

NEMZETI

A Nemzeti Színház magazinja ● 2019. április–május

Frankie

Színházi szerelem

Egy halhatatlan mű óceánja

májusi műsorral, előadás- és programajánlóval

Németh Antal – Legnagyobb tanítóm • **Fókusz** – Az ember tragédiája színpadi története az ősbemutatótól a jelenkorig • **Nézőpontok** – Horkay Hörcher Ferenc, Osztovits Ágnes • **MITEM** – Egy bohóc tükrében • **Előadás-ajánló** – Caligula helytartója, Woyzeck, Álomgyár, Meseautó, Ványa bácsi, Sirály, Meggyeskert, Hé, Magyar Joe! • **Belépődíj nélkül** – a Vitéz Lélek küldetése • **Könyv** – Csíksomlyói passió: egy előadás zárandokútja



Tőkés Anna, Lehotay Árpád a paradicsomi színben. Németh Antal 1937-ben, a Nemzeti Színház megnyitásának 100. évfordulójára is megrendezte Az ember tragédiáját | fotó: Vajda M. Pál (OSZMI)



Legnagyobb tanítóm

Színházi rendező számára nem tudok izgalmasabb feladatot elképzelni, mint olyan mű színre vitelét, melyeknek megalkotásánál a költő nem gondolt színházi előadásra. A nagy drámai költemények (*Faust*, *Peer Gynt*, *Az ember tragédiája* stb.) a színház nagy erőpróbái, és előadásaik ünnepnapnak kell hogy számítsanak a színház életében.



Fiatal koromban már az is ünnep volt számomra, ha színpadon láthattam ezeket a műveket. A szöveg gondos elolvasásával készültem az esti élmény befogadására, és korán megtanultam összevetni az olvasás közben született elképzeléseimet a megvalósult előadásokkal. Ez az összehasonlítás természetesen attól a pillanattól kezdve szükségszerűen csalódással kellett hogy járjon, amikor már az általános színházi élmények hatására magam is ki tudtam alakítani konkrét teátrális látomásaimat az egyes drámai költeményekről. Azt kellett éreznem, hogy a színpad Prokrusztész-ágy, amelybe, hogy belekényszerítse az ilyen műveket, fejét vagy lábát veszi, néha végtagjait metszi le a gyakorlati színházi dramaturgia.

De miképpen lehetne ezt elkerülni? Mi módon lehetne a színház kifejezésformáit nevelni, és hozzánövelni az ilyen nagyméretű művekhez? Ez a probléma izgatott, nyugtalanított, azt is mondhatnám, hogy az ezzel való foglalkozás közben fejlődtem fokozatosan színházi emberré. Így azután nemcsak jelképesen, átvitt értelemben, de konkrétan, közvetlenül is azt kell vallanom, hogy valójában három magyar klasszikus volt a színházi tudományokban vezetőm és mesterem: a színészi felfogás és játék terén a *Bánk bán*, a képzelet legköltőibb játékait a néha durván reális színpadra kényszerítő és az álmok szubtilitásának szférájába emelő *Csongor és Tünde*, végül mindkettőt együtt képviselő, legnagyobb tanítómként a madáchi *Tragédia*. (...)

Éreztem, hogy a létének százéves fordulóját 1937-ben ünneplő Nemzeti Színház műsorán olyan új Tragédia-rendezést kell produkálnom, amely egyrészt korszerű folytatása a Paulay teremtetten hagyománynak, másrészt vizuálisan értelmezi, kommentálja a drámai költemény mélyebb értelmét. A *Tragédiával* szakadatlan, elmélyült foglalkozás korábbi éveiben, tehát 1932 és 1935 között megvilágosodott előttem a madáchi mű belső szerkezete, melynek szcenikai érzékeltetése, úgy gondoltam, közelebb viszi a nézőt a látvány öntudatlanul is értőbb átéléséhez.

részlet az Egy emberöltő Az ember tragédiája szolgálatában című 1967-es tanulmányból



6 FÓKUSZBAN A TRAGÉDIA

Az 1883-as ősbemutató óta egymást váltó színházi stílusok és politikai rendszerek, ízlések és ideológiák, rendezői víziók és a közönség elvárásai határozták meg, hogy miként került színre Madách Imre főműve, *Az ember tragédiája*. Az elmúlt 136 évben minden színházi generáció megmerítkezett e „halhatatlan mű óceánjában”. (*Sírató Ildikó*)



25 SNOWSHOW

„Melyik jelenet volt zseniális, melyik még inkább? Színház volt-e, amit láttunk, vagy cirkusz a javából? Még az is szóba kerül, hogy Fellini híres filmjében elhamarkodottan mondott rekviemet a bohócokért, hiszen nem tűntek el, csak rejtőzködtek.” (*Osztovits Ágnes*)



37 AZ ÉN SZÍNHÁZAM: KULCSÁR EDIT

„...a MITEM nemcsak rangos szakmai rendezvény, hanem találkozási pont is. Nekünk »csak« az a dolgunk, hogy mindent megtegyünk azért, hogy a színpadon megvalósulhassanak a társulatok álmai. A fesztivál ideje alatt azt éljük meg, amiért fiatalon színházzal kezdtünk foglalkozni.”



41 SZÍNHÁZI SZERELEM

Szerelmes kritikus és házas színésznő. Feleségszöktetés revolverrel és az exrendőrkapitány haragja. Szenvedélyes szerelem, rövid boldogság és tragikus halál. A „regényes regény” főszereplői Judik Etel színésznő, és Karinthy Frigyes író. (*Gajdó Tamás írása*)

NEMZETI

A Nemzeti Színház magazinja 2019. április–május

Ingyenes időszaki kiadvány
VI. évfolyam, 8. szám

Főszerkesztő:
Kornya István

A szerkesztő munkatársa:
Görömbölyi László

Fotó:
Eöri Szabó Zsolt

Kiadó: Nemzeti Színház Nonprofit Zrt.

Felelős kiadó:
Vidnyánszky Attila vezérigazgató

Arculat: Kónya Ábel
Korrektúra: Lukácsy György

Címlap:
Szlava Polunyin a MITEM-en a Snowshow című előadásban (fotó: Eöri Szabó Zsolt)



Jegypénztár
1095 Budapest, Bajor Gizi park 1.
tel.: +36-1-476-6868

Nyitvatartás:
Hétköznap 10–18 óra, hétvégén 14–18 óra között,
illetve az előadások kezdetéig. Ha nincs előadás,
vasárnap zárva.

Jegyiroda
1061 Budapest, Andrassy út 28.
tel.: +36-1-373-0963, 373-0964, 373-0995

Nyitvatartás:
Hétköznap 10 és 18 óra között.
jegyrendelés: jegy@nemzetisinhaz.hu

www.nemzetisinhaz.hu

Nyomdai előkészítés:
Inform-Line Stúdió Bt.

Nyomda:
Crew Kft.

Megjelenik 10 000 példányban
Médiaajánlat: 30/508-4711
Lapzártá: 2019. április 18.



Az Isten ostora, a Körhinta, az Éden földön,
a Tóth Ilonka, A föltámadás szomorúsága,
az Egri csillagok
című előadások támogatója a Nemzeti Kulturális Alap.



10



20



22



32



34



44

Fókusz – Az ember tragédiája

- 6 Sirató Ildikó:
- 8 Egy halhatatlan mű óceánja
Paulay Ede, Hevesi Sándor,
Németh Antal, Vámos László a
Tragédiáról
- 11 Pessimizmus pró és kontra //
- 12 Prohászka Ottokár, Ravasz László
Gellért Endre
- 15 az 1955-ös bemutató elé
Életre szóló Tragédia //
- Lengyel György

Premier – Frankie (Frank Sinatra élete)

- 16 A színészet az én drogom //
- 19 Bakos-Kiss Gábor
Játék „A Hanggal” //
- Zakariás Zsolt

Nézőpont

- 20 Horkay Hörcher Ferenc:
Politikus vagy szent?
- 21 Osztovits Ágnes:
Dacolva a kordivattal

MITEM

- 22 Egy bohóc tükrében //
- 25 Szlava Polunyin
Osztovits Ágnes:
Szeretet, megértés, remény

Előadás-ajánló

- 26 Caligula helytartója, Woyzeck,
Álomgyár, Meseautó, Ványa bácsi,
Sirály, Meggyes kert, Hé, Magyar
Joe!

Síp és lant

- 34 Szűnyog a dézsában //
- Berecz András

Az én színházam

- 36 A színház otthon teremt //
- Kulcsár Edit

Színházi szerelmek

- 41 Gajdó Tamás: „Szeretett, és
megengedte, hogy szeressem” //
- Karinthy Frigyes és Judik Etel

Belépődíj nélkül

- 44 A Vitéz lélek küldetése

A Nemzeti Színház hírei

Programajánló

Könyvajánló

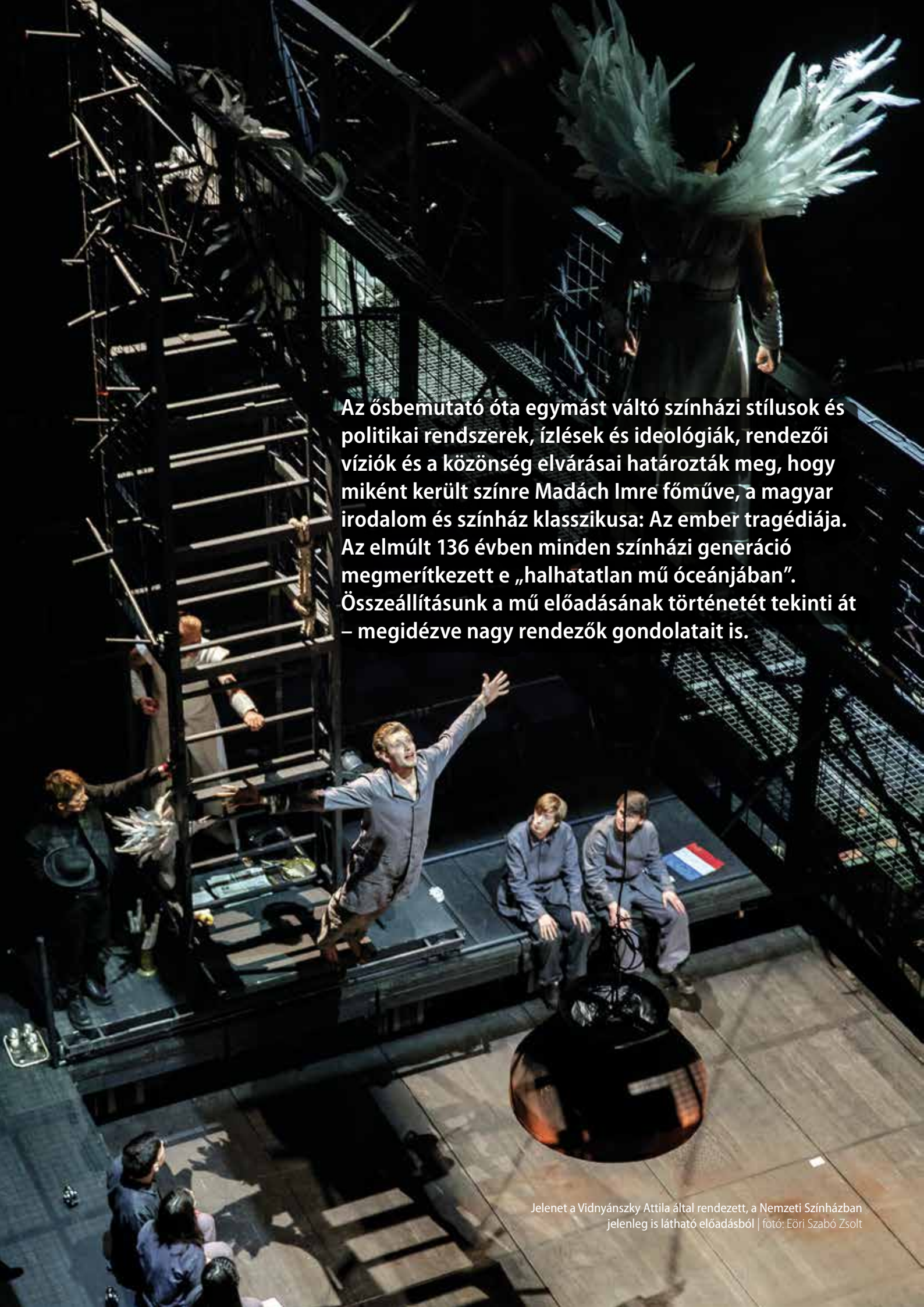
- 50 Csíksomlyói passió //
- Egy előadás zárandókútja

Jegyinformációk

Műsor: május, június

Folyóirat

- 54 Szenárium – MITEM English



Az ősbemutató óta egymást váltó színházi stílusok és politikai rendszerek, ízlések és ideológiák, rendezői víziók és a közönség elvárásai határozták meg, hogy miként került színre Madách Imre főműve, a magyar irodalom és színház klasszikusa: Az ember tragédiája. Az elmúlt 136 évben minden színházi generáció megmerítkezett e „halhatatlan mű óceánjában”. Összeállításunk a mű előadásának történetét tekinti át – megidézve nagy rendezők gondolatait is.

„*Madách költeménye bibliája a Nemzeti Színháznak; amelyet örökké forgat, amelyből mindig tanul, amelyet sohasem fog teljesen kitanulni.*”

Hevesi Sándor

EGY HALHATATLAN MŰ ÓCEÁNJA

Az ember tragédiája színpadi története az ősbemutatótól a jelenkorig

Madách Imre drámai költeménye csak megszületése után (tekintve az egyetlen kézíraton látható bejegyzést, „... végeztem 1860. márczius 26-án.”) szinte pontosan 23 és fél esztendővel, 1883. szeptember 21-én került első ízben színpadra.

A késedelem oka nyilvánvalóan a műfaj és a kortárs színpad összeférhetetlenségében keresendő. A későromantika színháza nem volt alkalmas egy hatalmas emberiségköltemény gondolati világának leképezésére, megjelenítésére mindaddig, amíg az illúziószínpad vizuális és technikai megoldásai nem tették lehetővé a külső cselekmény színgazdagsága mellett a belső, filozofikus szövegrészek és karakterek „másik világának” plasztikus megformálását.

Összeférhetetlenség

A színjáték legelsősorban is vizuális műalkotás. Az élő karaktereknek a színpadi szituációkban való megjelenése érzelmi, fizikai hatást tesz a közönségre, a kognitív – vagyis értelmi és értelmező – befogadás ezen első élmény után következhet. Madách Imre nagyigényű szövege azonban – irodalmi műként – másképpen működik és hat. *Az ember tragédiája* olvastán (és újra meg újraolvasása közben) a nyelvi, a poétikai és a tartalmi-gondolati hatáselemeket építjük a tudatunkban képekké, miközben az olvasó élettapasztalatai összekapcsolódnak vagy épp összeütköznek Madáchéival.

A színházban a néző egy „előolvasott” *Tragédiával* találkozik azóta, hogy a Nemzeti Színház igazgató-rendezője, Paulay Ede legelőször színpadra állította. Színházi alkotók generációi olvassák újra a magyar nemzeti romantikus irodalom világszerte legismertebb (immár legalább 30 idegen nyelvű fordításban megjelent) klasszikusát, hogy a maguk nyelvén, eszközeivel álljanak a közönség elé – Madáché mellé rendelve a maguk saját (pillanatnyi, aktuális) *Tragédiáját*.

Paulay Ede Nemzeti Színháza a meiningenizmus hazai központjaként merte és tudta színre álmodni azokat a nagy drámai költeményeket, melyek bár a korábbi időszakban születtek, de képszerű megvalósításukra csak a „romantikus realizmus” történetiséget és a közönség valóságától különböző, eltérő valóságokat, világokat megjeleníteni képes új koncepció és technika segítségével kerülhetett sor. A szászországi Meiningen színházából származó stílus jellemzője, hogy a klasszikus értékű szövegeket nagy hatású látványelemekkel, a legkorszerűbb fénytechnikával adják elő összművészeti élményt nyújtva. Így kerülhetett színre elsőként teljes egészében (egy 1866-os Színház Tanoda-beli vizsgaprodukció után) 1879-ben a *Csongor és Tünde*, majd 1883-ban *Az ember tragédiája* is.

Az ember tragédiája színpadi történetét két erő mozgatta az elmúlt 136 év során. Az egyik a madáchi mű, az irodalmi szöveg (hullámmozó) kanonizációs folyamata (amibe a kötelező olvasmánnyá válás, az ideológiai alapú kritikák, sőt, betiltások, vagy a különböző tudományos vagy ezoterikus értelmezések is beletartoznak), a másik pedig a színházi alkotók (rendező, tervező, zeneszerzők és színészek) ambíciója, hogy ezt a szinte fölmérhetetlenül sokrétű művet a saját színpadi eszközeikkel tolmácsolják. A két tendencia – az irodalmi, sőt, nem ritkán nemzetpolitikai értelmezés és értékelés, valamint a dramatikus elemek megjelenítésének vágya – nem feltétlenül volt párhuzamos, s nem minden rövidebb-hosszabb időszakban hozott egyenrangú, nagy hatású eredményeket.

Elfogadás és gyanú – ideológia és politika

De nézzük előbb a kanonizáció fordulatait. *Az ember tragédiája* legelső olvasásakor Arany Jánost sem varázsolta el, csak később, elmélyedt tanulmányozása során ismerte föl a mű jelentőségét és fölülmúlhatatlan

Paulay Ede az ősbemutatóról

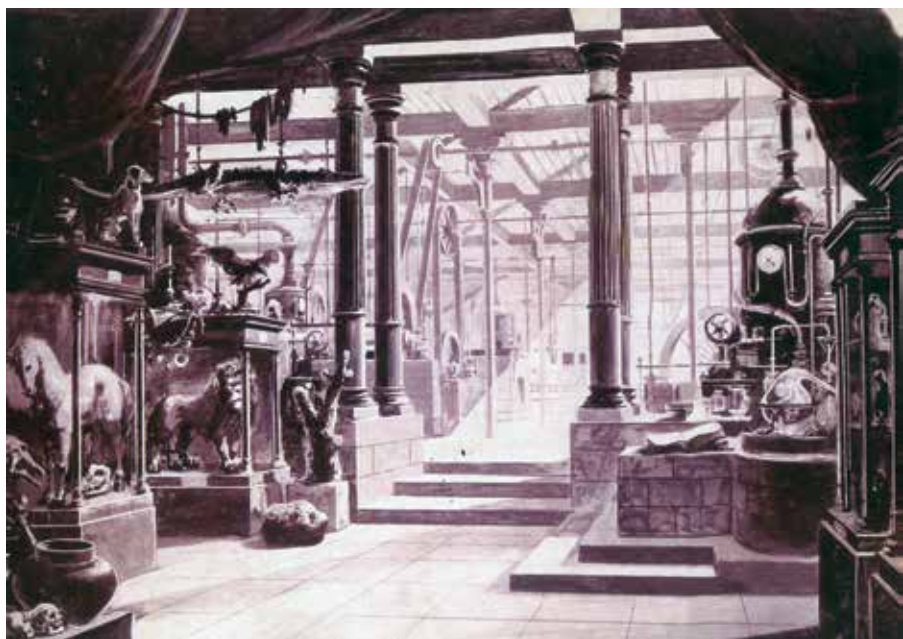
„Az első kérdés, mely előttem fölmerült akkor, midőn Az ember tragédiája színrehozatalának gondolata bennem megfogant, az volt: van-e valakinek joga oly költői művet, melyet szerzője nem színpadra szánt, melyet nem is drámának nevezett, melyet az előadás kellékeinek mellőzésével alkotott, színpadra vinni? [...] ... a színpad követelményeinek nem áldoztam föl a költemény semmi organikus részét, semmi drámai szépségét; viszont mellőztem azt, amit – az előadás által különben is elevenebbé válандó cselekmény hatására fölöslegesnek vagy fárasztónak, s e miatt könnyen untatónak, vagy általában színpadon előadhatatlannak gondoltam.”

Fővárosi Lapok, 1883. szeptember 20–21.



Az ősbemutató nyitóképe

értékeit, hisz nem éppen könnyű olvasmány. S épp emiatt a költői szöveg rendre kapta az irodalmon kívüli, teológiai, politikai értelmezések „nyűgét és nyilait”. A Kisfaludy Társaság kiadásában 1862 legelején napvilágot látott kötet először emelkedni kezdett a nemzeti irodalomba kerülés grádicsain, s mikor elérte azt, s egyúttal a magyar költészet egyetemes „nagyköveteként” sorra jelentek meg fordításai és a hazaiak mellett külföldi színházi pályája is megélné, már az új század ele-



Zichy Mihály díszletterve az 1883-as előadás Falanszter-színjéhez

jén „gyanússá” kezdett válni. A világháború utáni „forradalmi években [1918-19-ben] azért nem lehetett játszani, mert a baloldaliak haragudtak a falanszter-jelenet miatt. Sőt még az iskolai kötelező olvasmányok sorából is törölni akarták a Tragédiát. Amikor azután 1920-ban a forradalmak óta először játszották, a Marseillaise teljes erejű felharsanásakor a karzaton szocialista tüntetés volt, ezért azóta balkan szólaltatták meg a francia forradalom dalát” – írta 1933-ban Németh Antal.

Az első komoly támadást (a színikritikusok elégedetlen fanyalgását nem számítva) Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök, a korszak egyik meghatározó gondolkodója intézte a mű ellen 1923-ban, amikor a Katolikus Szemle hasábjain (állítólagos) pesszimizmusa miatt hívta tetemre a (rég holt) költőt. S bár más tudósok és egyházi személyiségek (mint például Ravasz László református püspök) megvédték Madáchot és művét a luciferi cinizmus és a kendőzetlenül ábrázolt istenkáromlás vádjától, a borúlátó és a „híveket zavaró, romboló hatású” *Tragédia* ez időben kikerült a széles körben ajánlott olvasmányok közül. Ezt a valláserkölcsi alapon folyó vitát azután 1955-ben egy másik, filozófiai-politikai disputa követte. A világháború végét követően csak 1947-ig volt lehetséges *Az ember tragédiája* színpadi előadása, megtörve ezzel az 1883-tól szinte zavartalan diadalutát. A kultúrpolitikuskok, akik ekkor már többségében a baloldal (sőt, a szélső baloldal) képviselői voltak, kikeltek a „reakciós, vallásos és haladásellenes” mű ellen, különösképp a XII. szín (a falanszter) félreértelmezhetősége miatt – nehogy azt a kommunista utópia gúnyképeként jelenítsék meg.

A *Tragédia* lekerült a színpadokról, s csak 1955-ben szabadult föl a hétesztendei cenzurális tiltás alól. Ekkor azonban annál hevesebb ideológiai vita robbant ki, melynek ellenoldalán (a Nemzeti Színház előadása miatt fölháborodott pártfőtítkárt, Rákosi Mátyást támogatandó) Lukács György filozófus s mellette Nemes Dezső (a kárpitosból lett történész és magasrangú pártvezető), a „védelem” sáncai mögött pedig például Kárpáti Aurél kritikus foglalt helyet. Az 1955. január 7-i bemutatót követően igyekeztek ellehetetleníteni az előadásokat a vitairatokkal, az előadásszám csökkentésével, majd a produkció levételével a műsorról. A vádak részben azonosak voltak az 1923-asokkal, de a „perspektívtalanság” mellé felsorakoztatták a „népellenességet”,

Hevesi Sándor az 1923-as bemutató előtt

„Az *Ember Tragédiája* mennyei és földi színjáték. Isten és az ördög harca ez, amely megindul a mennyekben s folytatódik az Ember lelkében. Ezt a színjátékot csak úgy lehetett megírni, hogy felölelje az emberiség egész történelmét, hogy azonban a mű így történelmi képekké ne töredezzék szájja, világköltemény helyett: ez csak Madáchnak azzal a páratlan költői intenciójával volt elérhető, hogy ő Ádám különböző álarcai alatt megőrizte Ádám *igazi* arcát s a történelmi maszkok alól minden népből elővillan az igazi ádami lélek.

Az *Ember Tragédiája* a színpadon ma – a költemény negyvenesz-tendős ragyogó színpadi pályafutása után: csak ebből a felfogásból építhető fel. Az Úr és Lucifer között tehát *harc* folyik (nem kedélyes fogadás történik itt, mint Faustban az Úr és Mefisztó között) [...] A harc most már a földön folyik tovább, ahol Ádám két erő között áll: a lelkébe ültetett ideál (*Isten*) és a maró és merő kételkedés (*az ördög*) között. Ádám az Ember az egész világtörténeten keresztül, amelyet *almában*, tehát *víziókban* él végig. Az *Ember Tragédiája* nem történelmi arcképcsarnok, nem látványos képsorozat, nem történelmi korfestés, hanem mindennél több, nagyobb, költőibb valami [...]

Ennélfogva az egész színpadi beállításnak [...] szimbolikusnak kell lennie, egyúttal álomszerűnek [...] E nagyszerű drámai és filozófiai költeménynek igazi kulcsa színész és rendező számára: *Ádám lírája*. Ettől kap erőt, egységes drámaiságot, életet és lelket a mű a színpadon. Ehhez a mély lírához kellett a színpadnak a megfelelő szimbolikus kifejezést megtalálni. [...]”

Nemzeti Ujság, 1923. január 21.

Jelenet Hevesi első, 1908-as rendezésének londoni színjéből



„Az ember tragédiája.” XI. Kép.
„E földre csak mosolyom hoz gyönyört.”

vagy azt, hogy a mű épp a Horthy-korszakban aratta a legnagyobb sikereit, tette a legnagyobb tömeghatást (nemcsak a Nemzeti Színház és példájára a vidéki nagy és kisebb színházak színpadain és a szabadtéri színpadokon, de a rádióhallgatók közt is). Ám a Sztálin (és Rákosi) bukását követő újabb betiltás már nem érte el a célját, hogy a *Tragédiát* „elfelejtsék”. Épp ellenkezőleg, 1955 októberében a Magyar Írószövetség párttag tagjai (akikhez más művészek is csatlakoztak) memorandumot írtak a párt vezetőinek szánva, amiben kikérték maguknak, hogy a dogmatikus kultúrpolitika „udvari bohóccá” fokozná le az értelmiséget, itt hivatkoztak Madách művének letiltására is. Ennek az iratnak az év végére még negatív következményei is lettek az aláírókra: Déry Tibor, Benjámin László, Erdei Sándor Molnár Miklós, Méray Tibor, Zelk Zoltán írókra. A memorandumot más értelmiségiek mellett színészek is aláírták: így Bessenyei Ferenc, Gábor Miklós, Horvai István, Ladányi Ferenc, Major Tamás, Marton Endre, Mészáros Ági, Olty Magda, Pártos Géza, Ruttkai Éva, Várkonyi Zoltán. Ezt követően a *Tragédiát*, nem kis erőfeszítések árán mégis sikerült „integrálni” a szocialista kultúra bevett művei közé.

A Nemzeti Színházban sor kerülhetett az újabb bemutatóra 1957. március 27-én. A párt akkori vezető ideológusa, Révai József 1960-ban kissé féloldalas „önkritikát” gyakorolt: nem a mű (még mindig szükségyszerűnek mondott) betiltásával követte el a párt a legnagyobb hibát, hanem azzal, hogy mindaddig nem sikerült kidolgozniuk a Madách mű helyes, marxista értelmezését.

Politikai helyett művészi víziók

Az, hogy *Az ember tragédiája* mikor s hogyan került és kerül színre, e két történelmi perióduson kívül a művészek (és a közönség várakozása) határozta meg. A legjelentősebb színházcsinálók mulhatatlan kíváncsisággal és ambícióval fordulnak Madách drámai költeménye felé, meg akarják valósítani saját színházi víziójukat, sokan pályájuk

során újra és újra nekilátnak a rendezésnek, szcenikai tervezésnek, és sok színész többször, több szerepben is a nézők elé áll. *Az ember tragédiája* olyan hatalmas kihívást jelent a mindenkori kortárs színház alkotói számára, mint talán egyetlen más mű sem. (Mint néhány más megfontolás szerint is, emiatt a *Hamlet* mellé sorolhatjuk a *Tragédiát*.)

Paulay Ede korszakos jelentőségű dramaturgiai munkát végzett a *Tragédián*. Meiningenista rendezése (valamint a Zichy Mihály illusztrációit alapnak tekintő korai díszletművészet) a 19. század záró évtizedeiben historikus képeskönyvként láttatta a drámai költemény világát. S ezt a vizuális klisé sok-sok évtized elmúltával sikerült csak levetkőzni a színpadokon. Ahogyan azt is, hogy a főszereplő karakterek hierarchiájában Luciferé a vezető szerep, Ádám könnyen befolyásolható „gyermek”, míg Éva messze alájuk rendelt, kiforratlan, inkább negatív, alakváltozó, nem egységes karakter. S hogy a *Tragédia* alakjainak külső útja (a történelem nyújtotta tapasztalatokon át) fontosabb, mint a belső, ami az önálló akarattal és tudattal bíró ember formálódásának

Németh Antal saját Tragédia-rendezéseiről

„Nemcsak jelképesen, átvitt értelemben, de konkrétan, közvetlenül is azt kell vallanom, hogy valójában három magyar klasszikus volt a színházi tudományokban vezetőm és mesterem: a színészi felfogás és játék terén a *Bánk bán*, a képzelet legköltőibb játékait a néha durván reális színpadra kényszerítő és az álmok szubtilitásának szférájába emelő *Csongor és Tünde*, végül mindkettőt együtt képviselő, legnagyobb tanítómként a madáchi Tragédia” – olvasható Németh Antal visszaemlékezésében: *Egy emberöltő. Az ember tragédiája szolgálatában*.

„A centenáris előadás [1937] néhány mozzanata arról győzött meg, hogy minél hatásosabb és illúziókeltőbb egy-egy megoldás, annál inkább eltereli a nézők figyelmét a szövegről. Így például az úrban való repülés túl jól sikerült: a néző Ádám-mal együtt szállt, lebegett, és zuhant vissza a Földre, és ezért senki nem figyelte e szokatlan színházi élmény alatt a mű megértése szempontjából döntő jelentőségű dialógust. A költő mondanivalójára koncentráló, a szöveget végtelenségig előtérbe helyező előadás eszménye lebegett előttem, amikor elhatároztam, hogy tenyérnyi színpadon, minden technikai trükkről lemondva mutatom be a *Tragédiát*.”



Lukács Margit és Lehotay Árpád Németh Antal 1939-es rendezésének párizsi színpadon

lettek a keze alatt: a stilizált *Tragédia* és a misztériumszerű előadás. A Madách születésének centenáriuma időzített bemutató előtt a rendező a líraiságot és az álomszerűséget hangsúlyozta, szándéka szerint elvetette a *Tragédia* történeti képeskönyvként való interpretációját, és jelképesnek tervezte az előadást. Hogy azután 1926-ban (szintén európai kollégáinak mintája nyomán) egy misztériumszínpad-rekonstrukcióba helyezze a teljes cselekményt. Ez monumentális, állandó építészeti elemekből álló játékeret jelentett, melyet csak díszletjelzésekkel igazítottak az adott szín víziójához. Hevesi és ifj. Oláh Gusztáv díszlettervező könnyen alakítható, hátul, a legmagasabb színpadsíkokban egy híddal záruló szerkezetet alkotott, mely lehetőséget adott a magas építmény alatti tér kihasználására, betöltésére és a tömeg mozgására.

Teher és népszerűsítés

útvesztőjén át vezet az Úrral perlő Ádámig és a(z) egyébiránt Káinnal) várandós Éváig az utolsó színben. Hogy a kezdeti sztereotípiák alternatívákra oldódjanak, az első színre állítóhoz mérhető (vagy még jelentősebb) színházi zsenikre volt szükség.

A következő generációban, a Nemzeti műsorát a többi színház számára is „exportáló”, a vándorszínházi direktoroknak, köztük a talán legtermékenyebb Krecsányi Ignácnak is utat mutató Paulay, valamint a kolozsvári E. Kovács Gyula, Ditrői Mór és Janovics Jenő után vette át a stafétabotot Hevesi Sándor, Ivánfi Jenő, ifj. Oláh Gusztáv, Horváth Árpád és Németh Antal. Közülük előbb Hevesi, majd pedig Németh Antal korszerűsítette a legnagyobb léptékben a *Tragédia* színpadát.

Hevesi Sándor fölhasználta a korszak európai színházi tendenciáiról számára egyenes úton hírt adó Gordon Craignek, a 20. század egyik legnagyobb hatású színházi reformerének a tapasztalatait is, hogy újragondolja a madáchi mű színpadi megjelenítésének lehetőségeit. Előbb a Népszínház-Vígopera (ma Erkel Színház) hatalmas színpadára, később, már a Nemzeti Színház direktoraként ott (1923, 1926) készített változatokat. Az 1908-as előadásban mind a látvány- és a zenei elemek, mind a dramaturgiai változtatások arra utalnak, hogy Hevesi egy új, látványos, magával ragadó *Tragédiát* álmodott. A Nemzeti színpadán azután továbbment és egészen korszerű, kísérletező produkciók szü-

Németh Antal legelőször Hamburgban állította színre Madách művét (1937), majd a Nemzeti Színház alapítási centenáriumának esztendejében bemutatta a Blaha Lujza téri színházban is. „Az új rendezés nem forradalmi újításokra tör, hanem – a jubileumi év hagyományainak tiszteletét jelentő légkörnek megfelelően – a tradícióban gyökerezik, a múltnak jövőbe mutató eredményeiből, ezeknek egységes felhasználásából alakítja ki az új színpadi formát” – olvashatjuk Németh Antal előzetes kommunikációjában. A jubileumi előadás abba a műsortervbe illeszkedett, amelynek három alappillére a *Bánk bán*, a *Csongor és Tünde* és *Az ember tragédiája* alkotta. Nagy valószínűséggel ez az 1937-es Nemzeti színházi ünnep adja a gyökerét annak a nem múló tendenciának (divatnak?), hogy a *Tragédiát* rendre kitüntetett alkalmakkor, évfordulós vagy színháznyitói előadásként mutatják be nálunk (lásd a mostani Nemzeti épületének megnyitását 2002. március 15-én). Megterhelve ezzel az alkotók s nem ritkán a közönség lelkét is, hogy nem nyúlhatnak szabad szellemmel, önálló és szuverén szándékkal a *Tragédiához*, illetve hogy nem tudhatunk kizárólag műalkotásként, s nem kultúrpolitikai tetteként tekinteni Madách remekművének színi előadásaira.

Németh Antal 1939-es, kamaraszínházi *Tragédiája* azonban már nem csak a tradíciókról szólt, hanem egy széles kiterjedésű, élethosszú program egyik (s végre nem csak tervezett, de megvalósult) ele-

Pesszimizmus pró és kontra

PROHÁSZKA OTTOKÁR: „Az a sok keserűség s bizalmatlanság, a lehangoltság s kedvetlenség, mely a költő lelkébe szorult, nem bírta meghúzni a végtelen Fölségnek minden teremtményétől, tehát az ördögtől s a pokoltól járó imádnak s hódoltnak monumentális vonalát s a költő elkeseredett s érzékenykedő lelke a maga bizalmatlanságával s csalódásaival nem volt az a temperamentum, melyen át a világ a szerencsétlenségekben s katasztrófákban is meglássa a teremtő s üdvözítő Isten győzelmes terveit. [...] Innen van, hogy igazán bensőséges vallásos lelkekre Madách tragédiája kínos benyomást tesz, mint a kik imádás helyett káromkodást, isteni tervek helyett inkább kontárságot, nagy, teremtő stílus helyett inkább cinizmust s az ördög türehtetlen fölényeskedő pökhendiségét érzik ki s elzarándokolnak az ilyen földről Dante poklába, hogy áhitatot s kegyeletet tanuljanak.”

(*Az ember tragédiája és a pesszimizmus.*

Katolikus Szemle, 1923)

RAVASZ LÁSZLÓ: „Ezelőtt pár héttel megdöbbenve olvastam, hogy a mai Magyarország egyik legillusztrisabb szelleme ezt írja *Az ember tragédiájáról*: »az igazán bensőséges, vallásos lelkekre Madách tragédiája kínos benyomást tesz...« (lásd a *Probászka Ottokár-idézetet*) [...] Pesszimista-e tehát Madách? Az, mint Pál. Szent Ágoston, Kempis, Luther, Kálvin, mindenki, aki az Isten nélkül való életet abszolút rossznak látta s az Istennel való életet az egyedül jónak. De optimista is Madách, mint mindenki, akinek az élet rosszasága csak ugródeszka volt, hogy arról az örök szeretet és örök jószág kebelébe vesse magát.

Igaz, hogy ő e kettősségnek csak az egyik oldalát látta és mondotta el, de azért hallgatott el, hogy hallgatása minden beszédnél ékebben hirdesse a másikat. Van életében és költészetében valami a marathoni győző megrázó híradásából, aki országokon futott át szomjasan, lihegve, magát felemészítve, s a mikor célhoz érve, felnyögött: győzelem! — holtan esett össze. Madách is hozta a győzelem hírért, de mielőtt felzokogott volna: győzelem! — halott volt.

Az Ember Tragédiájának befejezéséhez hozzátartozik még egy »nagy csendesség«, mint az Apokalipszis drámaíhoz. Ebben a csöndben mondja el az Ember Tragédiája mindazt, amit világkatasztrófák zajában megindított s ami összeomlott kozmosz robajába tört. A csönd tolmácsolja.

Ez által jutott Madách műve páratlan költői erőhöz. Milyen nyomorú kis dolog lett volna abból, ha minden szín végén egy kis prédikációt tart vala a jó győzelméről, a lelkeség fölényéről. De így a világirodalom leghatalmasabb bűnbánati prédikációja s csillagokon át repülő sikoltás, amely viszi ölében a Jézus nevét, mint menekülő édes anya tűzvészből megmentett gyermekét.”

(*Madách „pesszimizmusa”. Protestáns Szemle, 1924)*

meként épült a Nemzetit igazgató (s még mindig csak 36 esztendő!) „instructor doctus” (tudós rendező) pályáivébe. Mind ez a stúdió-előadás, mind az egy esztendővel korábban fölvetett rádióváltozat (és a hanglemezkidás) a *Tragédiával* szenvedélyesen foglalkozó Németh Antal dr. úgynevezett népnevelő programjába illeszkedett. A nemzet első színházának vezetője nem volt elitista, mint a kor kultúrpolitikájának oly sok más reprezentánsa, hanem azt szerette volna, hogy az általa legnagyobbra tartott magyar nemzeti drámai szöveget mindenki megismerje, találkozzék vele. Erre fölhasználta a színpadi hagyományok mellett azok megújítását (kamaraszínpad, vetített díszlet), és a legújabb tömegkommunikációs eszköz, a rádió technikai lehetőségeit, valamint a hangjátékverzió megőrkítésére szolgáló „bakelitlemezek” sorozatát (aminek a terjesztéséhez kormánytámogatást remélt, hogy minden iskola és kulturális közintézmény hozzájusson). „*Ez a mi mostani stúdió-előadásunk keresi azokat az utakat és módokat, miképpen lehetséges csodálatos költői alkotást rendkívül korlátozott színpadi lehetőségek között is lehetőleg minél hűségesebben és illúziót keltően, a költőhöz méltóan megszólaltatni. Ez a kísérlet ezen a tenyérnyi színpadon: tenyérnyi merítés a halhatatlan mű óceánjából*” – fogalmazott Németh Antal az 1939. május 14-i bemutató előtt tartott beszédében.

A *Tragédia* népszerűsítését szolgálták a szabadtéri, nagyszabású, mozgalmas és látványos előadások is, melyekre a Szegedi Szabadtéri Játékokon már 1933-tól szinte minden év nyarán özőnlött a közönség. A fogadalmi templom előtti hatalmas játéktéren elsősorban a díszlettervezők uralták a különböző produkciókat. Legelőször Hont Ferenc rendező mellett Buday György (a neves fametsző és könyvillusztrátor) dolgozott, de a további években gróf Bánffy Miklós és ifj. Oláh Gusztáv, majd Varga Mátyás tervezte előadások is színre kerültek. Az 1939-et követő húszesztendő játékszünnet után 1960-ban tért vissza *Az ember tragédiája* a szegedi Dóm térre.

A Madách-mű, a nem színpadra szánt drámai költemény teátrális megvalósításai a történeti képeskönyv-változattól indulva már a második világháború előtti évtizedre kialakították azt a koordinárendszer, melyben (nagyreszt) azóta is mozognak a rendezők: monumentális meiningenista látványszínház vagy misztériumjáték az egyik póluson, lírai, intim kamaraváltozat a szövegre koncentrálna (a nézőkkel együtt zajló „újraolvasás”) a másikon. A képi világ a középkori liturgikus és teátrális keretektől (például Németh 1939-es, szárnyasoltárokat idéző színpadképétől) és a történetiségből a jelenbe helyezett közeg közt ívelhet. A főalakok, karakterek időtlenségét általában megtartják a rendezők, míg a többi szereplőt és a tömeget esetenként reális vagy képzelt történeti világban mutatják be, vagy pedig őket is kivetik a záró (Madách számára már a jövőt jelentő) történeti színek ürességébe, időn-téren kívülségébe. A hazai rendezők értelmezésének korlátait egyes ambiciózus külföldi előadások is bontogatták, ilyen volt az észt Vanemuine Színház 1971-ben bemutatott produkciója (lásd keretes írásunkat), de épp így hatottak a szőszínházi produkciókra a bábszínházi, operaszínpadi vagy tánc-/mozgásszínházi előadások.

Gellért Endre az 1955-ös bemutató elé

„A mostani felújításban az első két kép után [...] a harmadik képből, tehát a Paradicsomon kívüli képből szinte a nézők szeme láttára bomlik ki Egyiptom, és rögtön elkezdődik az álomképek sorozata. Azt hiszem, felesleges hangsúlyozni, hogy ennek milyen nagy jelentősége van a mondanivaló szempontjából. Hiszen Ádám és Éva a földi életet nem Egyiptomban, hanem a Paradicsomon kívül kezdi, és Lucifer célratörése a rögtön meglevenedő álomképpel is szemléltetően nyilvánvalóbbá válik a nézők előtt. [...] A Paradicsomon kívüli kép, Egyiptom, Athén, Róma és Konstantinápoly alkot egységet, és a konstantinápolyi szín után kell szünetet tartani. [...] A következő képsor, amelyet egységnek érzünk, Prága—Párizs—Prága—London. [...] A harmadik egység valószínűleg azt a veszélyt rejt magában, hogy a közönség egy kicsit kifáradhat. Mi abban bízunk, hogy ez a fáradtság éppen a londoni képben következik be, s a londoni kép színessége, forgataga lebilincselő lesz a nézőtér számára. [...] Ezután következik az utolsó, a negyedik egység, a falanszter, az űr, a jégvidék, s az utolsó szín, a Paradicsomon kívül. [...] Mi úgy érezzük, hogy helyes, ha a történelmi képektől elválasztjuk azokat, amelyek víziószerűek, amelyek az író kora után játszódhatnak le, amelyek a fantázia kivetítődései. [...] A falanszternek, az űrnek és a jégvidéknek a víziószerűségét hangsúlyozni szeretnénk nemcsak díszletekben, hanem a jelmezekben is, és hangsúlyozni szeretnénk a drámai események rohanásában Lucifer egyre növekvő aktivitását. [...] Rögtön ehhez hozzáfűzöm azt is: ami a zenére, a díszletre, a jelmezre, az instrukciókra vonatkozik, az ennek az eszméi mondanivalót szolgáló, mind csoportosításbeli, mind húzásbeli elképzelésnek az alátámasztása. Oláh Gusztáv olyan díszleteket tervezett, amelyek nem naturalisták, hanem sűrítve a kor lényegét adják egy-egy monumentális díszletelemben; a változás nyílt színen másodpercek alatt történik. A zene nem akarja még egyszer elmondani azt, amit Madách mond [...], tehát az a feladata, hogy szerényen szolgálja Madáchot. [...] A jelmezeknél Nagyajtay Teréz arra törekedett, hogy sűrítve, egy-egy ruhadarabbal a kor jellegét hangsúlyozza, s ezért semmiféle naturalista részletezésbe vagy aprólékosságba nem ment bele. A díszletekről csak annyit, hogy mindenféle titokzatos-ságtól, álomszerűségtől, misztikus tér- vagy színmegoldásoktól tartózkodtunk, illetve ezt csak ott alkalmazzuk, ahol ennek a drámai cselekményben mondanivalója van.

Sokat tanultam Nádasdy Kálmán és Oláh Gusztáv közös szegedi rendezéséből s a bennem még nagyon frissen élő Hevesi-féle *Tragédia*-rendezéséből. Felhasználjuk a *Tragédia* eddigi rendezéseiből a legjobb tartott elemeket, a Hevesi-féle *Tragédia*-rendezésből az állandó építményt, de ezt továbbfejlesztettük oly módon, hogy ez az állandó építmény is változik a különböző színekben úgy, hogy különböző elemek takarják. Tehát ezt a közvélemény által misztériumszínpadnak minősített díszletet, amely nem az volt, de bizonyos asszociációkat ébresztett, úgy módosítjuk, hogy az emelvényezés egy része mozgatható, a helye változtatható, s a rákerülő különböző díszletelemek révén változó jellegű lesz anélkül, hogy a különböző színek egymásból folyó kialakulását végleg eltüntetnénk a néző előtt. [...]

A *Tragédia* értelmezésének sem a múltbeli jobboldali, sem a legutóbbi időkben napvilágot látott baloldali elhajlásaival nem értünk egyet. Annak idején Prohászka Ottokár és Ravasz László között vita volt a *Tragédia* értelmezése tekintetében. Prohászka mint pessz-

zimista, vallásellenes művet elvetette, Ravasz László mint vallásos és optimista, haladó művet ünnepelte. Természetesen a vita nem itt kezdődött, hanem – azt hiszem – a *Tragédia* megjelenésekor, hiszen már Arany Jánosnak meg kellett védenie Madáchot a pesszimizmus vádjával szemben. Ma is találkozunk olyan nézetekkel, amelyek hangsúlyozandónak tartják a *Tragédia* pesszimizmusát, s egyszerűen megelégedve erről az évtizedek óta tartó vitáról, már előre minket vádolnak meg azzal, hogy naiv, optimista művet csinálnak *Az ember tragédiájából*, aktualizálják a *Tragédiát*! Mindenesetre el kell mondanunk, [...] hogy arról nem mondunk le, hogy a színművészet változik, fejlődik – utánunk is változni és fejlődni fog –, és arról sem mondunk le, hogy a mai színházművészet ideológiai és technikai felkészültségével oldjuk meg a *Tragédia* színre hozását, magyarán szólva szocialista realista előadást szeretnénk adni, noha a *Tragédia* nem szocialista realista mű. Az a kritikai álláspont azonban, amely kétségbe vonja, hogy a múlt nagy műveit is meg lehet rendezni szocialista realista módon, egyszerűen tagadja a színházművészet fejlődésének lehetőségét. [...] Amikor a *Tragédia* értelmezéséről beszélünk, meg kell mondanunk azt, hogy a helyes rendezői elvhez az is hozzátartozik, hogy egy művet nem lehet korából kiszakítva előadni. A *Tragédiának* számtalan kozmopolita előadása volt, s ezt olyasmikkel takargatták, hogy a *Tragédia* egyetemes érvényű mű, független a kortól, amelyben született. Mi tudjuk, hogy nem független. A *Tragédiát* nem lehet a kortól függetlenül értelmezni, magyarázni és előadni. [...]

Érintettem már a *Tragédia* nemzeti jellegét. Természetes, hogy ezt a nemzeti jelleget nem a külsőségekben szeretnénk hangsúlyozni. Ez a nemzeti jelleg nem is annyira a *Tragédia* nyelvezetében jelentkezik, hiszen már Arany János kifogásolta helyenként [...], hogy nyelve nem eléggé a nép nyelve. A *Tragédia* nemzeti jellege nem ebben, hanem éppen kétségeiben és reménykedéseiben, végső fokon abban a hitben jelentkezik, amely az egész mű átolvasása vagy átnézése után nyilvánul meg, hogy az emberi életnek a célja – ahogyan Ádám fogalmazza meg – maga a küzdés, egy kissé *l'art pour l'art* küzdés, egy cél nélküli küzdelem. De az utolsó színben az Űr fogalmazza meg azt, hogy a földön az ember boldogságához hozzátartozik a munka, a tettűs élet. Ezzel az előadással szeretnénk érzéltetni mindazokat az ellentmondásokat, amelyek benne éltek a korban és Madách lelkében, nem pedig elsikkasztani ezeket, mert érzésünk szerint ez is kifejezi a *Tragédia* nemzeti jellegét, azt a vívódást, amely megszülte *Az ember tragédiáját*. [...]

Az ember életében tehát szükség van a kétségekre, mert ez váltja ki az igenlést. Én ebben érzem a *Tragédia* mondanivalóját, és ennek alapján állítom legjobb hitem szerint, hogy nem pesszimizta mű végső kicsengésében, még ha az egyes képekben pesszimizta hangulatot ébreszthet is az olvasóban vagy a nézőben.

A színészeket és a rendezőket nagyon izgatja a gyönyörű feladat, és szeretnénk az előadással bebizonyítani, hogy megértettük Madáchot, szeretnénk egy jó előadással jóvátenni azt a mulasztást, amit azzal követtünk el, hogy a magyar drámairodalomnak ezt a példátlanul egyszerű remekművét hat éven keresztül nem játszottuk.”

részlet az Irodalmi Újság 1954. november 6-án megjelent számában közölt tanulmányból

Báb, tánc, opera, film

Az ember tragédiája első bábszínpadai változata Párizsban került színre 1937-ben, a Blattner Géza alapította avantgárd művészi bábszínházban, az Arc-en-Cielben (szivárvány). 1999-ben pedig Garas Dezső rendezett egy izgalmas *Tragédiát* az Állami Bábszínházban. Operaszínpadon először (a korábbi színpadon előadások zenei betétiét önálló, teljes értékű alkotássá emelve) 1970-ben elevenedett meg Madách műve Ránki Dezső zenéjével, majd 2000-ben Bozay Attila *Az öt utolsó szín* című operája dolgozta föl a címben jelzett – ma már kortársnak számító jeleneteket. Ugyanabban az esztendőben került színre az Operaházban Barbay Ferenc koreográfus-rendező balettje *Az ember tragédiájából*. 2013-ban Markó Iván Magyar Fesztivál Balettje is készített egy balettváltozatot, majd Egerben 2018-ban *Emberi tragédia* címmel mutatták be Topolánszky Tamás koreográfiáját. Születtek filmfeldolgozások és rajzfilm is Madách költeményéből (1969, tévéfilm Szinetár Miklós rendezésében; 1984, Jele András gyermekszereplőkkel forgatott játékfilmje, az *Angyali üdvözlét*; 2011, Jankovics Marcell animációs filmje).

Alaptalan félelmek

A második világháború után induló rendezőgeneráció tagjai közt is vannak, akik *Az ember tragédiája* elkötelezett hívei, akik többször, különböző koncepcióval tértek vissza a műhöz, akik izgalmas új értelmezéseket adtak a klasszikusnak, akik bevezették a mindig új közönséget Madách világába. Az első, 1947-es előadást még a Németh Antal vezette Nemzetiben rendezővé avanszált Both Béla állította színre, ez 1948-ban lekerült a repertoárról, majd a szilencium, vagyis betiltás évei után 1955-ben a Nemzeti három rendezője jegyzi a *Tragédia* előadását: Major Tamás, Gellért Endre és Marton Endre. Gellért hosszú elemző-magyarázó tanulmányt jelentetett meg az Irodalmi Újság 1954. november 6-i számában. Ennek egyik érdekes része az, amelyben a dramaturgiailag összetartozó színeket analizálja, indokolva az előadás tagolásának újdonságait. A bemutató által kiváltott újabb ideológiai vihar azután ismét leparancsolta Madách művét a nemzeti színpadokról, hogy az majd az 1960-as években támadjon föl. 1960-ban Major Tamás rendezte a következő *Tragédiát* a Szegedi Szabadtéri Játékokon és a Nemzetiben.

Ezt követően 1964-ben, Madách halálának centenáriuma vállalkozott ismét az ország első számú színháza a felújításra – válságos körülmények között. A próbák még a Blaha Lujza téri, már halálra ítélt épületben kezdődtek, de a bemutatóra ideiglenes helyszínen, a Nagymező utcai Rádus Mozi (ma Thália Színház) kis színpadán került sor. Az ünnepi műsorfüzetben Major Tamás elmélkedik az „alkalmi” előadások természetéről: „*Madách Imre halálának 100 éves évfordulóján nemcsak azért játsszuk el Az ember tragédiáját, mert jubileumot ünneplünk. Semmi sem veszélyesebb egy nagy jelentőségű irodalmi műre, mint az »akadémikus« ünneplés, vagy meghatott »zászlóhajítás« a »nagy nemzeti érték«*



Lukács Margit (Éva) és Básti Lajos (Ádám) a három rendező – Major Tamás, Gellért Endre és Marton Endre – által jegyzett 1955-ös előadásban

előtt. Az ilyen évforduló egyben próbatétel is. Kibírta-e a remekmű a bosszú évtizedek őrlő hatását, élő tudott-e maradni, nem borítja-e el a tisztelt, nem ásta-e el értékeit az évszázad pora?”

A *Tragédia* hazai színpadtörténete bizonyítja, hogy Major félelmei alaptalanok voltak. A következő rendezőgenerációk bátran, nagy ambícióval nyúltak többször is a műhöz: Berényi Gábor (1959 Debrecen, 1964 Szolnok), Vámos László (1965, 1966, 1969 Szegedi Szabadtéri Játékok, 1969 Szegedi Nemzeti Színház, 1970 Operaház, 1983 – a bemutató 100 éves évfordulóján – Nemzeti Színház és Szegedi Nemzeti Színház), Csiszár Imre (1984 Miskolc, 1997 Gyula és Kolozsvár). Szendrő József 1963-ban először rendezett pódiumelőadást az Irodalmi Színpadon (ma Radnóti Színház) *Az ember tragédiájából*, a beavatós és eszköztelen stúdióprodukciók (például Ruszt József – 1990 Szeged, Független Színpad; Vidnyánszky Attila – 1990 Színház- és Filmművészeti Főiskola, 1998 Beregszász; Hudi László – 1999, Mozgó Ház [*Tragédia-jegyzetek*] stb.) előfutáraként. Illés István Berek Katira osztotta Lucifer szerepét Győrben (1988)...

Enyedi Sándor 2008-ban kiadott bibliográfiájában 117 rendező nevét olvashatjuk a mutatóban... A legelkötelezettebbek közé tartozik-

Vámos László az 1983-as, jubileumi Tragédia elé

„Rendező számára a Tragédia olyan csúcspont, amit szinte lehetetlen megmászni. Mégis újra meg újra megpróbáljuk. A csúcspont felé vezető út különböző szintjein az elhullott expedíciók maradványai. A magaméi is, hiszen a szegedi és az operai előcsatározásokkal együtt most ötödször próbálkozom. Vállalkozásom felelősségét fokozza az alkalom: Paulay ösbemutatójának napra pontos centenáriuma. Az Ő kreatív rendezése mindmáig meghatározza a Tragédia színpadi sorsát. Márpedig Madách remekét a színház tette közkinccsé, ennek az úgynevezett „könyvdrámának” igazi közege a színpad. Mert igazi drámai vízió, igazi drámai szituációkkal és szerepekkel. Számomra a Tragédia elsősorban: zseniális *színdarab*. Gondolatiságát, filozófiáját nem tudom elválasztani a színészi jelenlétől, és a színpad látványközegétől. A képnek, mozgásnak, zenének a szöveggel *együtt* kell hatni, hiszen Madách nemcsak 4114 sort írt, hanem auditív és vizuális instrukciókat is adott.

Egy készülő előadás vezérgondolatát előre pontosan meghatározni szinte lehetetlen, és nagyon veszélyes is. Olyan kozmikus mű, mint a Tragédia, nem szorítható egyetlen „rendezői gondolatba”, csak prokrusztészi erőszakkal. Hol van akkor, mi a ma érvényes rendezői gondolat? A rendezői gondolat nem jól fogalmazott tömondatokban, hanem gyakorlati lépésekben található. [...]

Tudom, hogy századvégünk ádami szorongása a föld, az emberiség pusztulásától, a teóriák önmaguk ellen fordulásától, a paradicsomi érzelmek utáni vágy – ugyanakkor annak kigúnyolása –, a nihilizmus és brutalitás, egyszóval zűrzavaros korunk, világunk ádami kérdését: »megy-e előbbre majdan fajzatom?« – van-e értelme mai küzdelmeinknek? – elsősorban a jövő századra készülő, a »száz elem között az elhagyottság kínos érzetével« harcban álló ifjúság teszi fel, és Madáchcsal elsősorban nekik kell válaszolnunk.

Rendezői gondolat a forma, a ritmus is. A Lucifer mutatta világ nem egyrétegű, hanem montázszerűen, szürreálisan összekopírozódik, mint a lázálom. Képi világunkat nem a korarenaissance szelíd nyugalma, nem a misztériumjátékok naiv tisztasága, hanem Bosch lidércnyomások víziói ihlették. [...]

Madách rémálmot álmodtat Ádámmal tíz században. Mi már tudunk a tizenegyedikről, a legszörnyűbből, ami után nem jöhet tizenkettedik. Szóljon a centenáris Tragédia a századvégi ember szorongásairól, döntéseinek, következő lépéseinek felelősségéről.”

Az ember tragédiája 1983. szeptember 21-i Nemzeti Színházi bemutatójának műsorfüzete, 24-25. o.



Bubik István, Tóth Éva és Trokán Péter a Vámos László rendezte 1983-as jubileumi előadásban

tartozott Lengyel György, Ruszt József, Vidnyánszky Attila és Szikora János. Mindnyájan újabb és újabb, koncepciójukat folyton át- és átgon-doló előadásokkal jelentkeztek különböző pályaszakaszokban. Lengyel György a maga *Tragédia*-tapasztalatairól kétrészes tanulmányban számolt be, de mind a négy rendező elképzeléseiről olvashatunk a bemutatók kapcsán publikált írásaikban, interjúkban.

Betiltástól a jelenig

Lengyel György nevéhez fűződik mindjárt elsőként a *Tragédia* letiltásának időszakában, 1954-ben a Zeneakadémián bemutatott diák-előadás, s azután az 1981-es Madách színházbeli, 1992-ben a pécsi és 1996-ból a debreceni. Ruszt József első *Tragédia*-bemutatója izgalmas színháznyitó-színházavató előadás volt, a ballonkabátos-puhakalapos Gábor Miklóssal Lucifer szerepében. Ezzel nyílt meg a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház 1983-ban. Utána következett Ruszt szegedi rendezése (1990), majd a 2004-es, ismét Zalaegerszegen. Vidnyánszky Attila talán legjobb, legnagyobb hatású előadását, az 1998-as beregszászit követték az újabb kísérletek: 2008-ban Zsámbékon, egy kisvárdai, eső elmosta munka, s utána a 2011-ben a Szegedi Szabadtéri Játékokon bemutatott, és 2012-re a debreceni színpadra átalakított *Tragédia*. A Nemzeti Színház műsorán a 2018 őszén bemutatott monumentális *Tragédia*-előadása látható. Szikora János rendezte Nemzeti Színházunk 2002. március 15-ei nyitóelőadását, majd pedig 2018 októberében a székesfehérvári Vörösmarty Színház színpadán először fölhangzó Madách-mű egyik rendezője is ő (a többiek: Bagó Bertalan, Hargitai Iván és Horváth Csaba). *Az ember tragédiája* 1. címmel játszott előadás után készülnek a Madách költeményének mai folytatására kortárs szerzők által írt színekkel...

Az új Nemzeti Színház igazgató-rendezői közül Jordán Tamás (1999 Merlin Színház, 2011 Szombathely) és 2011-ben Alföldi Róbert is megküzdött a magyar rendezők számára a legnagyobb kihívást jelentő feladattal, miután színészként ő volt Lucifer a Szikora János rendezte előadásban.

Életre szóló Tragédia

A magyar színháztörténettel behatóan foglalkozó Lengyel György 1954-ben gimnazistaként nem sejtette, hogy társaival egyszerre keveredik a kultúrpolitika és a színháztörténet sűrűjébe. Pedig nem akartak mást, csak előadni *Az ember tragédiáját*. Madách művét, bár hivatalosan nem volt betiltva, 1947 óta nem játszották, majd csak 1955-ben kerül újra színre a Nemzetiben.

Nemcsak próbákkal, hanem elméleti téren is készültek az előadásra. Bújták a régi kritikákat, hogy valami fogalmuk legyen róla, hogyan is szokás játszani a *Tragédiát*. Jelmezeket, parókákat a Nemzetiből kértek. Amikor pedig az Úttörő Színházba (ma az Újszínház) reflektorokat mentek kérni, az ottani fővilágosítótól életre szóló tanácsot is kaptak. Keressék fel az ő egykori főnökét, akinél többet senki sem tud a műről. Így jutottak el a diákok Németh Antalhoz, a háború előtti Nemzeti Színház korszakos rendezőjéhez és igazgatójához, akinek elméleti műveit, így a *Tragédia* színreállításáról szóló könyvét egyébként ismerték. Németh Antal ekkor politikailag megbélyegzettként, a színházi életből kitaszítottként tengette életét, csak a Népművelési Intézet bábszínházi részlegén dolgozhatott.

– Úgy magyarázott nekünk, gyerekeknek, mintha felnőtt színházi kollégái volnánk, és őszinte érdeklődéssel hallgatta elképzeléseinket. Megrendítő belegondolni abba, milyen komolyan vett bennünket ez a nagy ember, akire akkoriban senki sem volt kíváncsi, aki többször is megrendezte a *Tragédiát*. Elképesztő lelkesedéssel és belső feszültséggel beszélt, fanatikus és másokat is fanatizálni képes ember volt, aki a színházat gyakorlati és tudományos oldaláról is ismerte és művelte – idézi fel élményeit Lengyel György.

A diákelőadás engedélyezésének ügye – ma már hihetetlenül hangzik – a minisztériumi főosztályi szintig jutott. A Zeneakadémia kistermében megvalósult *Tragédiában* Lengyel György Luciferje mellett, barátja Balogh Géza alakította Ádámot. A tervezett néhány előadásra a fiatalság szemtelenségével és merészségével olyan illusztris vendégeket is személyesen hívtak meg, mint Kodály Zoltán. A közönség soraiban pedig ott ültek a Nemzeti Színház korábbi és későbbi *Tragédia*-előadásának szereplői közül Lukács Margit, Szörényi Éva és Básti Lajos.

Ezt az írást a legjobb szívvel ajánlhatjuk Németh Antal emlékének (Madáché mellett), aki szinte *Az ember tragédiája* köré építette föl életét és életművét. Nyolc színpadi változatot rendezett a műből (a körülbélül ugyanennyi tervezett, de meg nem valósult előadás mellett), elkészítette a rádióváltozatot, hanglezárra vette a *Tragédiát*. *Egy ember tragédiája* címmel játékfilmet rendezett Madáchról (és az egész magyar színházi életet mozgósító monumentális *Tragédia*-film forgatását is tervezte). A mű színpadtörténetének első 50 évét földolgozó könyvén kívül számos tanulmányt, elemzést és cikket írt róla, gyűjtötte a drámai költeménnyel kapcsolatos dokumentumokat (amivel élete utolsó éveiben a Madách-filológiának is műlhatatlan segítségét nyújtott). Néhány hónappal halála előtt adátla 1933-as recepciótörténeti könyve tíz fejezetnyi folytatásának kéziratát...

SIRATÓ ILDIKÓ

| a képek forrása: OSZMI, OSZK – Színháztörténeti Tár, MTI

A *Tragédia* iránti „éhség”, a politikai tiltás miatti kíváncsiság egy diákelőadást is eseményné emelt. Teltházzal ment le négy előadás. Sikerük volt. A rideg jövőt (jelent) jósoló Falanszter szín után mindig hosszú, tüntető taps szólt, és ez bizony szemet szúrt „odafönt”. Lengyel Györgynek éppen matekórása volt, amikor telefonhoz hívták a tanári szobába. A minisztérium színházi főosztályvezetője közölte: a már meghirdetett előadás még lemehet, de a tervezett további háromról szó sem lehet.

Lengyel Györgyre döntő hatást gyakorolt a személyes találkozás a magyar színháztörténet egyik legnagyobb alakjával, akiről több tanulmányban is megemlékezett. Rendezői pályafutásnak pedig fontos állomásait jelentették *Tragédia*-rendezései a Madách Színházban, Pécsen és a debreceni Csokonai Színházban.

KORNIA ISTVÁN

Diák-Tragédia, 1954. Jobbról a második Lengyel György



Könyvek

Madách költeményének színháztörténetét számosan követték már, s foglalták össze a bemutatók adatait és körülményeit, amelyek közül kettő elmelkedik ki mint a legteljesebb és legalapvetőbb.

- Németh Antal 1933-ban jelentette meg *Az ember tragédiája a színpadon* című munkáját, majd pedig folytatásképpen Koltai Tamás 1990-ben adta ki szintézisét: *Az ember tragédiája a színpadon 1933-1968*.

- Enyedi Sándor 2008-ban kiadott bibliográfiája (*A Tragédia a színpadon. 125 év*) pedig már 1151 tételben sorolja a bemutatókat. Most csak néhány olyan premierre emlékezünk és emlékeztetünk, melyek alkotóik és újdonságuk alapján különösen érdemesek a figyelmünkre.



FRANKIE

(FRANK SINATRA ÉLETE)

Frankie

Frank Sinatra élete

Frankie – BAKOS-KISS GÁBOR

Zongorán közreműködik: Grósz
Zsuzsanna // Látvány: Csiki Csaba //
Dramaturg: Bereczki Ágota

Rendező: ZAKARIÁS ZALÁN

mikor? hol?

PREMIER: május 18.

Bajor Gizi Szalon

Frank Sinatra

1915, Hoboken (New Jersey) – 1998, Los Angeles

„Addig fogok élni, amíg meg nem halok” – mondta állítólag Frank Sinatra, egy másik alkalommal meg ezt: „Csak egyszer élsz, de ha úgy csinálsz, ahogy én, akkor az is épp elég”. A halálos ágyán ezek voltak az utolsó szavai: „Vesztettem”.

Olasz bevándorlók gyereke volt, 16 évesen felhagyott a tanulással, hogy a zenélésnek éljen. Az amerikai szórakoztatóipar legnagyobb sztárjai közé emelkedett, lemezeiből 150 millió fogyott el, évekig Las Vegas csillagaként tündökölt. Többszörös Grammy-, Emmy-, Golden Globe-díjas, 1954-ben a *Most és mindörökké* című filmben nyújtott alakításáért megkapta a legjobb mellékszereplőnek járó Oscart is. Sok szó esett az olasz maffiával fenntartott kapcsolatáról (az FBI évtizedeken keresztül figyelte) éppúgy, mint a demokrata Kennedy elnökhöz fűződő viszonyáról. Tucatnyi filmben játszott és rendezett is.

Szerette a whiskyt és a nőket, négy feleséget fogyasztott el. Súlyos mániás depresszióban szenvedett, nehéz ember volt, de a munkában maximalista. Olyan nagyszerű örökzöld slágerek fűződnek a nevéhez, mint a *My Way*, az *I've Got You Under My Skin*, a *The Lady Is a Tramp*, a *Somethin' Stupid*, a *Strangers in the Night* vagy a *New York, New York*.



A SZÍNÉSZET AZ ÉN DROGOM

Bakos-Kiss Gábor – Frankie

Frankie (Frank Sinatra élete) című önálló estjére készül Bakos-Kiss Gábor. A zseniális énekes pályájának csúcspontjait és hullámvölgyeit, a hatalomhoz fűződő viszonyát is megmutatja az előadás, amely a sikerben és csillogásban élő művész személyiségét tárja a nézők elé. És persze elhangzanak Sinatra slágerei is... A próbák kezdetén nemcsak az új darabról, hanem tanításról, versekről és álmokról is beszélgettünk.

A 20. század egyik legismertebb és legsikeresebb előadóművészeréről, a Grammy- és Oscar-díjas Frank Sinatráról szól majd az előadói estje. Miért szeretjük és miért érvényes még ma is?

– Mert összetéveszthetetlen. A *New York, New York*, a *Strangers in the Night*, a *Fly me to the Moon*, a *I've Got You Under My Skin*, a *My Way* és még egy sor dala szerintem sosem mennek ki a divatból. Zseniális előadó volt, amilyen ritkán születik. A személyiségéhez, legendájához hozzátartozik izgalmas életpályája, sok csúcsponttal és hullámvölgygel, világsztár volt, akinek a maffiakapcsolatairól beszéltek, akit kikoszorazott Marilyn Monroe... A rendező, Zakariás Zsolt ötlete volt, hogy csináljunk egy estet róla. Épp Kaposváron dolgoztunk a *Vizkereszt, vagy bánom is én* című Shakespeare-előadáson, amelyben Malvoliót játszottam, amikor azt mondta: neked kellene eljátszanod Sinatrát! Elkezdett sztorizgatni az életéről, elmesélte, milyen nyughatatlan és maximalista volt. Kedvet kaptam a dologhoz.

Ha jól értem, az előadás Sinatrát nem mint elérhetetlen ikont, hanem mint esendő, érzékeny embert mutatja be.

– A személyiséget akarjuk megmutatni. Nagyon érdekel, hogyan teszi túl magát egy csillogásban, hírnévben fürdő sztár a mélypontokon, s hogyan jut el odáig, hogy öngyilkosságot kíséreljen meg – négyszer is!

–, és hogyan tud újra és újra felállni, visszatérni a csúcsra. Ha csak szép „szobrot” állítanánk neki, akkor, azt gondolom, nem végeznénk jól a küldetésünket. A monodrámában – melyet Bereczki Ágota dramaturg kifejezetten nekem írt – az énekes-színész hatalomhoz, Kennedy elnökhöz fűződő viszonyát is görcső alá vesszük. És közben pedig elhangzanak azok a dalok, amelyek Sinatrát világhírűvé tették.

Hogyan kezdett hozzá a szerep kialakításához, s hogyan halad benne egyre mélyebbre?

– Szerettem a lehető legtöbb irányból körbejárni a szerepet, természetesen számos felvételét, filmjét láttam, rengeteget olvastam róla, dalokat hallgattam tőle különféle feldolgozásban. Megdöbbentő látni, hogyan adja elő idősebb korában a fiatalkori dalait, mert érezni, hogyan vált egyre esszenciálisabbá az éneklése, miközben az eleganciájából semmit sem veszített... Az önálló esten többek között arról is mesélek, hogy hogyan alakította ki sajátos előadói módját, s hogy kik voltak azok a művészek, akik hatással voltak a munkásságára.

Mit lehet ellenszínatrától?

– Talán azt, hogy a tehetség és a szorgalom önmagában nem elég – önzonosnak is kell lenni. Én kifejezetten törekszem arra, hogy



„Nagyon érdekel, hogy hogyan teszi túl magát egy csillogásban, hírnévben fürdő sztár a mélypontokon, s hogyan jut el odáig, hogy öngyilkosságot kíséreljen meg – négyszer is! –, és hogyan tud újra és újra felállni, visszatérni a csúcsra” – Bakos-Kiss Gábor

Emlékszik, milyen tervekkel és várakozásokkal vágott neki a színészi pályának?

– A vágyaim és az elképzeléseim az egyetemi évek alatt folyamatosan változtak, átalakultak. Szépen lassan körvonalazódott előttem, hogy mik az erősségeim, s hogy miben kell még fejlődnöm, vagy hogy a habitusomhoz mi áll közel. Idővel világossá vált, hogy színésznek lenni életforma, egy rendkívül komplex, teljes embert kívánó hivatás, s hogy a színpadi szerepléssel nem merülnek ki a feladataim – folyamatosan együtt kell lélegezni az éppen aktuális szereppel.

Például a legutóbbival: a kaposvári Csiky Gergely Színházban nemrég mutatták be a *Stuart Máriát*.

– Schiller drámájában Leicester játszom, aki rendkívül izgalmas személyiség, egy számító, karrierista férfi, aki kész mindenkin átgázolni, hogy elérje, amit akar. A Színművészeti elvégzése óta eljátszott sok pozitív hős után nagyon izgalmas egyre több manipulatív, intrikus figura bőrébe belebújni. Leicester is ilyen. Jó a színpadon „rosszalkodni”.

Kaposvárhoz köti a tanítás is.

– Az idei tanévtől kapcsolódtam be a Kaposvári Egyetem másodéves színészosztályának munkájába mint osztályvezető-helyettes, és színészmesterséget tanítok. Az osztály vezetője Bozsik Yvette, akivel először a *Johanna a máglyán* koreográfusként találkoztam a Nemzetiben, aztán rendezett engem Kaposváron a *Jézus Krisztus Szupersztárban*, a Nemzetiben *Az Úr komédiásai*, illetve a *Pogánytánc* című előadásokban. Idén nyáron újra együtt dolgozunk majd, hiszen ő lesz a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon a *Csárdáskirálynő* koreográfusa.

Vác is különleges helyet foglal el a szívében: 2018. február 1-je óta a Váci Dunakanyar Színház művészeti vezetője.

– Az első pillanattól, a 2013-as megalakulás óta aktívan részt veszek a színház életében. Az igazgató, Kis Domonkos Márk osztálytársam volt a Színművészeten, gyakran kérte a segítségem, én pedig igyekeztem hol színészként, hol rendezőként, hol pedig egyéb minőségben is a lehető legteljesebb mértékben jelen lenni. Nagyszerűnek tartom, hogy egy olyan kisváros, mint Vác, saját teátrumot képes fenntartani, ahol érdeklődő és igényes közönség várja az újabb és újabb bemutatókat. Nagy öröm és visszaigazolás számunkra, hogy idén január 1-jétől kiemelt státuszt kapott a színház, és a *Ványa bácsi* című előadásunk bekeült az idei Pécsi Országos Színházi Találkozó versenyprogramjába (az előadás május 13-án látható a Nemzetiben is, bővebben a 30. oldalon – a szerk.).

önazonos legyek, hiszen tartozom annyival a közönségnek, hogy ne hazudjam magam másnak, mint ami vagyok.

„A jó színész alázatos és mindig ég a szívében egy kis láng, amely felizzik, amikor a színpadra lép” – mondta egy interjúban az igazgatója, Vidnyánszky Attila. Ezen a bizonyos lángon kívül még mi kell ahhoz, hogy valakiből jó színész váljék?

– Az alázat és a láng, a tűz valóban fontos ezen a pályán, mint ahogy az is, hogy testileg, lelkileg és mentálisan mindig készen álljunk az új feladatokra. Színésznek lenni alkat és alkalmasság kérdése is, másrészt pedig ez a szakma a folyamatos keresésről, kérdésfeltevésről és az élet-hosszig tartó tanulásról szól.

„A történet főhőse egy fiatal, tehetséges, ám saját démonjaival küzdő fiú, aki megpróbálja valóra váltani álmait. És ez talán sikerül is neki. De milyen áron?” – Zakariás Zalán

Másik szívügye: a versek. Oszlopos tagja a Magyar Versmondók Egyesületének, részt vesz a *Kaleidoszkóp* nemzetközi VersFesztivál és a nemzeti VERSeny zsűrijében. A Nemzeti Színház tavaly díjat alapított azon művészei számára, akik a versmondás ügyének szentelik magukat. Az idén a költészet napjához kapcsolódva ön kapta a Szelezcky Zita-émlékgyűrűt. Mit jelent ma a vers, a versmondás?

– A vers ünnep. És mai világunkban, ahol az ünnepek is egyre inkább veszítenek méltóságukból, fennköltségükből, és egyre inkább elveszni látszanak a fogyasztói társadalom útvesztőiben, igenis szükség van azokra a gyönyörűséges szókapcsolatokon keresztül leírt vagy elmondott gondolatokra, amit úgy hívunk: költészet.

Melyik az a vers, amit időről időre elővesz, ha töltődni szeretne?

– Nehéz egyet kiválasztani... Reményik Sándor *Akarom* című verse mélyen befészkelte magát a szívembe.

A taps, a díjak mindig jól esnek az embernek. Önnek ma mit jelent a siker?

– Azon az estén, amikor *Az Úr komédiásai* című darabot bemutattuk a Nemzetiben, a tapsrend előtt, az utolsó képet követően néhány pillanatra magamra maradtam a színpadon a sötétben. Akkor tudatosult bennem, hogy az ország elsőszámú színházában játszhattam el Assisi Szent Ferencet, ezt a senkihez sem hasonlítható, rendkívüli embert. Azt gondoltam magamban: igen, ez az a pillanat, amiért érdemes volt a jogi diplomámat szögre akasztani. Teljesült a színészi álmom!

Szerepek a Nemzetiben, Kaposváron, tanítás, művészeti vezetés és készülés az új premierre, a *Frankie*-re. Hogyan bírja energiával ezt a sok elfoglaltságot?

– Boldog házasságban élek, van három szép gyermekünk, ők jelentik a biztos háttérrel számomra. De a színészet más, az az én drogom. Ha nem vagyok színházközelben, vagy nem próbálok, üresnek érzem az életem. A folyamatos munka nem fáraszt, az új kihívások nem nyomasztanak, hanem feltöltenek energiával. Egyébként, ha azt csinálod, amit szeretsz, akkor semmit nem érzel tehernek. Nem tudok eléggé hálás lenni a Jóistennek az életem alakulásáért. Annyit kívánok csak, hogy életem hátralévő részében is fogja a kezem.

VÖRÖS MÁRTA
| fotók: Eöri Szabó Zsolt



Játék „A Hanggal”

Zakariás Zalán rendező

– A *Vizkereszt, vagy bánom is én* előadást rendeztem tavaly Kaposváron, amiben Bakos-Kiss Gábor játszotta az egyik főszerepet, Malvoliót. Ahogy ez lenni szokott, próba után a büfében lazítottunk, beszélgettünk, és az egyik pillanatban annyira hasonlított Gábor a fiatal Sinatrához, hogy nem hagyhattam megjegyzés nélkül. Innen az első gondolat, hogy Sinatrát alakítsa egy előadásban, na meg a remek hangja és éneklésvágya is közrejátszott a választásban.

– Bereczki Ágota, egy pályája elején járó dramaturg írta a szövegkönyvet különböző életrajzok alapján. Létrehoztunk egy alapszituációt, amiről csak annyit árulok el, hogy egy fényűző szállodaszobában zajló „kihallgatás”. Ennek során Sinatra beszél, és előhívja azokat a történeteket, melyek életének a háttérét adták, és folyamatosan nagy port kavarázó szituációkba sodorták az aranyhangú énekest, a maffiabérencet, a politikusok kedvencét.

– A történet főhőse egy fiatal, tehetséges, ám saját démonjaival küzdő fiú, aki megpróbálja valóra váltani álmait. És ez talán sikerül is neki. De milyen áron? És miközben megismerjük ezt a különleges történetet, a világszerte jól ismert dalok is elhangzanak, ám ezúttal ártértelemeződve, tapintható közelségbe hozva magát az embert. Ez az előadás játék „A Hanggal”, az idővel, Frankie-vel.

Félrevezető a darab eredeti angol címe, de így is a mű kulcskérdésére mutat: „*A Man for All Seasons*”. Egy kortársa, a nyelvész Robert Whittington jellemezte így a főhőst, Sir Thomas More-t, a 16. századi humanista tudóst, jogászt, államférfit. A kifejezés arra utalt, hogy hősünk minden helyzetben képes volt feltalálni magát, „ahogy a pillanat diktálja, csodásan boldog és tevékeny, máskor szomorú, de szigorú. Mindenkor megfelel az alkalomnak.” Ez a leírás nyilvánvalóan a politikai Morus Tamásra illik, aki kiállta a hatalmi viszonyok forgandóságának próbáját, s képes volt az állami ranglétra csúcsára is feljutni, a kancellári hivatalt elérni. Ám ez csak egyik oldala e híres férfiú személyiségének. A másik oldala: az elvhűség, a meg nem tagadott katolikus hit – amely végül mártírhálát hozta. A darab címe a hősnak pont ezt az eredeti címmel ellentétes jellemvonását domborítja ki: „Egy ember az örökkévalóságnak”.

A meggyőződése mellett konokul kitarító, ezért a kivégzés is vállaló Morus Tamás tragikus története színpadra kívánczik. Már a 16. században darabot írtak életéről, amelyet Shakespeare is kommentált. A Nemzeti Színház színpadán azonban nem ez a reneszánsz változat szerepel, hanem egy 20. századi feldolgozás, melynek a „dühös fiatal”, Robert Bolt a szerzője. A színházi szerzőként és film-forgatókönyvíróként is sikeres író a hatvanas években baloldali aktivistaként maga is a politika szereplőjévé, sőt áldozatává is vált – Morus *Utópiájáért* pedig iskolás kora óta rajongott. Így könnyű volt beleélnie magát hőse életébe. A darab meggyőző erejét az adja, hogy benne az antik tragédiákhoz hasonló élességgel fordul egymással szembe két politikai logika: a király, VIII. Henrik és embere, Thomas Cromwell által megszemélyesített realisták elképzelése, akik szerint a politikai siker érdekében akár az ördöggel is le kell paktálni, s az idealistáké, akik szerint az elvek nélküli politizálás értelmetlen és hiteltelen. Kétféle érvrendszer összeesése ez – de nem elvont eszmék légritka közegében, hanem gyakorlati döntések és egzisztenciális fenyegetések szűrőjén keresztül. Főként a 20. században edződött néző számára nagyon is testközelben tapasztalatok ezek.

Az előadás tehát szakszerűen megírt alapanyaggal dolgozik. E történetet a rendező, Csiszár Imre hagyományos eszközökkel dolgozza fel. A történelmi drámák szokásos



Horkay Hörcher Ferenc

Politikus vagy szent?

dramaturgiai nyelvét használja, amelyet Ilyés, Németh László, Szabó Magda vagy Sütő András is beszélt. A drámai konfliktusra (a király világi, s Morus eleinte kitérő jogászi, majd hívó túlvilági értékrendjének összeesésére) koncentrálni, megpróbálja megmutatni mind a két oldal nézőpontját, s aztán a nézőre bízta, hogy értelmezze a látottakat-hallottakat. A néző gondolatai pedig még másnap is a darab körül forognak – mert a felvetett kérdés csakugyan örökérvényű.

De nemcsak a nézők járnak jól a darabban, hanem a színészek is. Sem a szövegek könyv, sem a rendezői elgondolás nem tör utat, nem tekinti magát előőrsnek („avantgárd”-nak). Viszont mindkettő teret ad a színésznek a jellemábrázolásra, sőt a jellemfejlődés dinamikus ábrázolására. E tekintetben nyilván a leghálásabb szerepe a bölcs és elvű embert alakító Rátóti Zoltánnak van, nemcsak azért, mert színészként módja van a főhős jellemének különböző oldalait megcsillogtatni, hanem azért is, mert mindnyájan érte szorítunk, vele rokonszenvezünk. Persze ennek a szerepnek is van egy fenyegető veszélye: a jóemberiséget csak mértékkel szabad adagolni, különben hitelét veszti. A másik oldalról Schnell Ádám és Fehér Tibor is nagy lehetőséget kap: megmutatva, hogyan lehet a nagybetűs Roszszat hitelesen megjeleníteni – hogy egy pillanatra meginogjon a néző, önkéntelenül is feltevé a kérdést: vajon nem nekik van-e igazuk?

Az egyszerű, de látványos, lejtős színpadkép és a csupasz díszlet is jól működik – talán csak a végső, nyaktilos jelenet feledhető, mert addigra már úgyis tudjuk, mi fog bekövetkezni, szükségtelen a szájbarágós szemléltetés.

A jelen írás címében feltett kérdésre persze még nem válaszoltunk. Tudjuk, az angol

„...a leghálásabb szerepe a bölcs és elvű embert alakító Rátóti Zoltánnak van, nem csak azért, mert módja van a főhős jellemének különböző oldalait megcsillogtatni, hanem azért is, mert mindnyájan érte szorítunk, vele rokonszenvezünk.”

történelemben a szentek lázadása polgárháborúhoz vezetett. A *politikait* figyelmen kívül hagyó vezető szükségszerűen bukni fog, és ráadásul közösségét is magával ránthatja. Morus magánemberként családapája volt, bukása szeretteit is megpróbálta. Hogy tehát mi a helyes választás, ha két rossz döntési lehetőség adódik (a gonosszal való kiegyezés, illetőleg a túlhatalommal való kiegyezés konok megtagadása), azt már a nézőnek kell eldönteni – s talán nem is elvont módon, hanem adott esetben valóságosan, a saját választásaival.

a szerző esztéti, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának tudományos kutatója



„Rátóti mélyen átélte játéka, amely a ragyogó szellemi képességeket, a belülről fakadó derűt, a nagy államférfit, okos diplomatát, a hit eltökélt védelmezőjét és a szerető családfőt egyszerre képes felmutatni, katartikus élmény.”



Osztovits Ágnes

Dacolva a kordivattal

Az Európa Könyvkiadó egykor népszerű Modern Könyvtár sorozatában 1969-ben jelent meg Robert Bolt drámája – *A Man for All Seasons* –, két évvel azután, hogy a darabból készült film Oscar-díjat kapott. Vas István, a kiváló költő, aki egyébként a mű magyar kiadását kiharcolta, *Kinek se nap, se szél* címet adta a darabnak, Vajda János gyönyörű versére is utalva („Mint a Montblanc csucsán a jég, / Minek nem árt se nap, se szél”). A szép, költői cím mára sajnos feledésbe merült a másként elkeresztelt film miatt.

Fred Zinnemann Oscar-díjas alkotásának tíz évig várnia kellett, hogy legalább a magyar tévében levetíthessék. Végére is egy szentről, a hit erejéről szól. 1976-ban aztán a

szinkronizálók úgy döntöttek, hogy grammatikailag ugyan nehezen értelmezhető, ám sokat sejtető címet adnak a filmnek: *Egy ember az örökkévalóságnak*. A hatalmas közönségsiker után, 1984-ben a nyíregyházi Mórícz Zsigmond Színház elővette a darabot, majd közel húsz évre újra a süllyesztőbe került. Az ideológiai fenntartások elmúltával Udvaros Béla Evangélium Színháza vitte színre pár előadásra 2002-ben, három évvel később pedig a Budapesti Kamara Színház Eperjes Károly főszereplésével játszotta viszonylag rövid ideig.

Úgy tűnik, hiába mester munka Bolt darabja, hiába vannak benne remek, hálás szerepek, hiába örökkévaló az üzenet, nagyszínházak féltek és talán mostanában a korábbiaknál is jobban félnek a bukástól. Túl sokat beszélnek a drámában, nehéz kérdésekkel traktálják a nézőt, nincs választási lehetőség jó és rossz között, a tiszta lelkiismeretet egyértelműen a karrier előtt áll, és egyébként is miért fárasztanánk a közönséget 16. századi történelmi konfliktusokkal?

Robert Bolt nem történelmi parabolát írt, nem is brechti példázatot, még csak nem is dramatizált életrajzot. Nem Thomas More, azaz Morus Tamás (1478–1535) életét viszi színpadra, őt a VIII. Henrik királlyal való konfliktusa, illetve ellenállása izgatja. Azaz Morus halálba vezető útja. A családot Bolt-nál Alice, a tiszta lelkű, tanulatlan feleség és Margaret, az éles eszű, gondosan nevelt, tanítatott, épp ezért apja szándékát, gondolatait értő lány, valamint az ő kérése, illetve férje jelenti. Ez a család akkor is fontos, amikor nincs jelen, Morus ugyanis pontosan tudja, hogy a királlyal való szembeszegülése őket is veszélybe sodorja, nyomorba dönti.

A királlyal nem azért nehéz Morusnak harcolnia, mert korábban őszintén szerette, mert az értékelte intellektusát, megfogadta tanácsait és magához emelte. Morus szemében Henrik nemcsak egy rossz útra tévedt, élveteg fiatalember, hanem uralkodó, a monarchia feje, akinek hatalmát a britek büszkesége, az ősi alkotmány, a Magna Charta védi. Mivel Morus nem forradalmár, hanem hazája múltjára, államberendezkedésére büszke hazafi, kerüli az uralkodóval a konfliktust, amíg csak lehet. Ám amikor a pápa nem szentesíti Henrik válását és új házasságát, s erre ő szakít Rómával, Morus nem vállalja a további szolgálatot, hiszen itt már a krisztusi tanítás, a katolikus egyház nyílt megtagadásáról van szó. Morus nem akar vértanú lenni, méltatlannak érzi magát a szerepre, mégis mártír lesz, zokszó nélkül vállalja a szenvedést és a halált.

A Nemzeti Színház a kordivattal dacolva vállalta a bukás kockázatát, amikor elővette a darabot, és nyert. Hála Csiszár Imre rendezőnek, aki nem aktualizált, „musicalesített”, nem forgatta fel a darabot, hanem nagy alázattal színre állította, gyors váltásokra alkalmas díszlettel, korhűséget sugalló jelmezekkel. És hála Rátóti Zoltánnak, aki feledtetni tudja a világhírű Paul Scofield filmbeli alakítását. Rátóti mélyen átélte, minden külsődleges gesztustól mentes játéka, amely a ragyogó szellemi képességeket, a belülről fakadó derűt, a nagy államférfit, okos diplomatát, a hit eltökélt védelmezőjét és a szerető családfőt egyszerre képes felmutatni, katartikus élmény. Persze ehhez kellene a társak: a király, a politikai ellenlábasok, az intrikusok, a tisztelők, barátok és a családtagok. Söptei Andrea a feleség, Alice More szerepében az alávetett, kissé lekezelt asszony erkölcsi, érzelmi felemelkedését is meg tudja mutatni, feledhetetlenül finom gesztusokkal. A nyolcvanöt éves Bodrogi Gyula Wolsey bíborosként legalább olyan izgalmas figura, mint a filmben Orson Welles volt.

A színházból kifelé jövet összefutottam a mindent csipőből elutasító, ismerős kamaszzal. Kérdő tekintetemre foghegyről odavetette: „Jobb cucc volt, mint gondoltam”. Azt hiszem, ennél nagyobb elismerés nem kell.

*a szerző kulturális újságíró, szerkesztő,
könyvkritikus*



fotó: Eöri Szabó Zsolt

VI. MITEM • 2019. 04. 11.–05. 05.



EGY BOHÓC TÜKRÉBEN

Találkozás Szlava Polunyinnal

„Tudom, hogyan kell boldognak lenni. A bohócok ennek a titkos tudásnak a birtokosai. Az a küldetésük, hogy ezt a tudást átadják az embereknek.” Efféle mondatokkal hangolja a közönségét Szlava Polunyin, a világ egyik leghíresebb bohóca a MITEM beszélgetésén. És mivel ő a Bolondok Akadémiájának elnöke, tudományos alapokra helyezve neki is lát a boldogságra vezérlő kalauz ismertetőjéhez.

„Pontosan 72 szabály van” – mondja mosolyogva, és az első hármat meg is osztja velünk. Csak azt csináld, ami szívből jön, csak azokkal csináld, akiket meg is tudsz ölelni, és keress egy helyet magadnak, ahol harmónia van. Ehhez még hozzáteszi: a bolondoktól, a részegektől, a kutyáktól és a gyerekektől kell tanulni, mert ők nem a fejüket „kapcsolják be”, amikor cselekszenek, hanem a szívüket. Hogy mindez közhely? Persze. Valóban ilyen közhelyesen egyszerű ez, és milyen jó lenne

így élni. Aztán lassan jön a döbbenet: ez az ember mintha tényleg így élne, és ez a derű nem póz, nem üzleti fogás.

A Snowshow-t, amely Szlava Polunyin és társai művészetének esszenciája, öt alkalommal láthatta a MITEM közönsége a Fővárosi Nagycirkuszban. Az 1993 óta folyamatosan játszott előadást sosem cirkuszban, hanem mindig színházakban adják, csak a MITEM ked-



Szlava Polunyin

1950-ben született Oroszország Novoszil nevű kisvárosában, Kijev és Moszkva között félúton. Leningrádban autodidakta módon tanult pantomimot, és közben a Leningrádi Állami Kulturális Főiskolára járt.

A 80-as évek elején megalapította saját társulatát, a „Licgeyei”-t (Alakoskodók), 1991-től pedig szülőprojektekbe kezdett. A Snowshow 1993-ban született meg, és azóta járja a világot. 2013 és 2016 között Oroszország legrégibb és legnagyobb cirkuszának, a Szentpétervári Állami Nagycirkusznak a művészeti igazgatója volt. Az utóbbi években Párizs mellett él.



Polunyin a Bolondok Nemzetközi Akadémiájának elnöke, H. C. Andersen oroszországi nagykövete, a Delfinek Követségének hivatalos képviselője... Számos jelentős elismerést kapott: az angol Lawrence Olivier- és az amerikai Drama Desk-díjat, a legjelentősebb orosz színházi elismerés, a Sztanyiszlavszkij-díj birtokosa, és kapott Tony-jelölést is, ami pedig a New York-i Broadway egyik legfontosabb díja.

véért tettek kivételt. Mert ez nem is cirkuszi előadás, hanem színház a javából. Egy érzelmes és patetikus, abszurd és groteszk történet álmokról, barátságról, szerelemről, csalódásról, magányról. Ha jobban belegondolunk, a sok-sok tréfa, geg és viccelődés után valami végtelen szomorút láttunk: egy férfi tétova – ám mint kiderül, végső – búcsúját a szerelmétől... És mind a két alakot, akit elhagynak és aki szakít, ugyanaz a bohóc játssza, egyetlen figurává olvadva össze egy ruhafogas segítségével.

A záróképben az elhagyott alak eltűnik, megsemmisül, feloldódik a hatalmas hóviharban. És a katarzist még meg is fejelik. Előkerülnek az óriási színes gömbök, és kezdetét veszi az önfeledt labdázás Paolo Conte *It's Wonderful* című slágerére.

Vannak, akik ebben a derűcunamiban sírnak. Amikor ezt kérdezik a mestertől, komoly fejtegetésbe kezd. Ismeri, és hosszú ideje vizsgálja, tanulmányozza ezt a jelenséget, de képtelen magyarázatot találni rá, hiszen: „Mi örülünk, boldogok vagyunk – a nézők meg sírnak!?” Arra a felvetésre, hogy az ember örömeiben is sírhat, csak sokat sejtetően mosolyog.

Harmincévesen rá kellett ébrednie, hogy a művészet nem változtathatja meg a világot. Ezért ahelyett, hogy belekeseredne ebbe a szomorú felismerésbe, nekilátott oázisokat építeni, vagyis újabb és újabb közösségeket, társulatokat, happeningeket szervezni. Ezekben az oázisokban a barátaival olyanná alakítja az életét, amilyennek ő a világot látni szeretné: örömtelinek, boldognak. Az egyik ilyen oázis a Moulin Jaune



(Sárga malom), egy birtok Párizs mellett, amely Alice Csodaországát idézi. A legapróbb részletekig kidolgozott ünnepeket szervez ide – az idén nyáron például nyolcszáz pár házasodhat össze – először vagy újra. Bárki jöhet. A feltétel csupán az, hogy esküvői ruhában kell megjelen-
ni.

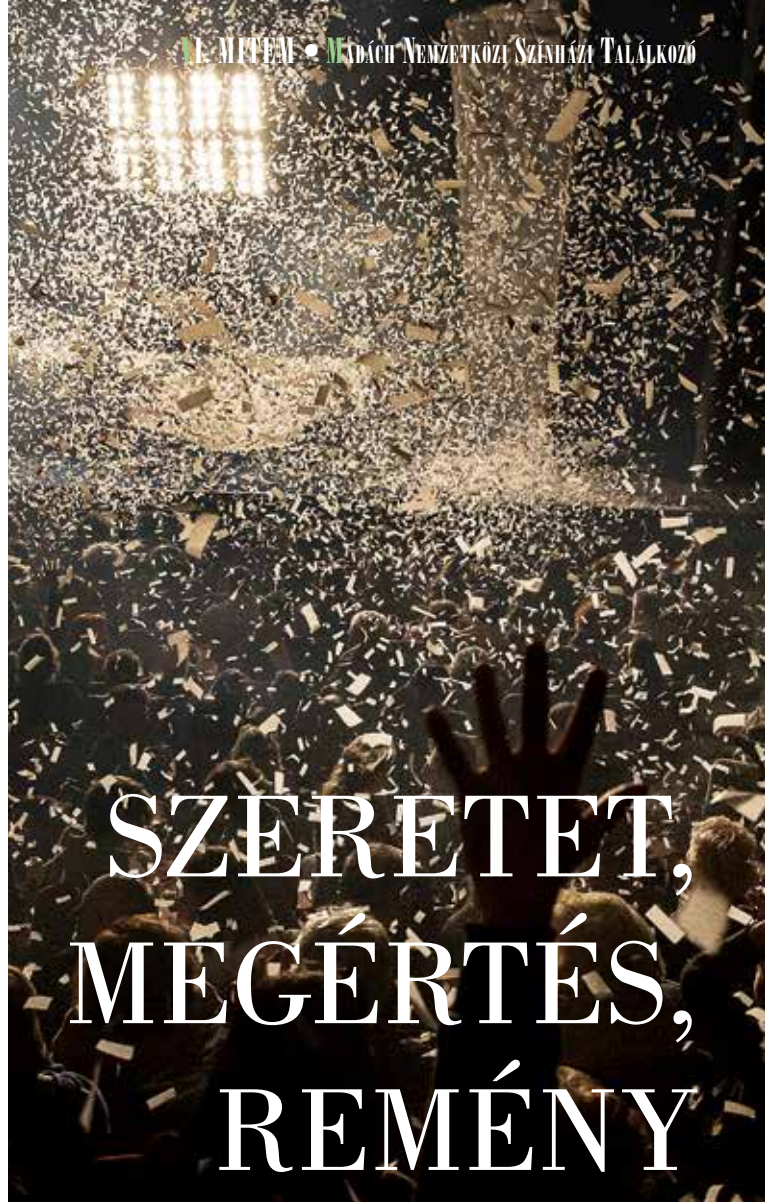
Egyre kevésbé érdekli a színház – fejtegeti az idős mester. Már nem műalkotásokat akar létrehozni, hanem az életet akarja műalkotássá, ünnepé változtatni. Az élet teljességében – vallja – a mindennapiság és a művészet összecsér.

Mielőtt létrejött volna a Snowshow, a 90-es évek elején egy évig a világ-hírű cirkuszshow, a *Cirque du Soleil* társulatának tagja lett. Meg akarta tanulni, hogyan kell üzletileg felépíteni egy olyan saját vállalkozást, amely majd eltartja a családját és azokat is, akik hozzá társulnak – azt tanulta meg, hogyan nem fogja csinálni. Egy évig bírta. Képtelen volt elviselni a kööttségeket, és azt, hogy mindig mechanikusan ugyanazt kell tökéletesen ismételni. Megcsömörlött, és ahogy mondja: azóta sem dolgozik, és próbálni is tilos. Amikor összejönnek a barátaival, ötletekkel bombázzák egymást, és sose tudhatják, mikor válik valami véglegessé, mert nem arra törekszenek, hanem csak játszanak. Ha például valaki elkésik a „próbáról” vagy az előadásról, tortát kell hoznia, így a többiek nemhogy haragszanak rá – épp ellenkezőleg.

Nem lehetett előre tudni, hogy a MITEM-en bemutatott öt előadása közül most éppen melyiket játssza majd a jövőre a 70. életévét betöltő mester. Azt is csak fél órával az előadás előtt tudják meg a bohócai, ki melyik karaktert fogja alakítani. Ez a részéről nem öncélú titokzatoskodás, netán üzleti fogás, rossz tréfa – jó okkal tartja bizonytalanságban a munkatársait (akik ezt élvezik), ezzel is óvja a produkció frissességét, így senki sem dolgozhat rutinból. Egy dolog biztos csupán, de az „rutinszerűen”: az előadás végén a felnőttek is önfeledten labdázni fognak, és talán meg is lepődnek magukon, hogy mennyire élvezik. Mert ilyen egy üdítő hóvihár.

KORNIA ISTVÁN

| fotók: Eöri Szabó Zsolt



SZERETET, MEGÉRTÉS, REMÉNY

Az önfeledt néző – minden művész álma – ezúttal fülig érő szájjal, és csak nagy nehezen távozik a nézőtérrel, a Fővárosi Nagycirkusz jellegzetes illatú épületéből. Több mint tíz perce, hogy az alkotók elkészültek, de ő még bele akart ütni a levegőben repkedő sok-sokszínű labda, léggömb valamelyikébe. Szerette volna, ha a varázslat tovább folytatódik, s nem kell azonnal jól nevelt felnőtté visszavedlenie. Istenem, milyen jó gyerekek lenni, önfeledten nevetni, félni, sírni és örülni, a többiekkel együtt kiabálni, tapspárbajozni, énekelni, játszani!

A derű a Városliget még kopár platánjai alatt is kitart: az előttünk igyekvők kabátja, akár a miénk, tele van áprilisi selyempapírhóval, amit a szél gép, no meg a bohócok igazán bőkezűen mértek ránk. Még a kis földalatti is csupa jókedv: a hófoltos utasok, akik egy estére a barátaink lettek a minket közösséggé szervező Szlava Polunyin jóvoltából, a *Snowshow*-t taglalják. Melyik jelenet volt zseniális, melyik még inkább? Színház volt-e, amit láttunk, vagy cirkusz a javából? Még az is szóba kerül, hogy Fellini híres filmjében elhamarkodottan mondott rekvietet a bohócokért, hiszen nem tűntek el, csak rejtőzködtek. Lám, itt van ez a pantomimosból lett nagy álmodozó, ez a tagadhatatlanul orosz lelkű világpolgár, és bebizonyította minden égtájon, mert bejárták már a földkerekséget, hogy bohócok nélkül, ha lehet is, nem nagyon érdemes élni. Ezek a mókásan csoszogó, krumpliorrú, agyonpingált, kóchajú figurák ugyanis a veséinkbe látnak, eljátsszák nekünk, amit világgá szeretnénk kürtölni, vagy szívszorongva eltitkolni. Felnagyítják önzetlenségünket, érzékenységünket, mulatságossá teszik kisszerű ügyeskedésünket, fontoskodásunkat, képmutatásunkat.

Szlava Polunyin kitalált egy színpadtechnikailag hatásosan megjeleníthető kerettörténetet a fagyban, hóviharban, ködben, sötétségben tántorgó, létükért küzdő emberekről, akikre jutalmul kitartásukért végül felragyog a nap. Süvít a szél, zuhog a hó, mindent belep a dér, a jég – a színpadon és a nézőtérén egyaránt. Prüszkölünk a szakadatlan hóeséstől, belegabalyodunk a ködbe, dérbe, mint valami hálába, s amikor a kínok fokozhatatlanná válnak, kiderül az ég. Ebben a keretben sok-sok egymáshoz lazán kapcsolódó, rövid etűd váltja egymást, a legkülönbébb zenei aláfestéssel. Van itt filmsláger, szonon, klasszikus kamarazene, Orff és Vangelis. Van szóló, duett és sextett. Főbohóc (másfél évtizedig a rendező, látványtervező, Szlava Polunyin játszotta, ma már csak különleges alkalmakkor) és karakteres „albohócok”. A mozgás minden apró, komoly felkészültséget igénylő eleme meg van tervezve, és mégis a spontaneitás érzetét kelti. Csak a legnagyobbak tudnak így dolgozni! Persze mit sem érne a látványos színpad, a zene, a nagyszerű mozdulatművészet, az egész este vonzóan pergő ritmusa, ha nem sugározna az előadásból a szeretet, a megértés, a remény. Igen, sok minden fáj, az élet bizony nehéz, de közösen legyűrhetjük az akadályokat.

A VI. MITEM felemelő nyitánya és a záróelőadás, a Vidnyánszky Attila által megálmodott, egyre érlelődő *Az ember tragédiája* tökéletesen rimel egymásra. Talán nincsenek véletlenek.

OSZTOVITS ÁGNES



Horváth Lajos Ottó, Trill Zsolt, Rácz József

CALIGULA HELYTARTÓJA

Zsarnokdráma – a román diktatúrában írt ókori történet egyetemes mondanivalóval

Mit tehet Petronius, Szíria helytartója, ha Caligula arra kötelezi, hogy a jeruzsálemi zsinagógába a császár szobrát állíttassa be hatalmi szimbólumként? A Római Birodalom (jelképes) térhódítása súlyos veszteget hoz az ottani zsidóságra nézve. Petronius méltó ellenfélre lel a helyi főpap, Barakiás személyében, aki vitapartnereként lehetetlen morális helyzetbe hozza a rómaiakat: egy nemzetet megsemmisíteni egy szobor miatt?

A lázadás és a lázítás nagyszerű drámája ez: képes-e Barakiás főpap szavakkal szétzúzni egy fennálló rendet, megtagadni Caligula parancsát, felébreszteni a helytartóban a kételyt? Mert ha igen, nem csak a rend omlik össze, hanem egy megingathatatatlannak vélt ember, Petronius is elbukik.

A megoldás Caligula lefizetésében rejlik. Aranyat kilószámra a császárnak! A küldönc hozza is a hírt: Caligula kiegyezik. Ám az utolsó pillanatban, Róma ura megváltoztatja döntését: a szobornak be kell kerülnie a templomba. Petronius élete legnagyobb dilemmája elé kerül: vagy teljesíti Caligula parancsát, s ezzel egy népet semmisít meg, vagy ő maga pusztul el.

Székely János (1929–1992) erdélyi költő, író, drámaíró a 20. század második felének egyik legfontosabb alkotója 1972-ben – a román kommunista diktatúra sötét korában – írta meg a Caligula helytartóját. A mostani előadás rendezője, Szász János szerint a dráma arról szól, hogy meddig marad tisztességes az ember, ha hatalom adatik neki. Petronius helytartó bármit megtehet, mert minden hatalom az ő kezében van, ő mégis hajlandó vitába bocsátkozni Barakiással, a szentély papjával. Az előadás megidézi a kort, amelyben a történet játszódik, az időszámításunk utáni első század közepét, a mindent meghódító, mindenkit leigázó Római Birodalmat. A császár provokál, parancsot küld, és elvárja, hogy érvényesítsék az akaratát. Vigyék be a zsidók a szentélybe az ő aranyaszobrát, dobják ki onnan a Mindenhatót, és őt, Caligulát, a császárt bálványozzák, őhöz imádkozzanak. Vagyis a történet

a konfliktus kiélezésén alapul, ez egy erőszakos közeg, polgárháború, népiirtás küszöbén állunk.

Székely János húsbavágó kérdéseket fogalmaz meg, és rendre válaszol is rájuk. A miénk is egy kérdéseket feltáró és azokat meg is válaszoló előadás. Nagyon világosan mutatja Petronius szándékait, és azt is, hogy milyen utat jár be, s hogy melyik az egyetlen út...

Székely János

Caligula helytartója

Petronius, Caligula szíriai helytartója – TRILL ZSOLT ■ Barakiás, jeruzsálemi templom főpapja – HORVÁTH LAJOS OTTÓ ■ Decius római lovag, Caligula követe – RÁCS JÓZSEF ■ Lucius, Petronius segédtsíztje – KRISTÁN ATTILA ■ Probus, egy másik segédtsízt – BORDÁS ROLAND ■ I. Agrippa, Palesztina királya – BODROGI GYULA ■ Júdas, zsidó politikus, az államtanács tagja – BÖLKÉNY BALÁZS e. h.

Római katonák: a Kaposvári Egyetem Rippl-Rónai Művészeti Karának IV. éves színész hallgatói: Karácsony Gergely, Kisari Zsolt, Kocsis Gábor, Kovács S. József, Szurcsik Ádám

Zsidó előkelőségek: Borbély Sándor, Dégi János, Kaló Kristóf, Korcsmáros András, Rékai Nándor

Díszlet, jelmez: Vereckei Rita // Dramaturg: Kulcsár Edit // Szakértő: Dr. Balázs Gábor // Ügyelő: Lencsés István // Súly: Kabódi Szilvia // Rendezőasszisztens: Herpai Rita

Rendező: SZÁSZ JÁNOS

mikor? hol?

május 6., június 5. – 19 óra • Gobbi Hilda Színpad

WOYZECK

Miért gyilkol az ember? Túlfeszített valóság, bombák, szakadékok, képernyők

1824-ben egy Woyzeck nevű lipcsei borbély megölte a feleségét. Félte-kenységből gyilkolt. Woyzecket, a bűnöst kivégezték. Erről megjelent egy újságcikk. A szóbeszéd szerint Woyzeck, a gyilkos, zavarodott ember volt, aki nem volt tudatában tettének.

Ez a történet ihlette Georg Büchnert, aki négy különböző változatban, vázlatban készítette elő drámai művét, ami végül nem született meg. A megmaradt töredékek alkotják Büchner legendás, modern drámáját. Tehát „igaz történet alapján”, egy igaz történetet mesél el mindaz a több száz feldolgozás, amit Büchner foszlányai inspiráltak. A szöveg, a jelenetsorrend klippszerű vágásokból áll, látomásból, költői párbeszédekből – ami pusztán kiindulópont, inspiráció minden alkotáshoz.

Az átlagember, a kisember, a kiszolgáltatott ember magányos története a Woyzeck. Mozaik egy örökvényű világról, ahol minden nap eldöntjük, hogy ma nem, és estére megszegjük. Az ember hajótörésre van ítélve. Olyan törésre, ami – jól láthatóan – ma is szétfeszíti a világot. A szeretet és a szabadság nevében hittel, szenvedéllyel képesek vagyunk fegyvert fogni, háborúkat támogatni – elfogadni, hogy az ember ölhet. Ma robbanószerkekkel kísérletezünk, fegyverekkel pózolunk, posztoljuk saját, kreált személyiségünket. Minden elénk van tolvaj, nincsenek titkok, a kérdéseket feltették és megválaszolták már nekünk.

Ebben a túlfeszített valóságban, bombák alatt, szakadékok között, képernyők előtt ül a kishajó: Woyzeck. Szerelmet keresve, igazságot kutatva ragad fegyvert és gyilkol. Miért? Egy viccbe említett autózvezető sorstragédiája ez, aki a rádióból értesül arról, hogy az autópályán egy ámokfutó hajt szemben a forgalommal. Mire ő rácsodálkozik: egy? Száz!

S hogy lehet-e Woyzecket bűnösnek nevezni? Vagy az a világ bűnös, amelyik gyilkosokat szül?

– Az előadás feladata, hogy elgondolkodjunk: az a világ, amiben élünk, lehet-e ránk ilyen hatással. Woyzeck ennek a végletességét mutatja. De kicsiben, hétköznapijainkban vajon hogyan hat ránk ez a képernyőkkel, plakátokkal, illúziókkal kitömött világ? – kérdezi az előadás rendezője, ifj. Vidnyánszky Attila.

Georg Büchner:

Woyzeck

A szövegkönyvet Kiss Csaba fakszimile fordítása alapján Vecsei H. Miklós készítette.

Franz Woyzeck – NAGY MÁRK ■ Marie – BARTA ÁGNES ■ Ezred-dobos – FEHÉR TIBOR ■ Doktor – SZABÓ SEBESTYÉN LÁSZLÓ ■ Professzor – BÖRÖNDI BENCE m. v. / KISARI ZALÁN e.h. ■ Andres – HERCZEGH PÉTER ■ Kapitány – KOVÁCS TAMÁS m. v. / GYÖNGYÖSI ZOLTÁN m. v. ■ Gyerek – BENEDEK DÁNIEL ■ Altiszt – MÉSZÁROS MARTIN ■ Paula – SZABÓ NIKOLETT ■ Kikiáltó – BORDÁS ROLAND ■ Egyik – BERETTYÁN SÁNDOR ■ Másik – SZÉP DOMÁN ■ Harmadik – KOVÁCS S. JÓZSEF e. h.

Látványtervező: Vecsei Kinga Réta // Dramaturg: Vecsei H. Miklós // Zene: Mátyássy Szabolcs //

Rendező: ifj. VIDNYÁNSZKY ATTILA

mikor? hol?

június 2., 3. – 19 óra 30 • Kaszás Attila Terem



A 2019-es POSZT versenypogramjában



ÁLOMGYÁR

A be nem teljesült álmok, az örök emberi vágyódások világába lépünk az *Álomgyár* című előadásban. Az abszurdba hajló játékban az „amerikai álom” sztereotip figuráit látjuk, akik egytől egyig elegáns nagyvilági emberek – főszerkesztő, újságíró, könyvkiadó, üzletember, egyikük szeretője, felesége és egy állama –, akiknek élete a péntek esti összejövetelek világában zajlik whiskyvel, narkóval, buddhizmusról szóló fecsegéssel. Az amerikai filmek kliséit képviselik, mind olyan emberek, akiknél mindig minden OK.

A hollywoodi közhelyeket felhasználva Viripajev szereplői a lét értelmét, a szeretet lehetőségét kutatják az „álmogárban”, amelynek közege valójában abszurditásig fokozottan mesterséges.

– Ivan Viripajev darabja hihetetlen története az örök és egyszerű emberi értékekről szól – a házasságról, a szeretetről, a családról – ezúttal egy hollywoodi film mai nyelvezetét játékos ironiával használva – mondja a rendező, Viktor Rizsakov, aki már sikerrel vitte színre a Nemzetiben a *Részegeket*, Viripajev egy másik darabját. – „Egyszerű” történet ez: egy férfinak meghal a felesége, és megjelenik az életében egy új szerelem lehetősége...

– Viripajev szándékosan úgy tesz, mintha az Álomgyár nem nálunk, Oroszországban, hanem a távoli Hollywoodban történne. Vagy akár Magyarországon – magyarázza a rendező. – Hiszen ez a történet teljesen univerzális. Az alkotók azt szeretnék, ha a magyar nézők is úgy éreznék, hogy ez a különös példázat róluk, illetve nekik is szól. A mai globalizált világban elmosódnak a fizikai határok, egyfajta virtuális térben éljük az életünket. És bármely országban is élés, a nagy kérdés az, hogy a lelkiismeretted megőrizve ember tudsz-e maradni, képes vagy-e még a szeretetre és az őszinte párbeszédre.

– Mi és a gyermekeink már egy virtuális valóságban létezünk, hamis értékek között tévelygünk, miközben jártatjuk a szánkat min-

denféléről, buddhizmusról, pénzről, marihuánáról, megfélemlítve a legalapvetőbb emberi kapcsolatokról – a lényegről. Ez az előadás talán egy kicsivel közelebb visz bennünket ehhez a lényeghez – ígéri Rizsakov.

Ivan Viripajev

Álomgyár (Dreamworks)

David, a „Tudomány és társadalom” folyóirat főszerkesztője – TRILL ZSOLT ■ Meryl, David felesége, újságíró – KATONA KINGA ■ Teddy, könyvkiadó – RÁCZ JÓZSEF ■ Frank, komoly üzletember – KRISTÁN ATTILA ■ Sally, Frank felesége, egy női magazin főszerkesztője – SZÜCS NELLI ■ Betty, Frank szeretője – VAS JUDIT GIGI m. v. ■ Maximilian, amerikai buddhisták gazdag mecénása – TÓTH LÁSZLÓ ■ Elizabeth – TARPAI VIKTÓRIA m. v. ■ John, amerikai származású buddhista láma – BORDÁS ROLAND ■ Rendőrnő – LIGETI-KOVÁCS JUDIT m. v.

Fordította: Kozma András // Díslet, jelmez: Alekszej Tregubov // Videotervező: Vlagyimir Guszev // Dramaturg: Kozma András // Ügyelő: Kabai Márta // Sógó: Kónya Gabriella // Rendezőasszisztens: Kolics Ágota

Rendező: VIKTOR RIZSAKOV

mikor? hol?

május 11., 12. – 19 óra • Nagyszínpad

MESEAUTÓ

Egy legendás filmből készült musical comedy Szente Vajk rendezésében

Szűcs János bank-vezérigazgató kiábrándult könnyelmű aranyifjú életéből, és frissen vásárolt sportautójával szabadságra indul. Indulna. Ha nem találkozna Kovács Verával, a bank aznap felvett alkalmazottjával. Szűcs szemet vet a lányra, ezért az autót mint nyereményt szállíttatja a lány lakására, maga pedig sofőrnek ajánlkozik.

A *Meseautó* című legendás 1934-es film alapján készült musical comedyben helyet kaptak a mára mítosszá vált karakterek éppúgy, mint a jól ismert, szállóigévé vált szófordulatok: „egy a párna, egy a részvény”, „A mint Aladár, I, mint Ladár”, vagy a „Mit sütsz, kis Szűcs?”. Mindezt sodró ritmusú dalok kísérik, miközben fenn az égből az angyalok is vigyáznak ránk! Szente Vajk és Galambos Attila lendületes adaptációja minden idők egyik legsikeresebb magyar hangosfilmjét találja fel nekünk zenés darab formájában, látványos kiállításban és koreográfiával. A *Meseautó*, ahogy szeretjük, amilyennek ismerjük 2019-re hangolva – írja ajánlójában a nyíregyházi teátrum.

„Az eklektikus tobzódás, illetve a változatos nyelvhasználati mód egymásra rétegződése sajátos erőt kölcsönöz a darabnak, és ami a fő: eredeti humorral fűszerezi. Szente Vajk harmadik nyíregyházi rendezése is magával ragadó – írja az előadásról Minya Károly, aki nemcsak nézőként, de nyelvészként is lelkesedik az előadás olyan humoros részleteiért, mint amikor „Vera édesapja áldását adja a lányra és a bankigazgató frigyére: »Csak nem gondolja komolyan, hogy azért neveltem fel a lányomat, hogy derült égből villámcsapásként beleszeressen egy felháborítóan gazdag, jóképű, sármos, sportos testalkatú fiatalember, hogy aztán majd tejben-vajban fürössze élete végéig a családjával együtt egy több tízezer hektáros birtokon, aminek a végében egy kis horgásztó van, ahol a fáradt cukorkaboltos hétvégenként kiengedhe-

ti a gözt, mert már az ötödik leányvállalatot kell alapítania vidéken..., úgyhogy jobb lesz, ha tudomásul veszi, a válaszom két szó: Okés!« A kaleidoszkópszerű nyelvi sokszínűség győz, ezúttal a hozzáadott érték a szerelemfilozófia lájtos változata, mese habbal, Meseautó habbal, a habon cseresznyével.”

Meseautó

Vadnay László és Vitéz Miklós dr. *Meseautó* című filmforgatókönyve alapján írta: Galambos Attila és Szente Vajk, zene: Bolba Tamás

A főbb szerepekben: GULÁCSI TAMÁS, KÓNYA MERLIN RENÁTA, RÁK ZOLTÁN, ISTVÁN ISTVÁN, PUSKÁS TIVADAR, HORVÁTH MARGIT, HORVÁTH JULIANNA, URMAI GÁBOR, LAKATOS BENCE továbbá: DÉZSI DARINKA, FORRÓ-TÖRÖK TÜNDE, TÓTH SZILVIA LILLA, VÁMOSI JUDIT, HORVÁTH VIKTOR, HOLLÓ ARNOLD, EGYÜD PÉTER, VÁMOSI MÁTÉ

Díszlet: Turi Erzsébet // Jelmez: Kovács Yvette // Koreográfus: Túri Lajos // Zenei Vezető: Erős Csaba, Tamás Attila, Nyitrai László

Rendező: SZENTE VAJK

mikor? hol?

május 13. – 19 óra • Nagyszínpad

a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház vendégjátéka

Gulácsi Tamás, Kónya Merlin Renáta



VÁNYA BÁCSI

Csehov remekműve a POSZT előtt a Nemzetiben

Ványa bácsi, a munkába fásult zsémbes agglegény úgy érzi, hogy semmit sem ér az élete. Álmairól, hivatásáról, szerelméről le kell mondania egy üres és értéktelen ember, Szerebrjakov professzor kedvéért. Kíméletlen önzés áldozata ő is és a professzor első házasságából származó lánya, Szonya is. Szerelmek izzanak fel a professzor szépasszony felesége körül – Jelena férfisorsokat térít el útjából, reményeket kelt és semmisít meg, tündöklése pusztító fénné változik. Társa lehetne egy igazán tehetséges embernek, Asztrov doktornak, de ez a vágy sem teljesülhet be.

A Moszkvai Művész Színházban 120 éve, 1899-ben bemutatott falusi történetben Csehov tökéletesen írta meg egyik kedvenc témáját. Ez a téma pedig nem volt más, mint hogy az emberek hogyan tetteik magukat tudatlannak, naivnak, tehetetlennek, szerencsétlennek, miközben egyszerűen csak lusták, nem veszik a fáradságot, hogy felelősséget vállaljanak a tetteikért, hogy egyáltalán döntést hozzanak, és mindent megtesznek, hogy ne kelljen felnőtté válniuk, inkább hazugságba, önsajnálta menekülnek.

„Könnyű behelyezkedni a ködösen gomolygó világba, melyben kitartóan munkál a melankólia. És persze a mindent átható illúzió, amely a különféle önáltatások katalógusaként kerül elénk. De az ukrán rendező színpadi értelmezésében egyik nagy önbecsapás sem reflektálatlan: a még mindig csak 27 éves, szép és csinos Jelena Andrejevna (Erdélyi Tímea) valójában tudja, hogy hiba volt feleségül mennie az Ivaskovics Viktor által alakított idős professzorhoz, s Ványa bácsi (Sipos Imre) szintén tisztában van vele, hogy rosszul döntött, amikor saját életét alárendelte az egyetemi tanárénak. Mindazonáltal a döntésükről mindketten mást hibáztatnak. Az előadás központi alakja Asztrov, az orvos (Kaszás Mihály), akibe a fiatal nők szerelmesek, s aki a szerep-

lők közül egyedülként saját magát okolja elrontottnak vélt életéért. Változtatni ő sem képes a sorsán – ebben a világban minden rég elrendeltetett. Amit az érintettek természetesen tragédiaként élnek meg, de kívülről szemlélve, ahogy minden veszendőbe megy: az időnként katartikus élmény is lehet – írta az idei Pécsi Országos Színházi Találkozón (POSZT) is látható előadásról a versenyprogram egyik változatja, Gulyás Gábor esztéta, aki szerint az ukrán Jaroszlav Fedorisin rendezése varázslatos, az előadás pedig megkapóan szép és érdekes.

Anton Csehov

Ványa bácsi

Játsszák: IVASKOVICS VIKTOR, ERDÉLYI TÍMEA, TARPAI VIKTÓRIA, TÍMÁR ÉVA, SIPOS IMRE, KASZÁS MIHÁLY, KIS DOMONKOS MÁRK, SMÁL-SZILAJ GÁBOR, KÚTVÖLGYI ERZSÉBET

Látvány: Alla Fedorisina

Rendező: Jaroszlav Fedorisin

mikor? hol?

május 13. – 19 óra 30 • Kaszás Attila Terem

a Váci Dunakanyar Színház vendégjátéka

Erdélyi Tímea, Sipos Imre, Kaszás Mihály





Dunai Csenge, Sárközi József

SIRÁLY

Költői hangulatú vígjáték boldogtalan szerelmekkel átszőve

Kosztja szerelmes a szomszéd birtokon élő Nyinába, ők ketten egy új darab bemutatására készülnek. Megérkezik Kosztja anyja, a híres színésznő, Arkagyina és a szeretője, a sikeres író, Trigorin. A színésznő lekezelő megjegyzése miatt Kosztja megszakítja az előadást, és a mélyen megbántott fiú lelő egy sirályt. Az író számára csupán egy rövidke történet szüzséje ez: a tó partján él egy lány, boldogan és szabadon, mint egy sirály, ám feltűnik egy férfi, aki pusztán unalomból elpusztítja a lányt. Akár a sirályt. Miközben az öregek az életéről és a művészetekről értekeznek, a kiábrándult fiatalok élete a katasztrófa felé sodródik...

Csehov formabontó, költői hangulatú drámájáról vígjátékként beszélt. A klasszikussá vált történet témái alapján azonban sokkal mélyebb ez a mű. A négy főszereplő meséje – boldogtalan szerelmekkel átszőve – a sekélyes kapcsolatokat vizsgálja, szól művészetéről, művészi szabadságról és a tehetségről. Hőseink mindannyian művészek: a fiatal és az érett színésznő, a kezdő és befutott író.

Csehov 1895-ben fejezte be a *Sirályt*, amelynek ősbemutatóját 1896-ban tartották Szentpétervárott, azonban az előadás csúnyán megbukott. Két évvel később, 1898-ban a Moszkvai Művész Színházban a híres színész, rendező, színészpédagógus Sztanyiszlavszkij rendezésében tűzték újra műsorra, amely ekkor már óriási sikert aratott, azóta nemcsak Magyarországon, de a világ számos pontján újra és újra előveszik ezt az örök érvényű történetet.

„Kis túlzással senki nem ért senkit, senki nem abba szerelmes, aki öbelé, s a generációs különbségek sem hidalhatóak át – nemhogy a normális együttélésre, a normális kommunikációra sincs túl sok esély. Hiába tágas a tér, a győri előadás szereplői egymáshoz vannak láncolva, s ez beszűkíti a világukat – írja blogjában az idei egyik POSZT-válogató,

Gulyás Gábor az előadásról. –Boldogtalanok? Saját mércéjük szerint kétségkívül. Nem a boldog és tartalmas életre vonatkozó folyamatos önreflexiójuk miatt, hanem mert szinte valamennyien rossz helyen vannak. Akiknek volt választási lehetőségük, rosszul választottak, a többség viszont idáig sem jutott el: csak sodródik, megállíthatatlanul, az elmúlás felé. A győri *Sirálynak* ez a szelíd apokaliptikus felhangja nem csupán ellenpontozza a harsány hétköznapi konfliktusokat, de az egészet belehelyezi egy megindítóan szép, melankolikus keretbe, ezáltal mélyítve el az előadást. Így lehet igazán fontos Csehov – most, 2019-ben is.”

Anton Csehov

Sirály

Játsszák: DUNAI CSENGE, SZINA KINGA, KOLNAI KOVÁCS GERGELY, UNGVÁRI ISTVÁN, SÁRKÖZI JÓZSEF, MASZLAY ISTVÁN, POSONYI TAKÁCS LÁSZLÓ, MIHÁLYI ORSI, NAGY JOHANNA, BRÓDY NORBERT, TÖRÖK ANDRÁS, VENCZEL-KOVÁCS ZOLTÁN, FEHÉR ÁKOS | Közreműködik a Győri Nemzeti Színház táncara

Fordította: Radnai Annamária // Díslet, jelmez: Vereckei Rita // Dramaturg: Tucsni András

Rendező: BAGÓ BERTALAN

mikor? hol?

május 14. – 19 óra • Nagyszínpad

a Győri Nemzeti Színház vendégjátéka



MEGGYESKERT

A válság parabolája – komédia, amin sírva nevetünk, nevetve sírunk

A hajdan híres gyümölcsöskert már nem tartható fenn, a meggyekvár receptje is elveszett, tulajdonosai csődbe mentek. A kertet el kell adni. A jövő embere kivágatja a fákat, és felparcellázva értékesíti a birtokot. A történelem kerek fordul, és mindenkinek az új rendben kell megtalálnia a helyét. Csehov szereplői „szétszóródnak egy széthulló világban”. Csak egyedül Firsz, a régi világhoz hű öreg szolga marad a helyén, válik eggyé a halálra ítélt gyümölcsöskerttel. „Egyszer minden véget ér ezen a világon” – mondja a darab egyik szereplője, Szimeonov-Piscsik, de talán nem nyomtalanul, talán nem hatástalanul élük le egymás után a generációk küzdelmes életüket.

Csehov utolsó darabja, látomásos végrendelete a Meggyeskert. A 20. század hajnalán, 1903-ban írta meg a „válság paraboláját” arról, ahogy egy új világ felváltja a régit, a régi értékek és az emberek „haszontalanokká” válnak.

Talán meglepő, de Csehov így írt a *Meggyeskert*-ről: „egy vidám darabot szeretnék írni, amelyben maga az ördög is bukfcet hány”, mert a szerző darabja hangvételét inkább a komédiában látta. „Nagyon vigyázz! Egyetlen felvonásban se vágj szomorú képet! Mérges lehetsz, de szomorú nem! Azok az emberek, akikben már régóta fészkel a bánat és hozzászoktak, csak füttyörésznek, és gyakran elméláznak” – írt a moszkvai bemutatón a főszerepet játszó feleségének. Ehhez a szerzői szándékhoz hű az előadás rendezője, a román Silviu Purcărete is, aki szerint „Csehov humora amolyan sírva vígadunk formában működik: kacagunk, utána sírunk, de a sírást követően is mindig jön a nevetés. Humor, de szomorú.”

S vajon mit is jelent a meggyeskert? Purcărete szerint „mindenkinek van számtalan meggyeskertje, attól függően, hogy életének éppen milyen szakaszában van. Ahogy haladunk előre az életünkben, ahogy

öregszünk, ezek a »meggyeskertek« egyre tisztábban látszanak, elvesztésük egyre megrázóbb. A vesztesség gyakran téma a drámairodalomban, elsősorban az utolsó művekben. Minden ember kivétel nélkül elveszített egy nagyon fontos dolgot: az édent. Az is egy kert volt, egy hely, amiről mindenki beszél, ahová vágyunk, de még senki sem lépett be oda. Elveszítettük, pedig sohasem voltunk benne.”

Anton Csehov

Meggyeskert

Ranyevszkaja, földbirtokos – UDVAROS DOROTTYA ■
 Anya, a leánya – SZÁSZ JÚLIA e. h. ■ Várja, a fogadott leánya – ÁCS ESZTER ■ Gajev, Ranyevszkaja bátyja – BLASKÓ PÉTER ■
 Lopahin, kereskedő – KRISTÁN ATTILA ■ Trofimov, diák – BORDÁS ROLAND ■ Szimeonov-Piscsik, földbirtokos – SZARVAS JÓZSEF ■
 Sarlotta Ivanovna, nevelőnő – SZÚCS NELLI ■ Jepihodov, könyvelő – RÁCZ JÓZSEF ■ Dunyása, szobalány – KATONA KINGA ■
 Jása, fiatal inas – FARKAS DÉNES ■ Firsz, inas, 87 éves öregember – TRILL ZSOLT ■ Kecskés Alexis e. h., Tar Dániel e. h.

Fordította: Morcsányi Géza // Díslet, jelmez: Dragoş Buhagiar // Zeneszerző: Vasile Şirli // Dramaturg: Kozma András

Rendező: SILVIU PURCĂRETE

mikor? hol?

május 15., 16. – 19 óra • Nagyszínpad

HÉ, MAGYAR JOE!

Blues, bánat és szomorú szeretet – egy gyilkosság története

Az ötlet a semmiből csapott le rám. Jimi Hendrix világhíre juttatott egy féltékenységi gyilkosságról szóló néger bluest, a *Hey Joe*-t, amit én negyven éve lefordítottam, és azóta is játszom. Valamiért eszembe jutott, hogy ha nekem amerikai nevem van, azaz a „Hobo”, akkor a „Joe” is lehet magyar, és egy ültő helyemben leírtam a gyilkos élettörténetének vázlatát.

Joe Magyar József néven született a hetvenes évek végén. Apja a rendszerváltás után bankár lett, verte a fiát, az anyja színésznő volt, bármit eljátszott, csak anyja nem volt. Józsi utálta az iskolát, futballista akart lenni. Megismerte a bluest, és a legjobban a *Hey Joe* tetszett neki, azt kiabálta: „Lelövöm az asszonyt!” Ezért nevezték el Joe-nak.

Nem vágyott nagy életre, csak villamosvezető lett, és feleségül vette az első nőt, aki lefeküdt vele. A nő azt hitte, a bankár apuka majd aranyéletet biztosít nekik, ám hamar rájött, hogy ez soha nem teljesülhet, és megcsalta a férjét. Joe rajtakapta őket és miután az asszony megalázta, az apja vadászpuskájával lelőtte. Utána kihívta a rendőröket, feladta magát, mindent bevallott.

Súlyos ítéletet kapott, tizenhat évet húzott le a börtönben, ahol naponta küzdött a lelkiismeret-furdalással és a szégyennel. Aztán kiszabadult és itt találta magát a mai Magyarországon, és ezt kérdezi: „*Kézd-tek újra mindent? Vár az új élet? / Kenyér volt bent, de kint jobban félek.*” – Súlyos kritika hangzik el a mai állapotokról a celebtől a pártokig

– mondja Hobo. – Van benne bankár, színésznő, újságíró... „*Újabb mutáns született, / nincs faja, bite, neme, / celebnek hívják és övé a világ, / legyen az film, színház vagy az alávaló világ.*” Szerencsére nemcsak azt írhatom le, amit gondolok, hanem azt is, amit érzek: bánatot, szomorú szeretetet, mert ezt, sajnos, ma így látom.

Az előadás tulajdonképpen koncert-színház, amelyben Hobo mellett Rácz József és egy négytagú bluesbanda is színre lép.

Földes László Hobo

Hé, Magyar Joe!

koncert-színház

Játsszák: FÖLDES LÁSZLÓ HOBO, RÁCZ JÓZSEF

Zenészek: Gál István, Igali Csanád, Kiss Zoltán, Pengő Csaba

Rendező: VIDNYÁNSZKY ATTILA

mikor? hol?

május 27., 28. – 19 óra • Gobbi Hilda Színpad

Rácz József, Földes László Hobo





„Az isteni harmónia a lant, illetve általában a húros hangszerek zenéje, amely az embert az ég felé, a jobb, a nemesebb felé tudja emelni. Az elemi ösztönök hangszere pedig a síp és különféle fúvós testvérei. Mindkét vágy és hajlam ott lakik az emberben.” | fotó: Szentimrey Panna, grafika: Gyulai Líviusz

SZÚNYOG A DÉZSÁBAN

Berecz András énekes, mesemondó

Az ógörög mítoszokból és az újjörög népművészetből merítve a mese, a muzsika és a tánc nyelvéen beszél isteni harmóniáról és emberi ösztönökről legújabb, Síp és lant című estjén Berecz András, amelynek bemutatójára a Nemzeti Színházban kerül sor. Kiderül az is, hogy napjaink értékvesztett világában miért érdemes az európai kultúra bölcsőjéhez visszanyúlui.



Honnan jöttek elő éppen most a görögök?

– A magyar táncházban sajnos többnyire csak ültém, mert a páros táncot – legalább a lányért – megtanulni illett volna. Az volt az én időm, mikor nótára fordult a dolog. A görög táncház volt az, ahol a székről még én is felkeltem, a sor utolsó, gyengébb láncszemébe belécsimpaszkodtam és megmozdultam. Igen, talán ez a pontos szó. Mi hátsók, frissen leszerelt katonák, csak úgy lobogtunk! Mint zászló végén a foszlás! Talán itt kezdődött... Vagy tán Thesszalonikiben, a török negyedben. Sétélok, ifjan, kócosan, egyemberes szűk utcák, idős emberek, kérdik, ki vagyok, mondom: magyar. „Magyar?!... Puszkász, Puszkász!” És akkor ott, holdtölteben, a futballisten glóriájából valami kis sugárka rajtam is megcsillan. Egy-két görög szó után már én magam is érdekes lehettem, mert körbefogott az egész utca. Az idős pár aztán bevitt az

udvarra, elszállásoltak. Lefekvés előtt az öreg fényes piros pizsamájába, fekete papucsába kellett bújjak, a fejem bevizezték szépen, éles választékot csináltak, megfésültek, azt mondták, eddig voltam, aki voltam, „mint valami hippí”, de most már görög vagyok, és az ő gyermekük vagyok. Forgattak, nézegettek, ragyogtak. Örültünk egymásnak. Úgy rendezték, hogy ők az udvaron, én bent, az ágyukon aludjak. Azt hiszem, itt kezdődött.

Azóta nem is érte görög élmény?

– De igen. Tíz éve a műszaki egyetem melletti templomban rendeztek egy nemzetközi mesemondó találkozót, és volt ott három görög leány, akik egymás szavába vágva meséltek. Lázás, kifogástalan színház volt. Persze közönség schol. Ilyenkor bánom, hogy buborékfúvóknak, has-

beszélőknek nagy szócső, óriásplakát jut, az ilyennek – csak susogás, kertek alatt. Az is a görögök felé sodort, mikor hajós barátaim kivittek a tengerre, és Babus Tóni a hulló csillagok alatt elmondott egy verset Aszklépiadész mestertől: „Szomjúhozónak a hó szép nyáron, a téli hajósnaak szép, ha a csillagokon látja, hogy itt a tavasz...” Ekkor már tudtam, hogy nagy a baj. Félkész munkáimnak kezdtem hátat fordítani. Még soroljam?

Igen, még valamit.

– Megfogadtam egy moldvai csángó fiatalembert, hogy fesse le a kerítésemet. Beszélgetünk, hová való, ez, az. Kiderült, hogy a falujában jártam vagy húsz éve dalokat gyűjteni. Kérdem, hol élt, merre járt mostanában? Hát Lesbosz szigetén élt tizenöt évig. Utolért egy marathóni futó leánykát, aztán családot alapított. Ott, a szigeten. Úgy beszél görögül, mint magyarul. Így került lektorom! Nahát aztán behulltam a témába. Mint szúnyog a dézsába. Ebből kimászni komoly munka lesz.

Hogy lesz ebből zenés-mesélős est?

– A műsor akkor állt bennem össze, amikor az egymásra torló görög mesék, zenék összetalálkoztak. Ezt a találkát egyébként még Arisztotelész hozta össze. Ő írja a *Poétikában*, hogy az isteni harmónia a lant, illetve általában a húros hangszerek zenéje, amely az embert az ég felé, a jobb, a nemesebb felé tudja emelni. Az elemi ösztönök hangszere pedig a síp és különféle fúvós testvérei. Mindkét vágy és hajlam ott lakik az emberben. Hol ez, hol az a hangosabb. Ez az állítás nem csak meghatározta az est meséit, de meg is hangszerezte. Szabó Dániel a lantok, lírák egyik elbűvölő utódján, cimbalmon játszik, Borbély Mihály pedig az embert velejéig megrázó, izgató bakkhoszi síp képviselőjén, klarinéton. A mesék többnyire a zene isteneiről, csodatételeiről szólnak majd. A görög hitvilág legendáit pedig úgy mondom el, mint ahogy egyéb, magyar meséimet, és persze saját szűrőmonon át. Az esten okori ivócsészék rajzait, Giorgione, Tiziano, Rembrandt képeit is kivetítem. Az elhangzott meséket ők fogják kiegészíteni, magasba emelni.

És az énekek? Hol találta, hogy tanulta őket?

– Régebben is ragadt rám néhány szép görög dal, New Yorkban, a Mikrokosmos nevű görög kocsmában, ahol magyar népzenei koncertet adtunk. Főleg erdélyi népdalokat énekeltem, meg néhány omaha indián nótát. Utóbbiakat egy ottani magyar hölgy, Molnár Basa Enikő másolta át nekem. Ő akkor Washingtonban, a kongresszusi könyvtár népzene gyűjteményében dolgozott. Ez is milyen szép „véletlen”! Mostani görög dalaimat is régi felvételekről tanultam. Sebestyén Márta indított el néhány szép felvétellel, aztán a világhálón utánajártam, és olyan csemegékre bukkantam, mint például egy 1905-ös isztambuli görög gyűjtés. Jó recsegős fonográffelvétel, de az ének jól kihámozható! A dalok szövegét Alsászy Judit fordította le.

Akkor a görög mitológia mellett „mai” népdalokat is énekel.

– Igen, egy évszázada rögzített dalokat. Olyanokat, mint Davelis betyár éneke. Davelis a pajtásaival elfoglalt egy barlangot, a katonaság se tudta őt bevenni. Francia grófnő volt a szeretője, titkos járatokon, alagutakon át ösvenyelte, őkegyelme pedig finom vacsorával, jó borral, puha ággyal várta. Kastélyból a barlang felé, jókedvében aztán levágott

Berecz András

Síp és lant

Tisztelet Arisztotelésznek

BERECZ ANDRÁS – ének, mese I BORBÉLY MIHÁLY – klarinét
I P. SZABÓ DÁNIEL – cimbalom I Appelszoffer János – tánc I
Berecz István – tánc

mikor? hol?

május 26. – 19 óra • Gobbi Hilda Színpad

egy-egy törököt. A nép szívébe fogadta, sok szép dalt költött róla. Ezek alapvetően ötfokú, tehát magyar fülnek sem idegen dallamok! Egy vurlai (ma Törökország) kikötőmunkástól való egyik kedvenc dalom: „A tenger partjáról való fekete követ, Lulám, én szökeségem, / teszek a fejem alá párnának, én Lulám, áldozati báránykám. / Mert a test minden baja, Lulám, én szökeségem, / a fejtől cred, én Lulám, áldozati báránykám.”

Európa – folyton ezt halljuk – válságban van. Érdekes ma visszanyúlunk a kultúra bölcsőjéhez?

– A magyar műveltségen túl eddig főleg ázsiai népekkel foglalkoztam – miért éppen most sodor valami örvény az európai kezdethez? Akartam? Nem akartam. Benne van a levegőben. Miért pont most jött elő az a szaloniki éjszaka? A világ rohamosan szürkül, kéthetenként eltűnik egy nyelv. Európa arcát és akaratát veszti. A búcsúzóinak, aki szedelődzködik, valamiért menni akar, még előbb szemébe néz az ember. Marasztalná. Főleg, ha ismeri és szereti. Európát Zeusz rabolta el. De nászukon Európé mellett ott voltak a hórak: Diké, a törvényesség, Eunomia, az igazságosság és Eiréné, a béke istennője. Rablás és törvényesség... micsoda életszag! Egyébként május 26-ra, az európai parlamenti választások napjára jött ki a bemutató időpont, és ez is akaratlan!

Az esten a dalokat, meséket virtuóz görög férfitáncok egészítik ki.

Hogyan illeszkedik ez a műsorba?

– Appelszoffer János és István fiam fognak táncolni. Illeszkednie muszáj, mert a tánc csupa harmónia és szépség. Talán Kleantész nevű filozófus tollából való az alábbi történet: egy hadvezért, mielőtt kivégezték volna, kitettek a főtérre közszemlére. A nép szerette, köré gyűlt. Egyszer az elítélt énekelni kezdett. Csodálkoztak az athéniaiak, mert ilyen szép éneket addig nem hallottak még. Az őt látta, nincs ez jól, odalépett, és kívágta a fogoly nyelvét. Ekkor a hadvezér táncolni kezdett. Erre egész Athén odajött, mert ilyen szépen táncolni, mint ez a kivágott nyelvű, csupa vér ember, még nem láttak senkit. Észrevette az őt, hogy most még nagyobb a baj, odaugrott, karddal a lábába vágott, a hadvezér földre hullt. A tömegből akkor valaki bedobott egy mankót. A hadvezér arra támaszkodva feltápázkodott, és addig táncolt, amíg bele nem halt. A végén azon tűnődik a szerző, hogy vajon a szép ének a nyelvben, a szép tánc a lábban lakik-e? Az emberben hol lakik a másokat is eltető, szívet gyönyörködtető szépség, a harmónia?

SÜMEGI NOÉMI

Kulcsár Edit egyik kedvence az idei MITEM programjából: Ványa bácsi – a moszkvai Vahtangov színház előadása Rimas Tuminas rendezésben



„...a MITEM nemcsak rangos szakmai rendezvény, hanem találkozási pont is. Nekünk »csak« az a dolgunk, hogy mindent megtegyünk azért, hogy a színpadon megvalósulhassanak a társulatok álmái. A fesztivál ideje alatt azt éljük meg, amiért fiatalon színházzal kezdtünk foglalkozni.”



A SZÍNHÁZ OTTHONT TEREMT

Kulcsár Edit a balkáni levegőről, színházi forradalomról, a találkozások fontosságáról és a MITEM adrenalinfürdőjéről

Három éve a MITEM főszervezője, számára a nemzetközi fesztivál elsősorban a közösségépítésről szól. Kulcsár Edit dramaturgi tevékenységéért és a magyar színházművészet nemzetközi el- és megismertetése terén végzett munkásságáért megkapta a Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) Magyar Központjának Hevesi Sándor-díját.

A hatodik alkalommal megrendezett Madách Nemzetközi Színházi Találkozó (MITEM) egy különlegességgel, a Fővárosi Nagycirkuszban játszott Snowshow-val kezdődött. Miért nem egy prózai színházi produkcióval nyitották a fesztivált?

– Mert nem szabunk magunknak merev korlátokat, sem az adódó különleges helyszínek, sem a műfajok tekintetében. Másrészt Szlava Polunyin az orosz, és nem túlzás: az egyetemes előadó-művészet élő klasszikusa, aki miközben a bohóc figurát képes művészi rangra emelni, nemcsak igazi színházat, hanem a szó jó értelmében show-t is csinál. A hó- és boldogsággörgeteg eddig több tucat ország több száz városát bejárta már. Régi tervünk volt, hogy elhozzuk az előadást a MITEM-re.

Nem először van előadás különleges helyszínen a MITEM-en...

– Valóban, emlékezetes Silviu Purcărete grandiózus *Faustja*, amelyet 2017-ben a rendezői vízióhoz illően a romjaiban is lenyűgöző, egykori vasúti járműjavítóban, a hatalmas Eiffel Műhelyházban adtak elő. A szebeni Radu Stanca Nemzeti Színház előadása felejthetetlen, látomásos produkció volt. Nagy öröm számunkra, hogy az idei MITEM-

en a román rendező *Meggyeskertjét* – ezúttal mint a sajátunkat – mutathatjuk be a vendégeinknek, hiszen Csehov klasszikusát a Nemzeti társulatával vitte színre Purcărete.

A Nemzeti román színházért felelős dramaturgjaként ennek nyilván különösen örül, különös tekintettel partiumi kötődésére. Minek köszönhető a román színjátszás nemzetközi elismertsége?

– Úgy látszik, a Balkán levegőjében van valami... A román film és színház 20. századi megújulása régre nyúlik vissza. A 60-as évek végének rendezői, színészei, díszlettervezői tudatosan kezdtek kutakodni. Utóbbi azért emelem ki külön is, mert ennek a folyamatnak rendkívül fontos mozzanata volt az, ahogyan a színház szinte forradalmi módon a térben elhelyezte a drámát. Addig a román színház sem volt haladóbb, nyugatosabb, mint a környező országoké. A színpad megújulását rengeteg kiáltványszerű írás, cikk kísérte. Modern szemléletük igazi újdonságnak számított. Sokaknak felajánlott pozíciókat a Ceaușescu-rendszer, de még többeket nem tűrt a rezsim. Ezért a nagy nemzedék jelentős alkotói közül sokan kényszerültek emigrálásra. De



Ahogy tetszik – Silviu Purcărete rendezése, a dramaturg Kulcsár Edit volt

még így is elindítottak egy görgeteget, ami a távollétükben is haladt tovább. A kísérletező, új formai megoldásokat kereső színház fontossá és megkerülhetetlenné vált a román szellemi életben. A rendszerváltás után ezek az alkotók vagy hazatértek, vagy külföldön felépített kapcsolatrendszerekkel segítik a román színházat. Silviu Purcărete a 90-es években kapott egy színházat a francia Limoges-ban, de nagy szeretettel rendez odahaza is. Helmut Stürmer díszlettervező, a tavaly elhunyt Lucian Pintilie, vagy az amerikai színiéletben befutott Andrei Șerban is dolgoztak Romániában.

A marosvásárhelyi származású magyar színész, Török-Illyés Orsolya egyszer arról beszélt a román film 2000-es évekbeli sikerével kapcsolatban, hogy a román színészek jobban felvállalják esendőségeiket, s emiatt természetesebb hatást kelt a játéuk. Egyetért ezzel?

– Inkább abban látom a különbséget a román és a magyar színészek játékfelfogása között – bár ezek sztereotípiák persze –, hogy ha egy rendező egy román színésztől kér valamit, nem gondolkozik rajta, hanem azonnal csinálja. A másik, amit tapasztaltam és csodáltam, hogy nem akarják leírni, analizálni az adott helyzetet, hanem bármilyen ösztönös, akár szokatlan gesztust is megengednek maguknak. Nem realista szemlélettel tekintenek a szerepre. 2014-ben a MITEM-en tartottunk kerekasztal-beszélgetést Helmut Stürmer díszlet- és jelmeztervező, Matei Vișniec drámaíró és Alexandru Dabija rendező részvételével *A román színijáték a világ színházában* címmel. Ebben a beszélgetésben éppen a nemzeti karakter megragadása volt a nézetkülönbség tárgya. Vișniec amellet érvelt, hogy igenis a román karakter felismerhető a színházuk sikerében, míg Stürmer szerint inkább csak a minőség számít.



A Caligula helytartója próbáján. Az előtérben Szász János rendező, mögötte jobbra Kulcsár Edit, az idei POSZT-ra beválogatott előadás dramaturgja

Az *Ahogy tetszik* 2014-es bemutájának a dramaturgja volt Silviu Purcărete mellett...

– Már amennyire Purcărete mellett lehet valaki dramaturg! Elsősorban a magyar Shakespeare-fordítás miatt volt szüksége a szememre, a szövegértelmezői tekintetemre. Az ő alkotói habitusára is igaz, amiről az imént beszéltem: várja, hogy a színészek cselekedjenek. Azt sem bánja, ha végül zsákutcának bizonyul egy-egy gesztus. Végignézve egy próbafolyamatát, nyilvánvalóvá válik, hogy az ő fejében kezdettől pereg egy film az előadásról. Ennek ellenére a próbák során kíváncsian várja a színészi kezdeményezést. Sőt, akiben partnerére talál, azt erősíti is a keresésben. Rendkívüli tehetségű és elmélyültségű rendező. A MITEM ideje alatt is látható a Nemzeti első emeletén egy fotókiállítás, és nemcsak a *Meggyeskert*-rendezését érdemes megnézni, hanem Purcărete fotográfiái mellett is érdemes elidőzni. Ezek a felvételek számomra arról szólnak, ami annyira hiányzik az életünkben, a nyugodt szemlélődésről.

Az említett színházi forradalomnak ön is részese volt, hiszen a gyermekszíntmiklósi Figura Kísérleti Színház társulatával még színészként is fellépett.

– Ez valóban kísérleti színház volt, egy rendkívül elhivatott csapat közös lázadása. Bocsárdi László például, aki ma a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház igazgatója, itt kezdte pályáját színészként. Rengeteget beszélgettünk és vitáztunk. De termékeny viták voltak ezek, ebben a légkörben született meg második előadásunk, az *Übű király*, amiben már én is játszottam.

Később verses előadóesteket is csinált, ahol Hervay Gizella és Szilágyi Domokos költeményeit mondta el. Nem hiányzik a színpad?

– Nem, mert én döntöttem úgy, hogy nem folytatom. A másik szenvedélyem, a vers viszont valóban hiányzik az életemből. Amikor már szervezői oldalról szolgáltam a színházat, „elsorvasztottam” a versmondói éneket. Meg aztán az új feladatokkal átalakul az idegrendszer is, és az ember elveszíti azt a képességét, hogy kifelé sugározzon. Hervay Gizella és Szilágyi Domokos voltak a mi fiatalságunk kortárs költői, és máig nagyon fontosak nekem.

Ez a fiatalság a rettegett Ceaușescu-éra legvadabb korszakára esett. Milyen emlékeket őriz erről az időszakról?

– A Figurát 1984-ben alapították Bocsárdi Lászlóék, én két év múlva csatlakoztam. Mondhatjuk, hogy ez volt a Ceaușescu-rendszer leg-



Kulcsár Edit

A romániai Szatmárnémetiben született. 1986-ban szerzett mérnöki diplomát a temesvári Politechnikai Egyetemen. 1989-ig a maroshévízi Ipari Építő Vállalatnál, majd 1992-ig a szatmárnémeti Megyei Építészeti Tervezőintézetnél volt tervezőmérnök.

1992 és 2007 között a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatának irodalmi titkára volt, közben 1996-ban végzett dramaturgként a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen, 2003-2004-ben pedig a budapesti Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetben a határon túli magyar színházak referenseként dolgozott. 2001 és 2008 között a Magyar Játékszíni Társaság (a határon túli magyar színházak egyesülete) elnökségi tagja és ügyvezető főtthkára volt.

2007-ben lett a debreceni Csokonai Színház pályázati felelőse, majd a következő évtől a teátrum művészeti főtthkára. 2013 óta a Nemzeti Színház dramaturgja, 2017-től emellett a MITEM (Madách Nemzetközi Színházi Találkozó) főszervezője. 2017-ben a Nemzeti Színház társulatának szavazatai alapján Németh Antal-díjban részesült.



sötétebb időszak. Nekem mégis ezek a legszebb éveim. Ez az érzés határozta meg a gyermekkoromat is. Akkoriban Szatmárnémetiben szerencsére éppen volt magyar líceum, vagyis középiskola, és anyanyelvemen tudtam tanulni. Ráadásul a kisebbségi lét remek közösséget kovácsolt, az ellenállás, a rendszerrel szembeni lázadás életetett minket. A temesvári Politechnikai Egyetem Építőmérnöki Karára kerülve is a közösséget kerestem. Így találtam rá a színjátszásra, néptáncházza.

Hogyan került virtigli bölcsészként a műszaki tudományok közelébe?

– Nem a saját döntésem volt. Minket gyakorlatilag nem engedtek humán pályára. Ha el is tudta valaki végezni a kolozsvári magyar szakot, állást nem könnyen talált. Ezért tereltek a szüleim más tanulmányok felé. De Temesváron is – bár elvégeztem a műszaki egyetemet – elsősorban a színjátszást kerestem. Mátray László, a Temesvári Állami Magyar Színház színész-rendezője (aki csak névrokona a Nemzeti színházban mostanában gyakran látható színész Mátray Lászlónak) tartott nekünk színházi tréningeket, sokat tanultunk tőle és egymástól, de ő adott a kezünkbe fontos szövegeket, például a 20. század egyik nagy színházi újjátójának, a lengyel Grotowskinak az írásait is. Igazi szellemi pezsgés volt, és rengeteg közös terv. Nekem a színház máig a közösségépítésről szól.

A MITEM főszervezőjeként is a közösségépítést tartja a fesztivál küldetésének?

– Nagyon örülök, hogy lehetőségem van részt venni a MITEM-program kialakításában – ez is egyfajta közösségépítés a hazai és nemzetközi színházi életben. Ez a nagyszabású színházi találkozó alkalmat ad arra, hogy minden eddigi tapasztalatomat felhasználjam. Mintha mindig is erre törekedtem volna, és most ténylegesen párbeszédet kezdeményezhetünk. Hiszen a MITEM nemcsak rangos szakmai

rendezvény, hanem találkozási pont is: itt a legnagyobb örömünkre megfér egymás mellett orosz és ukrán társulat. Mellettük szerb, litván, német, kazah, dán, portugál, cseh, francia, svéd és határon túli magyar előadások színesítik a fesztivált. Nekünk „csak” az a dolgunk, hogy mindent megtegyünk azért, hogy a színpadon megvalósulhassanak a társulatok álmái. Nagy izgalmat hoznak ezek a találkozók, a MITEM hihetetlen adrenalinfürdő. A fesztivál ideje alatt azt éljük meg, amiért fiatalon színházzal kezdtünk foglalkozni.

Ha már a fiataliságot említi, milyen érzés volt tavaly novemberben visszatérni szülővárosába, Szatmárnémetibe a Nemzeti Körbinta című előadásával?

– Ez számomra hatalmas élmény, de ami fontosabb: a szatmáriaknak is az volt. A Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat fennállásának 60. évfordulóján már szerepelt a Nemzeti a *Vitéz lélek* című Tamási Áron-drámával. Tavaly novemberben pedig a Nemzeti a szatmáriak 65. születésnapját ünnepelte a *Körbintával*. A szatmári színházat gyerekkoromtól az otthonomnak tekintem, talán most éreztem először, hogy vendégként térek haza, annyira megfiatalodott a társulat. Vidnyánszky Attila hite kell ezekhez a vendégjátékokhoz, ő a Nemzeti küldetésének tartja, hogy teátrumunk a határon túl is otthon legyen. Ennek a sorozatnak az egyik csúcspontja volt a tavaly augusztus 18-i *Csiksomlyói passió* előadás a somlyói nyeregben. Ez az este a színházban töltött évtizedeim esszenciája volt: maga az előadás és azok az emberek, akikkel átéltem. Ahogyan a passió a közönségre hatott – erre az állapotra törekszik minden előadás. Erre az együttlétre, amelyben mindenki a személyiségének legszebb, legigazab valójában van jelen.

LUKÁCSY GYÖRGY

| fotó: Eöri Szabó Zsolt



Történelmet írunk.



A Múlt-kor történelmi magazin aktuális számát keresse az újságárusoknál vagy fizessen elő kedvezményesen:

mult-kor.hu/elofizetes ◀◀

Már digitálisan is elérhető.

Szerelmes kritikus és házas színésznő. Feleségszöktetés revolverrel és az ex-rendőrkapitány haragja. Szenvedélyes szerelem, rövid boldogság és tragikus halál. A „regényes regény” főszereplői Judik Etel színésznő, és aki a címben idézett szavakat a papírra vetette róla: Karinthy Frigyes író.

„SZERETETT, ÉS MEGENGEDTE, HOGY SZERESSEM”

Karinthy Frigyes és Judik Etel

Úgy kezdődött az egész, ahogyan Heltai Jenő vagy Molnár Ferenc divatos színházi novellájában szokott. A modern irodalomért lelkesező kritikus, Karinthy Frigyes 1908-ban ellátogatott a Thália Társaság premijére. Gerhart Hauptmann *Henschelfuvaros* című művét játszották. Karinthyt az előadáson úgy elbűvölte egy tehetséges pályakezdő művésznő, Judik Etel játéka, hogy a Kritika című lapban, a bemutató után két évvel később is fel tudta idézni alakítását Hanne szerepében: „*érdekes, izgalmas, végzetlen finomságokat megértő arca vonaglik és minden közvetítő mesterség nélkül egészen természetes módon szuggérál. A fuvaros dübög a kocsmában és Hanne-t hívja, Hanne megjelenik, érzi, hogy elvész, ha fölül maradni nem tud; asszonyi, állati, forró életőszöne fel kell, hogy bugygyanjon most arcába, aggódva és remegve nézzük a színpadot: és ime! Judik Etel arcát csakugyan igazi, valóságos vér önti el. A szemek valóságos, haragos tűzben égnék, és melegen, még vajúdva, gomolyogva rohannak elő a haragos és biztos szavak. Ő most Hanne.*”

A kritikus – talán mondani sem kell – halálosan beleszeretett a színésznőbe. Nem törődött azzal, hogy férjzett, gyermekei vannak, ráadásul az ura, Laki-Bakics János, egykori rendőrkapitány, goromba ember hírében állt, kétes üzelmeket folytatott, s az erőszaktól sem riadt vissza. Állítólag abból éltek, hogy a férfi cigarettákat töltött, s feleségével küldte el – gyakran legénylakásokra – ügyfeleinek.

Sötét kép

A szenvedélyes vonzóerőről és Judik Etelről sok mindent feljegyzett Karinthy Frigyesről szóló könyvében Harmos Ilona színésznő. Jól ismerte mindkét szereplőt, hiszen Karinthynek korábban szerelme volt, majd az író legjobb barátjának, Kosztolányi Dezsőnek lett a felesége. Judik Etellel pedig 1912-ben együtt játszott Bárdos Artúr Új Színpadán. Harmos emlékezésében talán túl sötét képet festett kolléganőjé-



Karinthy és Judik Etel Siófokon 1918 nyarán

ről: „*Amikor megismertem, első férjével és három nevetlen gyermekével szállodában élt, anyagi és szerelmi zavarok közepette. Nappaljait kávéházakban töltötte, futó ismeretségeket kötött – állítólag – züllött férje tudtával és kívánságára. Mocsokban élt, de volt benne valami meghatározó vágy a tisztaság után, és sok regényesség.*”

Harmos Ilona szerint Karinthy Frigyes a New York kávéház karzatán találkozott Judik Etellel. Karinthy ekkor még innen volt az országos ismertségen, hiszen irodalmi karikatúrái, *Így írtok ti* címmel, csak 1912-ben jelentek meg; ám krokijait, paródiáit, kritikáit, novelláit a legváltozatosabb fórumokon adta közre. Dolgozott az Ország-Világnak, a Fidibusznak, a Budapesti Naplónak, a Borsszem Jankónak, az Új Időknek és a Nyugatnak.

Harmos Ilona azt is részletesen leírta, hogy milyennek látta Judik Etelt: „*Szeme: tompa fényű bársony, szeme körül kék boldkaréj, bőre, mint a tearózsza szirma, sötét haja számtalan gyűrűbe bodorítva mélyen hullott domború homlokába. Bánat s a bánattal oly közel rokon kéj, illatszerfelbőss egy lila fátyol lengte körül.*” Nem túlságosan hízelgő ez a kép, s a folytatás sem, mely szerint Karinthynek „*ez a kapcsolat egy életre szóló boldog-boldogtalanságot eredményezett. Megkezdődött a regényes regény, viharokkal, féltékenységekkel, szakításokkal, majd még erősebb kötelekkel, a férj kíméletlen támadásaival, aki pénzforrását is veszélyeztetve látta. Utcai botránnyok, párbajhistória, öngyilkossági kísérlet. Karinthy kezében egyszer elsült a pisztoly, s a saját kezét fúrta át a golyó.*”

Harmos Ilona kijelentéseit fenntartásokkal kell ugyan olvasnunk, de Rózsafalvi Zsuzsanna irodalomtörténész legújabb kutatásaiból megtudjuk, hogy Judik Etel családi háttere valóban ennyire zavaros volt: anyját, naganyját és dédanyját is ugyanúgy hívták, mint őt, mindenki törvénytelen gyermekként látta meg a napvilágot. Egyiküknek sem sikerült kitörni abból a züllött életformából, mely még a művészvilágban is végletesnek számított. Az 1885-ben született Judik Etel életvitele választ ad arra is, hogy miért nem került a Nemzeti Színház társulatához, noha kivételes tehetsége erre feljogosította; s miért nem tudott sikeres vendégjátéka után 1903-ban a szegedi társulathoz szerződni. Ezután csak 1905-ben bukkan fel újra a neve: az 1904-ben alakult Thália Társasághoz csatlakozik, s egyre nagyobb szerepeket játszik. A társaságnak az volt a fő célja, hogy a modern európai színházművészet törekvéseivel ismertesse meg a hazai közönséget. Ezzel párhuzamosan, 1907-ben Judik Etel fellépett a Bonbonnière Kabaré bemutatkozó műsorában is. A leghosszabb szerződés Bárdos Artúr rendező és Révész Béla szocialista író Új Színpadához fűzte. A társulat Városliget szomszédságában álló Építómunkások Székházában 1912. márciustól 1912. májusig játszott – Judik Etel három szerepben is színpadra lépett. Ő alakította Herman Heijermans *A Mari* című művének címszerepét, Flórát Octave Mirbeau *Pénztárca* című egyfelvonásosában és a Mostohát August Strindberg *Hattyúvér* című mesejátékában.

Érdekes, hogy Harmos Ilona említett művében arra egyáltalán nem tért ki, hogy Karinthy Frigyes a féltékeny férj elöl 1912. május 7-én az Új Színpad *Hattyúvér* előadásáról szoktette szerelmét Berlinbe.

Szöktetés a színházból

Ezen a ponton mintha a kor divatos filmszkeccseit másolta volna az élet. Különösen akkor, ha a főhős negyedszázaddal későbbi sorai nyomán képzeljük el az eseményeket: „*Első feleségemet, a bársornyszemű, szelíd és szenvedélyes színésznőt [...] romantikusan szöktettem meg férjétől, sőtét öltözökön és sülyesztőkön át, revolverrel a kezemben. Fél évig bujkáltunk Berlin mellett, a szép ifjú Freudenauban, úgy éreztük, örök élet kezdődik, este az erkélyen a csillagokról beszélünk.*”

A szökés után – Karinthy nevének említése nélkül – az alábbi újsághír jelent meg a Pesti Hírlapban: „*Judik Etel színésznő, az Új Színpad tagja, kedden minden előzetes bejelentés nélkül Budapestről külföldre utazott. A színésznő eltűnése különösen a családját – férjét, Laki-Bakics Jánost és három kis gyermekét – döntötte nagy szomorúságba. Kedden Judik Etel, mielőtt elutazott volna – hogy hová, senki sem tudja – elküldte fényképét gyermekeinek ezzel az írással: »Drága két kis fiamnak, Gyurmámnak és Gábornak! Egész szívemmel öllek és csókollak benneteket, és kérlek, hogy ne felejtsetek el őszig, amikor vissza fogok jönni, és írni fogok sokszor. Gyurikám, el kellett most egy kis időre mennem azért, hogy életben maradhassak. Tínektek valaha még nagy szükségtek lesz reám. Jók legyetek és vidámak! Őszre minden jó lesz. Ne felejtsetek el engem, és szeressétek nagyon az apátokat, megérdemli. Anyuci.«*” Hogy miért csak a két fiának üzent a képen, csak találgatni lehet. Talán a legkisebbet, a kislányt, nem férjénél hagyta, hanem máshol helyezte el...

Szeptemberben már ismét Pesten volt a pár. A hűtlen asszony visszatéréséről így tudósította olvasóit a Pesti Hírlap: „*visszaüzte az*



ellenállhatatlan, leküzdhetetlen vágyódása a kisleány után”. Erre a hírre a Délmagyarország című lapban Lovász Károly író, újságíró nyílt levelet írt Karinthy Frigyesnek, ezzel tovább színezte a különös szerelmi históriát: „*Emlékszel-e, mikor bedöglött az Izé című életpunk? Milyen búsan üldögtélünk utána a Nevigyorogóban (vagyis a New York kávéházban – G. T.). Mindennap jobban összezoktunk. Egyszer csak, egy szép napon, megjelent a karzaton gyászruhában, fekete fátyollal egy nő. Ettől a perctől kezdve meghaltál számomra. Nem is akartál tudni rólam. Az a fekete nő elrabolt tőlem. Nem tudtam megérteni, hogy a te csúf, kacsaringós arcoddal, rojtos mandzsettáddal és szélesre taposott idomtalán bakancsoddal miképpen tetszhetél annak a szép nőnek. Egyszer, egy szép napon egészen eltűntetek a kávéházból. Emlékszem, péntek reggel volt, és a rikkancsok hozták a Pesti Futárt. A vörös címszalagon nagy betűkkel szenzációs cím állott: Karinthy megszöktetett egy nőt! Könnybe lábadt a szemem, mikor a cikket olvastam. Borzasztóan ki voltál benne figurázva. Azt írta rólad a köszívű Nádas Sándor, hogy bádogharnyában jársz, és miniszteri papírost használsz ingmellnek.*”

Boldogság színpad nélkül

Az izgalmas hírek azonban csakhamar eltűntek. Laki-Bakics János – a Karinthy család úgy tudja, hogy komoly, többször kifizetett összegért cserébe – elvált Judik Eteltől, így a színésznő 1913-ban végre összeházashozhatott Karinthy Frigyesel. Egy évre rá, 1914-ben megszületett gyermekük, Gábor.

Az első világháború idején Dénes Zsófia, az első magyar újságíró-nők egyike (Ady menyasszonya, majd barátja és krónikása), a Világ című napilap szerkesztőségében ismerte meg Karinthy Frigyeset, s azt tartotta, hogy ez a néhány háborús év volt az író magánéletének rövid, boldog korszaka: „*kis időre mindig leült az íróasztalomba. Az életéről beszélt. Örültem, hogy a házassága boldog. Judik Etel, a fiatal színésznő volt ak-*



„...ez ő, ráismerek, az ő stílusa, meghalni fiatalon, harminckét éves korában! dúsan, ragyogva és dacosan, hogy a mennysországból a mély pokolba zuhanjak alá, egyszerre, átmenet és tisztítótűz nélkül, a lávafolyóból egyenesen a jégverembe, ott döglölni meg, összefagyva, hörögve; – ez ő, ráismerek! [...] Így kellett meghalnia, ragyogva és fiatalon, hogy így lássam, halálomig, és így halálom percében, a részvétlen ágyon, ahol nem fog siratni senki – ragyogva, mámorítón, diadalmasan!”

– jegyezte fel naplójában Karinthy.

kor a felesége, ő maga pedig – huszonkilenc-harmincadik évében – csodálatos dolgokat vetett már papírra.”

Mondhatnánk erre, hogy Dénes Zsófia bizonyára megszépítette a múltat, hiszen Harmos Ilona nem így emlékezett a házasságra. (Igaz, ő szándékosan akarta rossz fényben feltüntetni Karinthy feleségét.) De egy másik, 1916-ban megjelent írás is a harmonikus családi életéről szóló hírt erősíti meg: „*És amint a közhiedelemmel ellenkezően történni szokott, az asszony csak azért volt bütlén, hogy bűt lehessem, és kitűnő férj lett az íróból. Amit az ember drágán vásárol, jobban dédelget annál, amibe jutányos áron hozzáfér. [...] A felesége valóban nagyon szép asszony, értékes nő. De bizonyos, hogy nagyon kedvesek ők ketten, sőt ők hárman odahaza, a Röck Szilárd utcai kis udvari lakásban*” – írta Roboz Imre. Az újságíró érdekes miniportrét is rajzolt Judik Etelről: „*Ez az asszony a legbájosabb mosoly Pesten, s a legpubább bölcső; elandítóan kedves és meleg egész lényében és a szeretetreméltó raffinement-já [kifinomultsága] nem nagyobb a műveltségénél. A batalma varázslatos, mint Kirkée.*”

A férfiriporterek meglepéssel gyönyörködtek az idillben, ám akadt egy hölgy, Alba Nevis – azaz Unger Illa – aki Karinthyék új, Népszínház utcai otthonában járva eltöprengett a színésznő kényszerű visszavonulásán: „*Szomorynak, Bródynak [...] új stílusú idegasszonyait kicsoda gyönyörű pompában mutathatta volna be a lélekszemű Judik Etel! Ehez elmélyedten nézte a fekete bútor faragott gyöngyeit, a vitrinben a sárga és bíbor kelyheket, a himes tojásokat, s arról beszélt, hogy mik a háztartási gondjai, hogy szereti az ura a főztjét, hogyan főzi az ízes ebédeket cigarettával a szájában s a lelkében örök nosztalgiával a színpad után.*” Azért ő sem állja meg, hogy a kis Gábornak, Karinthy „négy éves kópiajának” mondásait ne idézze.

„Mennysországból a mély pokolba”

A történet aztán úgy folytatódott és úgy fejeződött be, mint egy görög sorstragédia. Unger Illa színes riportjából nekrológ lett a Színházi Életben, mert Judik Etel, ahogyan férje és barátai becézték, Boga, 1918. október 18-án a spanyolnáthajárványban váratlanul elhunyt. A délutáni lapok részletesen beszámoltak arról, hogy Karinthyé már napok óta rosszul érezte magát, de állapota nem árulta el a lappangó betegséget. Szerdán este hirtelen szívgyöngeség támadta meg, s pénteken reggel félnyolc órakor „lehunyt a szemét az örök mulandóságra”.

Karinthy Frigyes ekkor írt jegyzeteit nem sokkal az 1938-ban bekövetkezett halála után közölte a Nyugat. Az irodalmi közvélemény nemcsak a hirtelen egyedül maradt férfi fájdalmaival szembesült, megértette azt is, hogy az író milyen erős érzelmi kötelékek fűzték feleségéhez: „*November 12. [...] ez ő, ráismerek, az ő stílusa, meghalni fiatalon, harminckét éves korában! dúsan, ragyogva és dacosan, hogy a mennysországból a mély pokolba zuhanjak alá, egyszerre, átmenet és tisztítótűz nélkül, a lávafolyóból egyenesen a jégverembe, ott döglölni meg, összefagyva, hörögve; – ez ő, ráismerek! [...] Így kellett meghalnia, ragyogva és fiatalon, hogy így lássam, halálomig, és így halálom percében, a részvétlen ágyon, ahol nem fog siratni senki – ragyogva, mámorítón, diadalmasan!*”

A naplóba zárt sorok mellett nyilvánosan is végső búcsút vett a Kedvestől, aki már tudja, hogy „minden jóra fordul, ha béke és öröm folydogál” erei „csendes medrében”. Írása megpróbáltatásokkal teli történelmi helyzetben, 1918. december 8-án a Pesti Napló *Függöny előtt* című rovatában jelent meg. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása és az ezeréves Magyarország haláltusa alig érintette meg Karinthy szívét és lelkét, míg személyes fájdalma egyszerűen bölcsé tette. Judik Etelről írott nekrológiát meglepő, beteljesedő jóslattal zárta: „*A közeli jövő homályos és hideg, a közeljövő elfelejt minket, és porral söpri be nyomunkat, de egyre jobban közeledünk abhoz, aki végtelenül távol van, és aki nek egy napon eszébe jutunk majd, az embernek, aki egy napon ámulva eszmél majd ránk, itt gömnyedőre, és rád, kedves, ó, kedves, akit el akarnak felejteni. Fel fogunk támadni az ő lelkében, te jól tudod, csöndesen mosolygó illat, halkan dúdoló csönd, szelíd fény, édes pihenés, biztató árnyék, elszűnő hang, emlék.*”

GAJDÓ TAMÁS

| a képek forrása: OSZMI és a Minden másképp van – Karinthy Frigyes összes fényképe kötet (PIM)



A VITÉZ LÉLEK KÜLDETÉSE

Egy program, hogy a színházba járás ne csak kevesek kiváltsága legyen

A „Nemzeti mindenkié” program április 1-jén a Magyar Művészeti Akadémia nagyszabású konferenciáján is bemutatkozott. Vidnyánszky Attila főigazgató először beszélt a nyilvánosság előtt a Nemzeti rendhagyó, ingyenes előadásairól.

Művészet, média, marketing – Avagy a műalkotás helye és méltósága a marketing korában címmel rendezett konferenciát a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete a Pesti Vigadóban. A tudományos találkozón a magyar kulturális közélet meghatározó intézményeinek – a Művészetek Palotája, az Magyar Állami Operaház, a Szépművészeti Múzeum – vezetői mellett két Nemzet Művésze (Jankovics Marcell rajzfilmrendező és Orosz István grafikus) is előadást tartott a címben meghirdetett témakörben.

E konferencián beszélt először a nyilvánosság előtt Vidnyánszky Attila, a Nemzeti főigazgatója arról a különleges előadás-sorozatról, amelyet az idei évadban, február 19-én indított a teátrum. Tamás Áron *Vitéz lélek* című előadását azóta áprilisban is műsorra tűzte a Nemzeti, még hozzá rendhagyó módon: ingyenesen.

Nem előzmények nélküli #anemzetimindenkie program, és fontos az út, amely idáig vezetett. „Igazi színházi nagyhatalom vagyunk, Észtország és Izland jár csak előttünk Európában a lakosság számához képest eladott színházi jegyek számában. Ráadásul az évadok nem rövidülnek, hanem a nyári játékoknak köszönhetően gyakorlatilag bővülnek, lassan 12 hónaposak lesznek – fejtette ki Vidnyánszky Attila. – Viszont ha alaposabban megvizsgáljuk a hazánkban évente eladott nyolcmillió jegyet, akkor árnyaltabban kell fogalmaznunk. Azzal együtt, hogy Magyarországon adott az infrastrukturális háttér,

és nagyjából ötven kilométerenként társulattal rendelkező kőszínházakat találunk országszerte – ami önmagában csoda –, mégis csupán a lakosság 20 százalékát éri el a színház. Van egy 10 százaléknyi színházba járó mag, és még ennyi, aki alkalmanként néz meg egy-egy előadást. Azaz nyolcvan százalék marad kívül a teátrumok falain” – helyezte keretbe a Nemzeti vezetője #anemzetimindenkie programot.

Ezután több olyan kezdeményezésről beszélt, amelyek a színházba nem járó réteget próbálják megnyerni. „Fekete Péter kulturális államtitkárságának felmérése szerint a gyerekeink 60 százaléka nem jut el színházba, ami félelmetesen nagy szám. Éppen ezért öröndetes, hogy hat és fél milliárd forintot különít el erre a célra az államtitkárság. A Minden gyerek jusson el színházba program óriási lehetőség és felelősség.” A Nemzeti is több programot indított a „csendes nyolcvan százalék” megszólítására. A Magyar Teátrumi Társasággal (MTT) közösen négy éve indult a falusi amatőr színjátszást – és a közösségépítést – segítő Pajtaszínházi program, amelyhez eddig 81 település csatlakozott. 2017-ben indult a Nemzeti diákokért program, aminek keretében a János vitéz, a Csongor és Tündét, a Tóth Ilonkát és a Fekete ég – A fehér felhő című darabokat diákcsoportok (és kísérőtanáraik) számára ingyenesen látogathatóvá tettük. Célunk, hogy a magyar irodalom és történelem legszebb műveit és sorsfordító pillanatait felidéző előadásainkat a lehető legtöbb diák számára elérhetővé tegyük. Ezen

kezdeményezések mellett a Nemzeti évente 70-80 alkalommal játszik a színház falain kívül – határon innen és túl –, valamint misszió-előadásokat utaztat: a János vitéz és a Bánk bán osztálytermi változatát főleg kaposvári színészhallgatók adják elő.

Ebbe a sorba illeszkedik #anemzetimindenkie program. Az első két ingyenes Vitéz lélek-előadás közönségét olyan intézményekkel együtt szervezte meg a Nemzeti, amelyek mindennapos kapcsolatban állnak olyan emberekkel, akiket életkörülményeik akadályozzák abban, hogy színházlátogatók legyenek. Így látta vendégül a Nemzeti a Dél-Pesti Centrumkórház 155 dolgozóját: ápolókat, hospice-osokat, gyógytornászokat, udvari munkásokat, biztonságiakat. A Somogyi László Szociális Gondozói Szolgálatról 39 szociális munkást. Közülük akadt, aki életében először járt színházban. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat közreműködésével pedig négyszáz hátrányos helyzetű, idős, beteg, otthontalan és mozgáskorlátozott mellett megváltozott munkaképességű máltai munkatárs és önkéntes érkezett az előadásra. Az ő mindennapjaik is színházi élmény nélkül telnek, többen közülük Budapesten is most jártak először.

Vidnyánszky Attila a konferencián elmondta: már a szerényebb költségvetésű, debreceni Csokonai Színház vezetőjeként is meghirdetett ingyenes előadásokat, és így szereztek annak idején hatszáz egyetemista bérletet. A Nemzetiben természetesen többet engednek a keretek, de a színház nem a bevétel vagy a közönségszám statisztikáira, hanem saját(os) küldetésére hallgat, amikor meghirdeti ingyenes előadásait. Vidnyánszky Attila szerint ettől válik a Nemzeti a nemzet színházává. „Ezt a népet kell szolgálnunk, hátha ragadós lesz a példánk.”

LUKÁCSY GYÖRGY

| fotó: Eöri Szabó Zsolt



Hitből fakadó erő

– Nagyon szép kezdeményezés a #nemzetimindenkie program. Amikor meghirdettem a színházlátogatás lehetőségét a környezetemben élő érintettek között, akkora érdeklődés volt, hogy kétszer ötvenen is jelentkeztek volna. Így végül egy busszal érkeztünk. Többen a társaságból korábban nemhogy színházban, de még Budapesten sem jártak – mondja a Nyíregyházáról érkezett Obbágy László görögkatolikus esperes-parókus, teológiai tanár. – Szabolcsban a papság és a hitoktatók nagy része hátrányos helyzetben él. Tanítók a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán, az ottani hallgatók túlnyomó többsége is nagyon egyszerű körülmények között nevelkedett. Tíz papnövendék jött el velünk, közülük hatan a Szent Damján Körhöz tartoznak. Ez egy olyan kispapi csapat, akik fogyatékkal élő gyerekeknek, fiataloknak szerveznek tábor minden nyáron. Egészen fantasztikus munkát végeznek ott. A színházlátogatók között akad olyan is, aki nem szervezője, hanem résztvevője szokott lenni a Szent Damján Tábornak, egy szakmunkásképzőbe járó, fogyatékkal élő fiatalember, akit az édesanyja egyedül nevel. Több olyan embert is hívtam, aki egyedül neveli a gyermekét vagy a gyermekeit.

2017 májusában már láttam a *Vitéz lelek* Nyíregyházán, mert a Nemzeti – az erdélyi turnéjáról hazafelé tartva – bemutatta nálunk is. Akkor annyira megérintett az előadás, hogy azóta egyszer a saját egyházközségemet már el is hoztam Budapestre, hogy együtt meg tudjuk nézni. Addig Tamási Áront regényíróként ismertem, drámák szerzőjeként nem. Átütő volt számomra, ahogyan az egyes ember, illetve a kis közösség hitből fakadó erejét megmutatja a *Vitéz lélek*ben. Rengeteg bibliai áthallás van a darabban, és átjárja az egészet a komolyan vett krisztusi értékrend. Akinek van füle hozzá, hallja, hogy a záró képben egy ismerős dallam csendül fel: „Itt jelen vagy az Istennek fia, itt jelen vagy feláldozott bárány.” Aki ismeri ezt a zenét, az jobban átérzi az előadás gazdagságát. Ezt a gyönyörű Oltáriszentség-himnuszot fogjuk elimádkozni a hazafelé tartó úton, így próbálom majd segíteni a megértést anélkül, hogy túl szájbarágósan elmagyaráznám.



Vitéz lélek

75. alkalommal kerül színre Tamási Áron műve a Nemzeti Színházban a #nemzetimindenkie program keretében. Az előadással kapcsolatos információk iránt Szabó Ágnes vezérigazgatói megbízottnál lehet érdeklődni: agnes.szabo@nemzetiszinhasz.hu.

mikor? hol?

május 10. – 17 óra • Nagyszínpad

LEVÉLTÁRI EGYÜTTMŰKÖDÉS



Szabó Csaba levéltárigazgató Szűcs Nellinek és Berettyán Sándornak mutat egy 1837-es szerződést

Együttműködési megállapodást írt alá a Nemzeti Színház nevében Vidnyánszky Attila igazgató és a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója, Szabó Csaba. Az együttműködés keretében a levéltár korabeli iratokkal, dokumentumokkal segíti a Nemzeti történetének bemutatását és feldolgozását. A közös munka első állomása szeptember 21-ére, a Nemzeti Színház nyílt napjára időzített kiállítás lesz, amelyen a Nemzeti első, 1837-es megvalósult épületének a terveit láthatják majd a nézők.

FILMDÍJAK

Bánsági Ildikó és Bodrogi Gyula, a Nemzeti Színház művészei, valamint Andorai Péter, Koncz Gábor és Venczel Vera filmes pályáját a Magyar Filmakadémia Egyesület életműdíjjal méltatta. Az ünnepélyes díjátadóra az 5. Magyar Filmhét nyitóeseményén, április 22-én a budapesti Corvin moziban került sor. Bánsági Ildikót több mint 110 filmben láthatta a közönség, többek között Szabó István 1979-es Oscar-díjra jelölt filmjében, a *Bizalomban*, valamint Mészáros Márta *Napló*-sorozatának első három darabjában is. Bodrogi Gyula több mint 170 filmben szerepelt, először 1957-ben a *Külvárosi legendában*. Emlékeztet filmje volt többek között a *Házasságból elégséges*, a *Hattyúdalt*, a *Hűs óra*, a *Tanulmány a nőkről*, a *Fuss, hogy utolérjenek!*, a *Szépek és boldondok*, a *Hogyan felejtsük el életünk legnagyobb szerelmét*, és az *Idő van*.



A MAGYAR ROCCO...

Bár csak szeptemberben mutatja be a Nemzeti, már januártól készülnek a színészek a *Rocco és fivérei* című előadásra Vidnyánszky Attila rendezésében. A délolasz faluból az északi metropoliszba, Milánóba költöző, s ott a boldogulást kereső Parondi fiúk boksszal próbálják fenntartani magukat. A színházi készülletekről forgat sorozatot Nagy Anikó rendező *A magyar Rocco és fivérei* címen, a filmek a Nemzeti Színház vidéki színészeivel a szülőföld elhagyásának és a színészi hivatás megtalálásának témáit dolgozzák majd fel a bonumtv.hu oldalon öt részben. A sorozatot a Médiatanács Magyar Média Mecenatúra Programja támogatja.

VERSÜNNEP

A Resti Kornél zenekar lett az idei Versünnep győztese, felnőtt kategóriában Rózsa László a 300 ezer forintos díja mellé fellépési lehetőséget kapott a Nemzeti Színház egy rendezvényén. Ifjúsági kategóriában Benkő Klaudia nyerte el a Nemzeti 100 ezer forintos díját. Az idei fesztivál, amelynek újra a Nemzeti adott otthont, Kányádi Sándor, Örkény István, Nagy Gáspár, Petőfi Sándor és Ady Endre különböző évfordulóihoz kapcsolódott. A Szócs Géza költő által vezetett zsűri tagjai Kolti Helga, Papp János és Rubold Ödön színművész, Weinberger Attila zeneszerző voltak. Az esten adták át második alkalommal a versmondás területén végzett munka elismerésért adományozott Szeleczky Zita-emlékgyűrűt, amelyet ezúttal Bakos-Kiss Gábor, a Nemzeti Színház színművésze kapott.



MORUS IMÁI

Az *Egy ember az örökkévalóságnak* címszereplője, Rátóti Zoltán elhárította, hogy az általa megformált Morus Szent Tamás négy imájának a színpadon kívül „ad hangot”. A kiválasztott fohászok meghallgathatók a 777blog.hu nevű, népszerű keresztény orgánumon közölt interjúban: „Jó lenne megérteni az emberekkel, hogy érdemes imádkozni”.



TRAGÉDIA-SZPOTOK

„Ember küzdj, és bízva bízzál” címmel hirdetett pályázatot telefonos szpotok készítésére a Nemzeti Színház 13–23 éves diákoknak. A 64 pályaművet Schnell Ádám, Nagy Mari és Herczegh Péter, *Az ember tragédiája* előadás szereplői, valamint Vidnyánszky Attila rendező bírálták el. A fődíjat Steingart Donát és a Győri Műszaki Szakképzési Centrum Lukács Sándor Mechatronikai és Gépészeti Szakgimnáziuma, Szakközépiskolája és Kollégiuma 12. B osztálya kapta. További díjazottak Sándor Orsolya, Kriczky Gábor, Kiss Ferenc Mátyás. Vidnyánszky Attila különdijában Rajkó Anna részesült. Közönségdíjasok a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium diákjai, valamint a Pécsi Janus Pannonius Gimnázium 11. B osztálya.

BODROGI 85

Pályatársak, barátok, a Nemzet Színészei, a Nemzeti Színház társulata és Süsü köszöntötték a 85. születésnapját ünneplő Bodrogi Gyulát.



Az ünnepségen fellépett a Nemzeti Színészenekara, a Magyar Nemzeti Táncegyüttes, Dolly és zenésztársai, a Magyar Vadászkürt Egylet, valamint a József Attila Színház művészei. Tarlós István főpolgármester köszöntőjében arról beszélt, hogy Bodrogi Gyulát „színházi szerepeinek, filmes játékának, szinkronhangjának köszönhetően az egész ország szereti”. Vidnyánszky Attila, a Nemzeti igazgatója emlékeztetett arra, hogy Bodrogi Gyula 2003-ban lett a teátrum művésze, és jelenleg nyolc futó darabban játszik. Igazi nagy színésznek nevezte a 85 éves művészt, aki tele van állandó izzással, a színház iránti kíváncsisággal és rajongással.

DÍJ A KÖLTÉSZET NAPJÁN

Vidnyánszky Attila, a Nemzeti Színház igazgatója vehette át Ferencváros idei József Attila-díját a Gát utcai József Attila Emlékhelyen, a magyar költészet napján Bácskai Jánostól, a IX. kerület polgármesterétől. „Az elismerés megtisztelő és komoly visszajelzés, amely kötelez – nyilatkozta a kitüntetett, hozzátéve: „pótolhatatlan veszteség volna, ha kiveszne az életünkéből a vers. A Nemzeti Színház éppen ezért számos versmondó programot fogad be és támogat.”

EMLEKTÁBLA PSOTA IRÉNNEK

Egykori budapesti lakóházánál, a Bem rakpart 30. szám alatt avattak emléktáblát a kétszeres Kossuth-díjas és kétszeres Jászai Mari-díjas Psota Irén (1929–2016) tiszteletére. Az emléktáblát Láng Zsolt, a II. kerület polgármestere és Vidnyánszky Attila, a Nemzeti Színház igazgatója leplezte le, aki elmondta: „a Nemzeti Színház számára kötelező emlékezni a nagyjainkra, színészeinkre”. Psota Irén nyolc évig volt a Nemzeti társulatának tagja, és 2002-ben az első között választották a Nemzet Színészei közé.

Az emléktábla leleplezése | fotó: MTI / Mohai Balázs



75. VITÉZ LÉLEK

75. alkalommal kerül színre Tamási Áron *Vitéz lélek* című példázata május 10-én. A Nemzeti Színház 2013-ban új koncepció jegyében kezdte meg a működését. Ennek az új korszaknak valóságosan és jelképesen is Tamási Áron műve volt a nyitóelőadása. A 2013-as bemutató óta eltelt hat évad során a *Vitéz lélek* nemcsak a Nemzeti Színpadán, hanem 12 vidéki városban, Ausztriát kivéve pedig valamennyi szomszédos ország magyarok lakta vidékén (összesen 16 helyszínen) vendégszerepelt. Az idén „A nemzeti mindenkié” program keretében az előadást három alkalommal ingyen láthatták azok, akik élethelyzetüknél fogva nem engedhetik meg maguknak a színházba járást (a témáról bővebben a 44. oldalon olvashatnak).



JÓTÉKONYSÁG

máj. 17.



Együtt Kárpátalja tehetségeiért

A Péterfalván működő Ifjúsági és Művészeti Iskola hangszerkészletének bővítéséért szervez gálát a Budapest-Budavár Rotary Club és az Együtt Mindannyiunkért Alapítvány. Az esten fellép az iskolában is tanító prímás, Pál István Szalonna, valamint a Kárpátalja Néptánc-együttes, a Kormorán Zenekar, Várnagy Andrea, Varga Miklós, a Roy és Ádám, Sasvári Sándor és Keresztes Ildikó is.

mikor? hol?

május 17. – 19 óra • Nagyszínpad

MEGEMLÉKEZÉS

máj. 18.



371 Csillag

Auschwitz-Birkenau cigánylágerének 1944. május 16-án tanúsított ellenállására emlékeznek Magyarországon és Európa-szerte a Bátorság és a roma ifjúság napján, a roma holocaust évfordulóján. A kortárs művészetek kiemelkedő alakjai lépnek fel a gálaesten. Klasszikus muzsika és hagyományos cigányzene, népzene, kortárs irodalmi etűdök és emlékiratok, filmrészletek váltják egymást. A művészek produkcióit a túlélők vallomásai kötik össze.

mikor? hol?

május 18. – 19 óra • Nagyszínpad

Olvasson színházat!

www.nemzetisinhaz.hu/magazin

SZARVAS JÓZSEF ESTJE

máj. 22., 24.



Pustol a hó

A hatvanéves Szarvas József egy pillanatra megáll, visszanéz, hogy találkozzon önmagával: a tanyasi kislíúval, a debreceni henteslegény-nyel és segédszínésszel, a Vígszínház, Kaposvár, a Nemzeti színházával és a viszáki Tündérváros gazdájával... Előadás a Könnyű neked, Szarvas Józsi... című életregény alapján.

mikor? hol?

május 22., 24. – 19 óra 30 • Bajor Gizi Szalon

SZÜCS NELLI ESTJE

máj. 25.



Fedák Sári

Ismernünk kell színjátszásunk nagyjait. És Fedák egyike volt a legnagyobbaknak. Ő volt „A” primadonna. Sztár Pesttől New Yorkig. Molnár Ferencsel rövid és viharos házasságban élt. Koholt vádak miatt 1945 után mellőzték – színpadra többé nem léphetett. Megjárta a csúcsot és a poklokat. Méltán ünnepelték, és méltatlanul félreállították.

mikor? hol?

május 25. – 19 óra 30 • Bajor Gizi Szalon

PROGRAMAJÁNLÓ

LEMEZBEMUTATÓ

máj. 25.



Sósósó

Szarka Tamás a most megjelenő Sósósó című szólóalbumáról hangzanak el új dalok, de legismertebb szerzeményei (Tánc a hóban, Kézfogás), valamint a 2018. augusztus 20-i budapesti tűzijátékra készült Szent István királyunk intelmeiről, Magyarország születéséről, fennmaradásáról és a hozzá való mai viszonyunkról szóló mű is felcsendül.

mikor? hol?

május 25. – 19 óra • Nagyszínpad

NAGY MARI ESTJE

máj. 30.



Mária testamentuma

Mi a hit? Meg kell-e halni a hitért? Meg kell-e ezért halni egy anya fiának? Vagy bárki fiának? Milyen terhet hordoz az az anya, aki elengedte a fiát? Cserébe a világot. A világ megváltásáért. Ezekre a kérdésekre keresi a választ a világhírű Colm Tóibín Mária testamentuma Nagy Mari előadásában.

mikor? hol?

május 30. – 19 óra 30 • Bajor Gizi Szalon

RÁHANGOLÓ ÉS KÖZÖNSÉGTALÁLKOZÓ

mikor? hol?

RÁHANGOLÓ az előadások előtt

május 15. – **Meggyeskert** (18 órától)

KÖZÖNSÉGTALÁLKOZÓ az előadások után

május 20. – **Othello**

Nemzeti Színház (a pontos helyszínről érdeklődjön a színházban)

NEMZETI

A magazin megtalálható országszerte a Lira könyvárúházaiban és boltjaiban.



PIM – ORSZÁGOS SZÍNHÁZTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉS INTÉZET

MÁJUSI PROGRAMOK

KÖNYVBEMUTATÓ

Csiszár Mirella és Gajdó Tamás Színháztörténet nagytítollal című kötetének bemutatója, Ady Mária, Fesztbaum Béla és Győrei Zsolt közreműködésével.

május 6. – 17 óra | a belépés díjtalan | **Petőfi Irodalmi Múzeum**

KULISSZÁK MÖGÖTT

Feleki Kamill - előadás vetítéssel

május 14. – 14 óra | belépő: 500 Ft | **Bajor Gizi Színészmúzeum**

MÚZEUMOK MAJÁLISA

Érdekességek, tudnivalók és mindkét nap 15 órától Ki mit tud? a 100 éve született Bessenyei Ferencről és Gábor Miklósról.

május 18., 19. – 10–18 óra | a belépés ingyenes |

Magyar Nemzeti Múzeum, Múzeumkert

VILLAKONCERT FEOLVASÁSSAL

Molnár Anna Fischer Annie-ösztöndíjas énekes koncertjén Richard Wagner és Liszt Ferenc leveleiből olvas fel Papp Kinga Livia.

május 22. – 19 óra | belépő: 1000 Ft, Hegyvidék-kártyával: 500 Ft | **Bajor Gizi Színészmúzeum**

„HUSZÁR KLÁRA 100”

Beszélgetés vetítéssel a jeles operarendezőről, zenepedagógusról.

Közreműködik: Devecseri János, Csernus Mariann, Ötvös Csilla és Kovács Kolos, Bónis Ferenc, Sediánszky Nóra

május 29. – 16 óra | a belépés ingyenes | **Bajor Gizi Színészmúzeum**

Bajor Gizi Színészmúzeum

1124 Bp. Stromfeld Aurél 16.

Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet:

1013 Bp. Krisztina krt.57.

bővebb információ: www.oszmi.hu // www.facebook.hu/ozsmibp



CSÍKSOMLYÓI PASSIÓ

Vallomások egy kötetben – egy színházi előadás zarándokútja

December 13-án mutatta be az MMA Kiadó a Nemzeti Színházban azt a szép kiállítású könyvet, amely a Csíksomlyói passió című színházi előadás augusztus 18-i székelyföldi bemutatójáról szól.

A Csíksomlyói passió című könyv a Nemzeti Színház és a Magyar Nemzeti Táncegyüttes közös produkciójának augusztus 18-i hazatéréséről szól. A kötetben az erdélyi ünnepi előadásból vett szemelvények, a Berecz András által összeállított archaikus mesék és énekek mellett olvashatunk tanulmányt a ferences iskoladramákról, és természetesen megszólalnak az előadás főbb alkotói. Vidnyánszky Attila rendező és Zsuráfszky Zoltán társrendező, koreográfus vall arról, miért jelent mérföldkövet a pályájukon ez a grandiózus előadás. A Csíksomlyói passió több mint egy színházi előadás szabadtéri feldolgozása. Ez hallható ki azoknak a színészeknek a tanúságtétellel felérő interjúiból, akik megosztják gondolataikat a készülétekről. De ez érezhető ki azon székelyföldi táncosok élményszerű beszámolóiból is, akik csatlakoztak az augusztusi előadáshoz. Aki kézbe veszi a könyvet, nemcsak a helyszínen készült interjúkban merülhet el, hanem gyönyörű fényképeken megcsodálhatja azt is, hogyan állt össze ez a nagyszabású produkció. A Prima Primissima díjas Benkő Imre és a Nemzeti Színház fotósa, Eöri Szabó Zsolt exkluzív képei segítenek felidézni mindazt, amit 25 ezer ember a helyszínen és több százezer néző a Duna televízió képernyője előtt átélt.

A könyvben megszólaló művészek

Barta Ágnes, Berecz András, Berettyán Nándor, Berettyán Sándor, Farkas Dénes, Molnár Levente, Rácz József, Rátóti Zoltán, Schnell Ádám, Szöcs Géza, Tóth Augusztina, Vidnyánszky Attila, Zsuráfszky Zoltán



A kötet kapható a budapesti Fókusz Könyvárúházzban, az Írók Boltjában. 15 százalékos kedvezménnyel megrendelhető az MMA Kiadó webshopjában: www.mmakiado.hu.

JEGYEK, KEDVEZMÉNYEK



Nagyszínpad jegy

1. Árkategória

2. Árkategória

3. Árkategória

4. Árkategória

JEGYÁRAK:

1. kategória **3800 Ft**

2. kategória **3000 Ft**

3. kategória **2100 Ft**

4. kategória **1800 Ft**

Stúdiószínpadok (Gobbi Hilda Színpad, Kaszás Attila Terem, Bajor Gizi Szalon): **3000 Ft**

ÖT NAP ELŐNY! Aki bérletvásárláskor megadja az e-mail címét, minden hónapban értesítést kap: **ÍGY ÖT NAP ELŐNYT ÉLVEZ,** hogy szabadon lefoglalja bérletes helyét a „normál” jegyvásárlók előtt.

Bővebb jegy- és bérletinformációk

Jegypénztár a Nemzeti Színházban

1095 Budapest, Bajor Gizi park 1.
telefon: (+36 1) 476 6868

Nyitvatartás:

Hétköznap 10–18 óra között (ebédidő: 13–13.20), hétvégén 14–18 óra között, illetve az előadások kezdetéig. Ha nincs előadás, vasárnap zárva.

Andrássy úti jegyiroda

1061 Budapest, Andrássy út 28.
telefon: (+36 1) 373 0963; 373 0964; 373 0996; 354 1777

Nyitvatartás:

Hétköznapokon 10 és 18 óra között.

Jegyrendelés: jegy@nemzetisinhaz.hu

LAST MINUTE DIÁKJEGY – 500 FT

A kedvezmény játszóhelytől és szektortól függetlenül érvényes diák-igazolvány felmutatásával vehető igénybe, a színház jegypénztárában, az előadás megkezdése előtt egy órával. A megmaradt jegyek ára egységesen 500 Ft. Egy igazolvánnyal egy jegyet lehet vásárolni.

Pedagógusoknak, diákoknak ajánljuk!

A csoportos diákjegyénél is kedvezőbbben, 50%-os engedménnyel vásárolhatnak a diákok és a pedagógusok is diákbérletet. (Vásárláskor a kedvezményre jogosító igazolványt be kell mutatni.)

» A bérletek a stúdiószínpadokon nem helyreszólók, a helyfoglalás az érkezés sorrendjében történik!

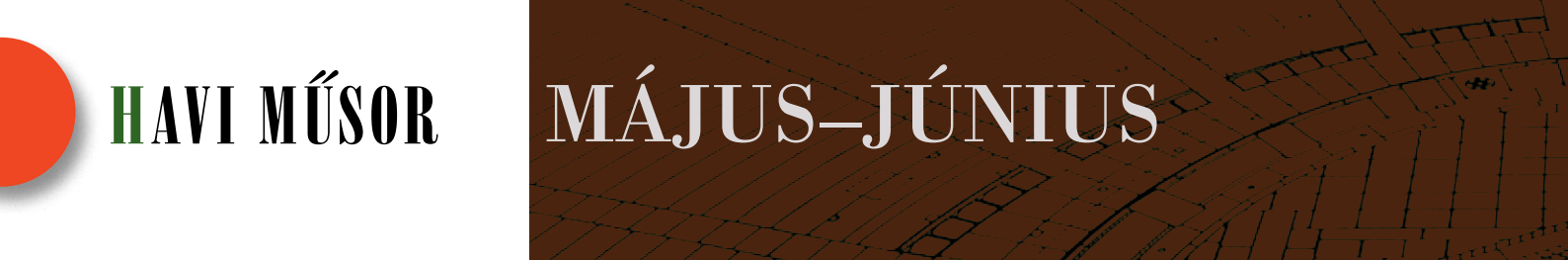
» A bérletek nem érvényesek a Madách Imre Nemzetközi Színházi Találkozó (MITEM) előadásaira és a premierekre.

» Diákbérlet vásárlásához igazolvány bemutatása szükséges!

» Felhívjuk nézőink figyelmét, hogy a bérletek egy évre érvényesek.

» A szabadbérletek automatikus belépésre nem jogosítanak, ezért kérjük, időben foglalják le és vegyék át jegyeiket. A jegyek a bérletszelvény ellenében a Nemzeti Színház jegypénztárában, vagy a jegyirodában vehetők át.

» A műsorváltozás jogát fenntartjuk!



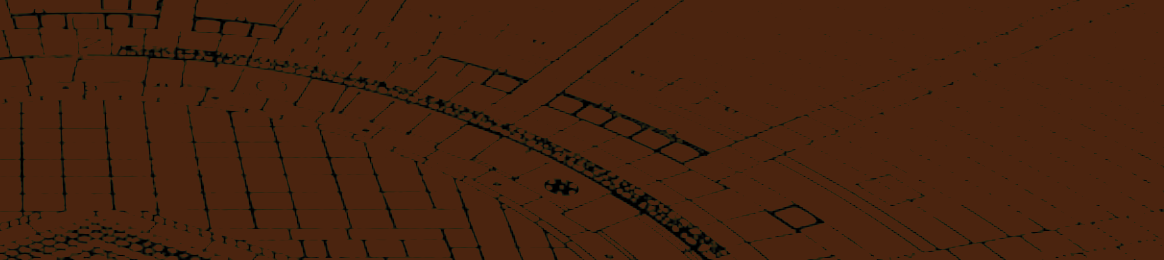
HAVI MŰSOR

MÁJUS–JÚNIUS

Bajor Gizi Szalon	2	Cs	19:30
Kaszás Attila Terem	5	V	19:30
Nagyszínpad	6	H	18:00
Gobbi Hilda Színpad	6	H	19:00
Nagyszínpad	7	K	15:00
Nagyszínpad	8	Sze	17:00
Nagyszínpad	9	Cs	11:00
Bajor Gizi Szalon	9	Cs	19:30
Nagyszínpad	10	P	17:00
Nagyszínpad	11	Szo	19:00
Gobbi Hilda Színpad	11	Szo	19:00
Kaszás Attila Terem	11	Szo	19:30
Nagyszínpad	12	V	19:00
Kaszás Attila Terem	12	V	19:30
Nagyszínpad	13	H	19:00
Gobbi Hilda Színpad	13	H	19:00
Kaszás Attila Terem	13	H	19:30
Nagyszínpad	14	K	19:00
Gobbi Hilda Színpad	14	K	15:00
Nagyszínpad	15	Sze	19:00
Gobbi Hilda Színpad	15	Sze	19:00
Nagyszínpad	16	Cs	19:00
Gobbi Hilda Színpad	16	Cs	19:00
Kaszás Attila Terem	16	Cs	19:30
Nagyszínpad	17	P	19:00
Bajor Gizi Szalon	18	Szo	19:30
Nagyszínpad	19	V	19:30
Bajor Gizi Szalon	19	V	19:30
Nagyszínpad	20	H	15:00
Gobbi Hilda Színpad	20	H	19:00
Nagyszínpad	21	K	18:00

Mezei Mária: Hoztam valamit a hegyekből I Tóth Augusztia önálló estje
Egyfelvonásos komédiák I Anton Csehov
Az ember tragédiája I Madách Imre műve alapján
Caligula helytartója I Székely János
János vitéz I Petőfi Sándor
János vitéz I Petőfi Sándor
János vitéz I Petőfi Sándor
Szájon lőtt tigris – Rejtő Jenő-est I Olt Tamás önálló estje
Vitéz lélek I Tamási Áron 75. ELŐADÁS
Álomgyár I Ivan Viripajev
Házasság Palermóban I Carlo Goldoni
Sára asszony I Döbrentei Sarolta
Álomgyár I Ivan Viripajev
Sára asszony I Döbrentei Sarolta
Meseautó I a Meseautó című film nyomán a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház vend.
Bánk bán I Katona József
Ványa bácsi I Anton Csehov a Váci Dunakanyar Színház és a Bartók Kamaraszínház ea.
Sirály I Anton Csehov a Győri Nemzeti Színház vendégjátéka
Bánk bán I Katona József
Meggyeskert I Anton Csehov
Egy ember az örökkévalóságnak I Robert Bolt
Meggyeskert I Anton Csehov ráhangoló 18 órától
Egy ember az örökkévalóságnak I Robert Bolt
Tudod, hogy nincs bocsánat I Földes László Hobo
Együtt Kárpátalja Tehetségeiért I jótékonyági koncert
Frankie (Frank Sinatra élete) I Bakos-Kiss Gábor önálló estje PREMIER
Csíkсомlyói passió I
Frankie (Frank Sinatra élete) I Bakos-Kiss Gábor önálló estje
Csíkсомlyói passió I
Othello I William Shakespeare utána közönségtalálkozó
Egri csillagok I Gárdonyi Géza

Kísérőrendezvényeinkről a 48–49. oldalon tájékozódhat. | A műsorváltoztatás jogát a színház fenntartja!



Gobbi Hilda Színpad	21	K	19:00
Nagyszínpad	22	Sze	15:00
Gobbi Hilda Színpad	22	Sze	19:00
Bajor Gizi Szalon	22	Sze	19:30
Nagyszínpad	23	Cs	15:00
Nagyszínpad	24	Cs	11:00
Nagyszínpad	24	Cs	15:00
Kaszás Attila Terem	24	P	19:30
Bajor Gizi Szalon	24	P	19:30
Nagyszínpad	25	Szo	19:00
Kaszás Attila Terem	25	Szo	15:00
Kaszás Attila Terem	25	Szo	19:30
Bajor Gizi Szalon	25	Szo	19:30
Gobbi Hilda Színpad	26	V	19:00
Gobbi Hilda Színpad	27	H	19:00
Gobbi Hilda Színpad	28	K	19:00
Kaszás Attila Terem	29	Sze	19:30
Bajor Gizi Szalon	30	Cs	19:30
Kaszás Attila Terem	2	V	19:30
Bajor Gizi Szalon	2	V	19:30
Gobbi Hilda Színpad	3	H	19:00
Kaszás Attila Terem	3	H	19:30
Bajor Gizi Szalon	4	K	19:30
Gobbi Hilda Színpad	5	Sze	19:00
Bajor Gizi Szalon	6	Cs	19:30
Gobbi Hilda Színpad	7	P	19:00
Kaszás Attila Terem	7	P	15:00
Gobbi Hilda Színpad	8	Szo	19:00
Kaszás Attila Terem	8	Szo	19:30

Fodrásznő I Szergej Medvegyev
Egri csillagok I Gárdonyi Géza
Fodrásznő I Szergej Medvegyev
Pustol a hó – Szarvas József önálló estje I Szarvas József – Bérczes László
János vitéz I Petőfi Sándor
János vitéz I Petőfi Sándor
János vitéz I Petőfi Sándor
SÖR (Shakespeare Összes Rövidítve) I Madhouse Theatre Company angolul
Pustol a hó – Szarvas József önálló estje I Szarvas József – Bérczes László
Sósósó I Szarka Tamás lemezbemutató koncertje
SÖR (Shakespeare Összes Rövidítve) I Madhouse Theatre Company angolul
SÖR (Shakespeare Összes Rövidítve) I Madhouse Theatre Company angolul
Fedák Sári I Szűcs Nelli önálló estje
Síp és lant – Tisztelet Arisztotelésznek I Berecz András estje
Hé, Magyar Joe! I Földes László Hobo
Hé, Magyar Joe! I Földes László Hobo
Halj meg és nagy leszél I Földes László Hobo
Mária testamentuma – Nagy Mari önálló estje I Clom Tóibín

JÚNIUS

Woyzeck I Georg Büchner
Pustol a hó – Szarvas József önálló estje I Szarvas József – Bérczes László
Három nővér I Anton Csehov
Woyzeck I Georg Büchner
Frankie (Frank Sinatra élete) I Bakos-Kiss Gábor önálló estje
Caligula helytartója I Székely János
Frankie (Frank Sinatra élete) I Bakos-Kiss Gábor önálló estje
Házasság Palermóban I Carlo Goldoni
Sára asszony I Döbrentei Sarolta
Házasság Palermóban I Carlo Goldoni
Sára asszony I Döbrentei Sarolta

A Tudod, hogy nincs bocsánat, az Egri csillagok 12; Az ember tragédiája, az Othello, a Fodrásznő 14; a Woyzeck, az Álomgyár, a Bánk bán 16 éven felülieknek ajánlott!

SZCENÁRIUM • MITEM ENGLISH

A Nemzeti Színház művészeti folyóiratának angol nyelvű száma – 2019. április

A Nemzeti Színház szakmai folyóirata, a Szcenárium angol nyelvű áprilisi számát idén is a MITEM (Madach International Theatre Meeting) vendégei számára állítjuk össze. Kiadványunkkal azt a nyitottságot és szellemi elkötelezettséget kívánjuk demonstrálni, mely színházi találkozónkat kezdettől jellemzi.

The English language April issue of the professional journal of the National Theatre in Budapest, Szcenárium, has again been composed for the guests of MITEM (Madách International Theatre Meeting) this year. We think it is timely on this, the sixth occasion of the meeting that more space be devoted to the hosts, to ourselves. So we present you the masterpiece of Hungarian dramatic literature, translated into 33 languages, the author of which, Imre Madách, is the eponym of the event and a new production of which by director Attila Vidnyánszky is to be featured in the festival as well.



QUOTES

“Every dictatorship regarded Madách’s dramatic poem [*The Tragedy of Man*] as dangerous. When Antal Németh directed it at the Hamburg Staatliches Schauspielhaus in 1937, the Admissions Committee wanted it banned, because it considered the Phalanstery Scene an open attack on the idea of national socialism. It relented after a lengthy debate, on condition that the ominous Scene XII include inscriptions in Cyrillic as a reference to the Soviet Union. The communist one-party state did not dither as much: it simply commanded the play off the stage.” (*Géza Balogh*)

“García Lorca’s last play, *The House of Bernarda Alba*, finished a few weeks before his death, premiered on the Hungarian stage in 1955. It was presented at the József Katona Theatre, under extremely interesting circumstances. Namely, the troupe had been preparing to perform László Németh’s play *Galilei*, but the censors withdrew their approval at the last minute. Director Endre Marton was forced to make a quick decision and he chose to present García Lorca’s play instead, with the ironic result that a play banned in Spain for decades got the green light to stand in for a Hungarian author’s freshly banned play.” (*Eszter Katona*)

“We can now only simulate orgy and liberation, at most we can pretend as if we were moving in an unchanged direction with an accelerated speed, but in fact we are accelerating in emptiness, because all the goals of liberation are behind us, and we are suffering from knowing that all results are known in advance, for we are in the possession of every sign, every form, every desire. (...) Art has failed – following the aesthetic utopia of modern times – to become an ideal way of life (...) It has got vanished not in any kind of transcendent idealism, but in the general aestheticism of everyday life, it ceased to exist so as to hand over its place to the mere spreading of images in the quotidian transesthetics.” (*Jean Boudrillard*)

CONTENTS

ATTILA VIDNYÁNSZKY: “Adam, as a Young Man Again” • **ZSOLT SZÁSZ:**

New Dramaturgy on the Stage of History. In the Workshop of Director Attila

Vidnyánszky • **GÉZA BALOGH:** Productions of *The Tragedy of Man* at the

National Theatre during and after the Dictatorship • **ILDIKÓ SIRATÓ:** The

Tragedy of Man in Foreign Languages and on Stages • **NINA KIRÁLY:** The

Tragedy of Man or *Mankind*? • **MIKLÓS HUBAY:** The Crystal System of the

Drama • **ÁGNES PÁLFI:** The Pregnancy of Feminine Vigilance. A Reading

of the Eskimo Scene • **ESZTER KATONA:** Federico García Lorca’s Reception

in Hungary and the Success of *The House of Bernarda Alba* • **MÁRTON**

P. GULYÁS: Shrinking Spaces. New Mediality in *Woyzeck* at Budapest’s

National Theatre • **VALDAS VASILIAUSKAS:** Eimuntas Nekrošius and

Lithuania’s Youth Theatre • “We Understand our Culture Better through the

Other’s”. Interview with Theater Historian **Nina Király**

“If we shrink the world, if everything is within reach, then (...) we will be infinitely unhappy because we have lost the true place of freedom, the spaciousness. (...) The space of freedom is shrinking with speed. However, freedom needs space. Before, freedom of movement was thought to lead to infinite freedom. [But] this is not true; beyond a certain limit, the dictatorship of movement occurs; the self-exhausting, tormenting offensive.” (...) (*Paul Virilio*)

“«There is nothing wrong with mankind as to its biological essence. Its *élan vital* (‘vital impetus’) would still shoot it in the air as a well-strung bended bow would an arrow», writes playwright Miklós Hubay, my first theatrical mentor in Hungary, in his commentary on the London Scene in his book on Imre Madách. This is the last historical scene in *Az ember tragédiája* (*The Tragedy of Man*) with mankind being on the verge of acquiescence in the final exhaustion of its physical, intellectual and moral reserves. Eve alone, the First Woman, opposes collective suicide: »Dismal abyss, gape at me, since you must, / but I’m undaunted by your fearsome night; / what tends towards you is but earthly dust - / look, I traverse you on a shaft of light!«” (*Attila Vidnyánszky*)

A MITEM English teljes tartama itt található
The full MITEM English available at
<https://nemzetiszinhas.hu/magazin/folyoirat>

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

KERESZTÉNY ÉVAD 2019
20

„A népnek igazsága nyert.”

BÉRLETMEGÚJÍTÁS

Erkel Színház 2019. ÁPRILIS 15–18.

Internetes vásárlás 2019. ÁPRILIS 11–22.

BÉRLETVÁLTÁS

Opera Értékesítési Centrum / Internetes vásárlás
2019. ÁPRILIS 24. – JÚNIUS 28.

EPISODE 31
CHROMA
A MESTER ÉS MARGARITA
POPPEA MEGKORONÁZÁSA
FANTASIO
FORTUNIO
MESSIÁS
MATHIS, A FESTŐ

LAURENCIA

MENTS MEG, URAM!
SIMONA NÉNI
A CREMONAI HEGEDŰS
AZ ARANYMŰVES BOLTJA
PARSIFAL
TŰZMADARAK
SZÖKTETÉS A SZERÁJBÓL
KREOL MISE
A MI KARÁCSONYUNK
JOYFUL!
DON CARLOS
KERESZTKANTÁTÁK
ISTVÁN, A KIRÁLY

ERKEL
SZÍNHÁZ
THEATRE

EIFFEL ART STUDIOS
EIFFEL
MŰHELYHÁZ

opera.hu | facebook.com/Operahaz



Mindig mosolyogva – Bodrogi Gyula a 85. születésnapjára rendezett gálán | fotó: Eöri Szabó Zsolt

PREMIER: Bakos-Kiss Gábor önálló estje: **Frankie (Frank Sinatra élete)**

TOVÁBBI ELŐADÁSOK: Csehov: **Egyfelvonásos komédiák** I Madách: **Az ember tragédiája** I

Székely: **Caligula helytartója** I Petőfi: **János vitéz** I Olt Tamás önálló estje: **Szájon lőtt tigris** I Viripajev: **Álomgyár (Dreamworks)** I Goldoni: **Házasság Palermóban** I Hobo: **Halj meg és nagy leszel** I Döbrentei: **Sára asszony** I Katona: **Bánk bán** I Csehov: **Meggyeskert** I Bolt: **Egy ember az örökkévalóságnak** I Hobo: **Tudod, hogy nincs bocsánat** I Csíksomlyói **passió** I Shakespeare: **Othello** I Gárdonyi – Zalán: **Egri csillagok** I Medvegyev: **Fodrásznő** I Szarvas – Bérczes: **Pustol a hó** I Long – Singer – Borgeson: **Shakespeare összes rövidítve (SÖR)** I Szűcs Nelli önálló estje: **Fedák Sári** I Hobo: **Hé, Magyar Joe!** I Nagy Mari önálló estje: **Mária testamentuma** I Csehov: **Három nővér** I Büchner: **Woyzeck**